T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLAM EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

ALİ ULVÎ KURUCU HAYATI, ESERLERİ VE ŞİİRLERİNDE DİNÎ MUHTEVA

Yüksek Lisans Tezi

Fatih SERT

Ankara 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLAM EDEBİYATI)
ANA BİLİM DALI

ALİ ULVÎ KURUCU HAYATI, ESERLERİ VE ŞİİRLERİNDE DİNÎ MUHTEVA

Yüksek Lisans Tezi

Fatih SERT

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR

Ankara 2016

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **I**
ÖNSÖZ ..... **VIII**
KISALTMALAR ..... **XI**
GİRİŞ **1**
TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E EDEBÎ HAYAT **1**
BİRİNCİ BÖLÜM 5
ALİ ULVÎ KURUCU 5
1. HAYATI 5
1.1. İsmi, Mahlası ve Ünvânı 5
1.2. Doğum Tarihi ve Yeri 6
1.3. Ailesi 7
1.3.1. Babası 7
1.3.2. Annesi 8
1.3.3. Dedesi Hacı Veyis Efendi 9
1.3.4. Amcası Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi 10
1.3.5. Eşi ve Çocukları 12
1.4. Çocukluğu, Yetişmesi ve İlk Tahsil Hayatı 13
1.5. Kahire ve Ezher Yılları 14
1.6. Medine Yılları 17
1.7. Memuriyet Vazifeleri 17
1.8. Vefatı 18
2. ESERLERİ 19
2.1. Telif Eserleri 19
2.1.1. *Gümüş Tül ve Alevler* 19
2.1.2. *Gecelerin Gündüzü* 20
2.2. Tercüme Eserleri 21
2.2.1. *Zulmeti Yıkan Nur* 21
2.2.2. *Büyük İslâm Şairi Dr. Muhammed İkbâl* 21
2.2.3. *Asırlar Boyunca Parlayan Nur* 22
2.3. Hatıraları 22
2.3.1. *Medine Notları* 23
2.3.2. *Bir Ömürden Sayfalar* 23

2.3.3. *Üstad Ali Ulvî Kurucu Hatıralar 1-2-3-4* 23
3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ 24
İKİNCİ BÖLÜM 31
ALİ ULVÎ KURUCU'NUN ŞİİRLERİNDE DİN 31
1. ALLAH 31
2. MELEKLER 35
3. KUR'AN-I KERİM 36
3.1. Âyet 38
3.2. Fetih Ayeti 38
4. PEYGAMBERLER 39
4.1. Peygamber 39
4.2. Hz. Musa (as) 40
4.3. Hz. Davud (as) 41
4.4. Hz. İsa (as) 41
4.5. Hz. Muhammed Mustafa (sav) 42
4.5.1. Mi'raç 46
4.5.2. Ravza-i Peygamber (Ravza) 47
5. AHİRET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 48
5.1. Ölüm (Mevt) 48
5.2. Kabir (Mezar-Makber) 49
5.3. Haşr 50
5.4. Livaü'l-Hamd 50
5.5. Mahşer - Rûz-ı Mahşer 51
5.6. Cennet ve Cennetle Alâkalı Kavramlar 52
5.6.1. Huri 53
5.6.2. Firdevs (Firdevs-i Âlâ) 53
5.6.3. Tesnim-Kevser 54
5.7. Cehennem 54
6. KADER 55
7. İBADETLER 56
7.1. Farz 56
7.2. Nafile 58
7.3. Namazla İlgili Kavramlar 59
7.3.1. Cuma 59
7.3.2. Ezan 60

7.3.3. Hutbe 61
7.3.4. Kıble 61
7.3.5. Mihrâb 62
7.3.6. Minber 63
7.3.7. Secde 64
7.3.8. Seccâde 64
7.4. Hac İle İlgili Kavramlar 65
7.4.1. Hac 65
7.4.2. Hacı-Hüccac 66
7.4.3. Hacerü'l-Esved (Hacer-i esved) 66
7.4.4 Mültezem 66
7.4.5. Tavaf 67
7.5. İbadetlerle İlgili Diğer Kavramlar 68
7.5.1. Dua 68
7.5.2. Kurbân 69
7.5.3. Ramazan 70
8. DİĞER DİNÎ KAVRAMLAR 70
8.1. Din 70
8.1.1. İslâm / İslâmiyet 71
8.1.2. Yahûdî 72
8.2. İtikad 73
8.2.1. İmân 73
8.2.2. Mü'min 74
8.2.3. Müslüman 75
8.2.4. Tevhid 76
8.2.5. Küfür 76
8.2.6. İnkâr 77
8.2.7. Ateist 78
8.2.8. Dinsiz 78
8.3. Ahlâk 78
8.4. Âlem-i İslâm 79
8.5. Bâtıl 79
8.6. Bayram 80
8.7. Cemaat 80
8.8. Cihâd 81

8.9. Deccal 82
8.10. Dindâr 83
8.11. Gazi 83
8.12. Günah 84
8.13. Haşa 84
8.14. Hicret 85
8.15. Hidâyet 86
8.16. İlâhi 86
8.17. İsyân 87
8.18. Kürsî 88
8.19. Mâbed-İbadethane 88
8.20. Mahya 89
8.21. Medrese 89
8.22. Mel'un 90
8.23. Menkıbe 90
8.24. Merhamet 91
8.25. Mucize 92
8.26. Mübarek 92
8.27. Mücahit 93
8.28. Nimet 94
8.29. Put 94
8.30. Seher 95
8.31. Sermediyet 95
8.32. Şefaat 96
8.33. Şehit-Şüheda-Şehâdet 97
8.34. Şerîat 97
8.35. Şükür 98
8.36. Tekbir 98
8.37. Türbe 99
8.38. Ümmet 100
8.39. Yedi Kat Gök 100
9. DİNİ MEKÂNLAR 101
9.1. Arafât 101
9.2. Ayasofya 101
9.3. Kerbelâ 102

9.4. Mekke - Kâbe 102
9.5. Süleymaniye 104
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 105
ALİ ULVÎ KURUCU'NUN ŞİİRLERİNDE TASAVVUF 105
1. TASAVVUFÎ KAVRAMLAR 109
1.1. Ağyâr 109
1.2. Ârif 110
1.3. Aşk-Âşık-Mâşuk 110
1.4. Âteş 112
1.5. Bâtıl 113
1.6. Câzibe (cezbe) 114
1.7. Cemâl (Dîdâr) 114
1.8. Cevher 115
1.9. Ezel – Ebed 116
1.10. Fânî 117
1.11. Feyz 118
1.12. Gaflet 118
1.13. Gaşy 119
1.14. Gurbet 119
1.15. Hasret 120
1.16. Hicrân 120
1.17. Hikmet 121
1.18. İhlâs 121
1.19. İhsan 122
1.20. İlham 123
1.21. İrâde 124
1.22. İstiğfâr - Tevbe 125
1.23. İstiğrâk 125
1.24. Kahr 126
1.25. Kalb 126
1.26. Kemâl 127
1.27. Keşf 128
1.28. Kurb 128
1.29. Lutf-İnâyet 129
1.30. Ma'nâ 130

1.31. Marifet-İrfân 130
1.32. Mest 131
1.33. Nefs 132
1.34. Nûr-Envâr 133
1.35. Pervane-Mum 136
1.36. Rahmet 137
1.37. Rûh 138
1.38. Sabır 139
1.39. Sır-Esrar 140
1.40. Şerâb (Şarap) 141
1.41. Şevk 141
1.42. Tecellî 142
1.43. Tefekkür 143
1.44. Telkîn 144
1.45. Temâşâ 144
1.46. Temkîn 145
1.47. Vahdet 145
1.48. Vecd 145
1.49. Vicdân 147
1.50. Vuslat 147
1.51. Yakîn 147
1.52. Zevk 148
2. BEZM-İ ELEST 149
2.1. Bezm-i Elest (Elest Bezmi) 149
2.2. Kalû Belâ 150
3. ÂLEMLER 151
3.1. Melekût Âlemi 151
3.2. Arş (Arş-ı Alâ) 151
3.3. Rûh Âlemi 152
3.4. Âlem-i Lâhut 152
4. TARİKATLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR 153
4.1. Eren 153
4.2. Çile 153
4.3. Dergâh 154
4.4. Halvet 155

4.5. Himmet-Meded 156
4.6. İrşâd 157
4.7. Kutb 157
4.8. Mürşid-Şâh-Velî 158
4.9. Tâlib 159
4.10. Zikir 159
SONUÇ 161
KAYNAKÇA 163
ÖZET 174
ABSTRACT 175

ÖNSÖZ

"İnsan sosyal bir varlıktır" ve varlığını sürdürdüğü sürece bu sosyalliğini de muhafaza eder. Tarihin ilk devirlerinden bugüne insanoğlu için dil bir anlaşma aracıdır. Birlikte yaşayan insan etrafındaki diğer fertlerle konuşma ve anlaşma ihtiyacı hisseder. Bu ihtiyaç zamanla kullanılan dile yeni ve değerli unsurlar kazandırmıştır ki şiir de bunlardan biridir.

İnsan, duygularını, düşüncelerini, isteklerini, sevinçlerini, korkularını hatta nefretlerini anlatma aracı olarak kullandığı şiir vasıtasıyla başka insanlarla irtibat kurmuştur. Yazının icat olmasına kadar geçen süreçte ve sonrasında sözlü kültür ile nesilden nesile aktarılan bu tür, zamanla değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Şiirin de diğer edebiyat dalları gibi yaşamış olduğu bu serüven üzerinden detaylı araştırmalar yapıldığında yaşanan değişimin temel faktörü olarak "inanç" veya "din" görülecektir.

Türk Milleti'nin tarihî serencâmında dinin ferdî ve ictimaî hayat üzerinde önemli etkisi olmuştur. Bu etkinin yazılı ve sözlü kültüre yansımaması düşünülemez. Türklerin İslâmiyet'i kabulünden önce sahip oldukları sözlü kültür ve o kültür içerisinde bir şiir geleneği yok mudur? Elbette vardır. Genellikle kopuz eşliğinde ozanlar tarafından değişik törenlerde sözlü olarak söylenen şiirler, günümüz şiirinin de temelini oluşturmuştur. Sade ve anlaşılır bir dille, yabancı kelimelerden uzak duru bir Türkçe ile söylenen bu şiirlerde hece ölçüsü esas alınmıştır. Bu dönemin şiiri incelendiğinde toplumun dini inanışlarının şiir üzerinde ne kadar büyük bir etkisi olduğu görülecektir. Göktürkler döneminin ardından yaşanan Uygurlar dönemi şiir anlayışının, şekil açısından olmasa bile içerik açısından değişime uğramasına da, din sebep olmuştur. Çünkü Uygurlar din değiştirmiş ve inançları başkalaşmıştır. Artık yazı da hayatın içindedir. Bütün bu etkenler doğrultusunda edebiyat ve şiir şekillenmeye başlamıştır.

Türklerin İslâmiyet'i kabulüyle birlikte de, ilk başlarda benzer bir değişim yaşanmış olsa da, sonrasında şiir kaynağından şekil ve içerik yönüyle uzaklaşmıştır. İslâm inancıyla

birlikte değişen konular ve kullanılan kavramlar, Arap ve Fars etkisiyle şekil değişimini de beraberinde getirmiştir. Halk Edebiyatı olarak adlandırılan ve Anadolu sahasına kadar taşıdığımız gelenek, yerini zamanla Divan Edebiyatı veya Klasik Edebiyat olarak isimlendirilen bambaşka bir tarza bırakmıştır. Kaynağı Arap Edebiyatı olan aruz ölçüsü de bu dönemde kullanılmaya başlamıştır. İran ve Arap edebiyatlarının etkisiyle gelişen bu ölçü zamanla milli ölçümüz haline gelmiş ve yüzyıllar boyunca kullanılmıştır.

Klasik Edebiyat dönemi, edebiyatımızda önemli şaiirlerin boy gösterdiği bir dönem olmuştur. Aruzu ustalıkla kullanan Baki, Şeyh Galip, Nedim, Fuzulî ve adını zikredemediğimiz birçok ünlü şair bu dönemde yetişmiştir. Osmanlı'nın son dönemine kadar devam eden bu anlayış, dönemlere bağlı olarak farklı konuları işlemiş olsa da, şekil yönünden özelliklerini korumuştur. Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yaşanan gelişmeler neticesinde, şiir anlayışında da değişimler yaşanmıştır. Bu dönemden itibaren millileşme akımlarının da etkisiyle hece ölçüsüne dönülmeye başladığı görülmektedir.

Yaşanan bu gelişmelere rağmen, Cumhuriyet'in ilk yıllarında eski geleneği sürdüren şairlerimiz de vardır. Bunlardan biri İstikâl Marşı'mızın şairi Mehmet Âkif Ersoy'dur. Burada özellikle ismini zikrettiğimiz Mehmet Âkif, çalışmamıza konu olan şiirlerin yazılmasında Ali Ulvî Kurucu'ya ilham vermesi bakımından çok önemlidir. İşte böyle bir dönemde dünyaya gelen Ali Ulvî Bey, şiirlerini Âkif gibi ustanın da etkisiyle aruz ölçüsüyle kaleme almıştır.

Ali Ulvî Kurucu, yazmış olduğu şiirlerinde dini ve milli konuları tercih etmesi, aruz ölçüsünü kullanması bakımından Yahya Kemâl'in işaret ettiği "kökü mazide olan âtî" düşüncesinin yaşayan bir örneği olmuştur. Bu çalışmayı hazırlarken Ali Ulvî Kurucu'nun kuvvetli şairliğinin yanında, örnek şahsiyetini de tanıma imkânı bulduk. Cumhuriyet'in ilk yıllarında doğmuş olmasına rağmen, tam bir Osmanlı beyefendisi olan şairimiz, terbiyesi, tahsili ve ahlâkını şiirlerine de yansıtmıştır. Onun şiirlerinde baskı sonucu öz yurdundan göç

etmek zorunda kalan bir mazlumun yürek yakan vatan hasretini, milletine olan sevgisini, ümmet-i Muhammed'e olan muhabbetini, Peygamber Efendimiz (sav)'e olan aşkını ve Allah karşısındaki derin kulluğunun izleri görülmektedir. Bu özellikleri sebebiyle Ali Ulvî Kurucu, mutlaka tanınması gereken bir şahsiyettir.

Ali Ulvî'nin şiirlerinde dinî ve tasavvufî muhtevâyı tespit etmeyi amaçladığımız bu çalışmamızda, şarimizin bütün şiirlerinin toplandığı *Gümüş Tül ve Alevler* adlı eserini esas aldık. Şairimizin daha iyi anlaşılabileceğini düşündüğümüzden çalışmamızın giriş bölümünde şairin etkilendiği Tanzimat ve sonrası edebiyat hayatımızla ilgili kısa bir bilgi vermeyi uygun bulduk. Sonrasında "Birinci Bölüm"'de şairin hayatını, edebî kişiliğini ve eserlerini detaylı olarak anlattık. Takip eden "ikinci Bölüm" şairimizin şiirlerinde yer alan dinî kavramları "üçüncü bölüm" ise tasavvufî kavramları içermektedir. Çalışmamız esnasında elde ettiğimiz deneyim ve bilgiler ise "Sonuç" bölümünde aktarılmıştır. Çalışmamızda şairimizin eserinden aldığımız şiir örnekleri sayfa numarası (s. 40 gibi) verilerek alıntılanmış, şirlerdeki yazım hataları da düzeltilmiştir. Çalışmamızda kullanılan bütün âyet meâlleri, Diyânet İşleri Başkanlığı'nın hazırlamış olduğu meâlden alınmıştır.

Son olarak, yüksek lisans çalışmasına başladığım günden bugüne değerli bilgi ve tecrübelerinden sıklıkla faydalandığım bölümümüzün kıymetli hocaları; Prof. Dr. Mehmet Akkuş'a, Prof. Dr. Ali Yılmaz'a, Doç. Dr. Abdulmecid İslamoğlu'na, araştırma görevlisi kıymetli dostum İbrahim Karataş'a ve özellikle tez konumuzu tavsiye eden ve çalışmamızın baştan sona vücut bulmasında desteklerini esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. Zülfikar Güngör'e teşekkür ve hürmetlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Fatih Sert

Ankara-2016

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

Bkz. : Bakınız

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

D.İ.A. : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Haz. : Hazırlayan

hn. : Hadis Numarası

Hz. : Hazret

MEB. : Milli Eğitim Bakanlığı

s. : Sayfa

S. B. E. : Sosyal Bilimler Enstitüsü

sy. : Sayı

T.D.K : Türk Dil Kurumu

T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı

Ter. : Tercüme

TTK : Türk Tarih Kurumu

vd. : Ve diğerleri

yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

Ali Ulvî Kurucu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında doğmuş ve ailesiyle birlikte Medine'ye hicret ettiği 1939 yılına kadar da Türkiye'de yaşamıştır. Tahsil hayatının Türkiye'de başlaması ve ailesinin sosyal çevresi itibariyle Cumhuriyet'in ilk yıllarına yakînen tanıklık etmiştir. Bununla birlikte şair, şiirlerinde daha çok kendisinden önceki dönemlerde yaşamış şair ve edipleri örnek almıştır.

Kurucu'nun şiirlerini daha iyi anlayabilmek için hem yaşadığı dönemin ve çevrenin hem de *Tanzimat*'tan *Cumhuriyet Dönemi*'ne kadar olan edebî hayatı bilmek gerekir. Şair, Yahya Kemal'in "kökü mazide olan bir âti" şeklinde ifade ettiği geçmişten beslenen ve yaşadığı dönemin dil, üslup ve konularını benimseyen bir sanatkârdır. Çalışmamız bir edebî tarih çalışması olmamakla birlikte şairin beslendiği dönemler hakkında kısa bir bilgi vermeyi uygun buluyoruz.

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E EDEBÎ HAYAT

Ali Ulvî Kurucu, şiirlerinde kullandığı dil, üslup ve ölçü itibariyle *Tanzimat* ve *Servet-i Fünûn* dönemi şairlerini örnek almıştır. Bu dönemlerden Namık Kemal, Ziya Paşa, Süleyman Nazif, Tevfik Fikret, Abdulhak Hamit, Muallim Naci, Cenap Şahabettin ve Mehmet Âkif gibi şair ve edipleri okuyarak kendisini yetiştirmiştir. Bu sebeple örnek alınan bu şairlerin yaşıdığı dönemin edebî hayatının aktarılması gerekir.

Kurucu'nun edebî muhayyilesinin oluşmasında ve zenginleşmesinde etkili olan ilk dönem kuşkusuz *Tanzimat Dönemi*'dir. Bu dönem edebiyatımızda önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dönem olması ve yetiştirdiği mühim şahsiyetler bakımından çok önemlidir. *Tanzimat Dönemi,* edebiyatımızda Batı'nın etkisiyle yeni ufukların açıldığı bir dönem olmuştur. On dokuzuncu asır ile başlayan ve her alanda kendini gösteren yenilik hareketlerinin edebiyat sahasına da yansımaması düşünülemezdi. Bu asırda *Tanzimat*

Fermanı'na kadar geçen sürede bazı gelişmeler yaşanmış olsa da asıl faaliyetler, ferman sonrasında hız kazanmıştır. Bu asırda Batı'da yaşanan sosyal ve siyasî gelişmeler edebiyat üzerinde de etkisini göstermiştir. O güne kadar *Divan Edebiyatı* geleneğiyle yoğrulan edebiyatımız bu dönemde, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler ve değişik siyasî etkileşimlerin de tesiriyle bir değişim yaşamaya başlamıştır. Batılılaşma ve Avrupalılaşma kanaati bu dönemde kabul görmüştür.[1]

Edebiyatımız, *Tanzimat*'la birlikte temelde değişiklikler yaşamasına rağmen, bu değişim uzun soluklu olmuştur. Avrupaî etkiyle yazılan ilk eser fernamanın yayınlanmasından yirmi yıl kadar sonra Şinasi tarafından kaleme alınmıştır.[2] Türk Edebiyatı'nda batılılaşmanın öncüsü olarak kabul edilen Şinasi, her ne kadar kuvvetli bir şair olamamışsa da batılı anlamda ilk tiyatro eseri olarak kabul edilen *Şair Evlenmesi'*ni yazması, ilk yerli özel gazete olan *Tercümân-ı Ahvâl'*i yayınlaması bakımından yeri doldurulamayacak bir şahsiyettir.[3]

Bu dönem her ne kadar Batı etkisiyle bir yenileşme haraketi yaşanmış olsa da eski edebiyat geleneğini Şeyh Gâlib tarzında yazdığı şiirlerle Leskofçalı Gâlib ve kaleme aldığı divanıyla Yenişehirli Avnî sürdürmeye çalışmıştır. Bunların dışında Namık Kemal ve Ziya Paşa da divan şiiri örnekleri vermiştir.[4] Eski geleneği sürdüren şairlerin bir çoğu belli bir tarikâte mensup şahsiyetlerdir. Bu sebeple şiirlerinde tasavvufî kavram ve konuları sıklıkla kullanmışlardır. Kullandıkları bu tarz sebiyle Şeyh Gâlip gibi ustalarla karşılaştırılmış olsalar da onun seviyesine asla ulaşamamışlardır.[5]

---

[1] Ahmed Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 55 – 70; İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı – Tanzimat'tan Cumhuriyet'e,* Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s. 451 – 462.

[2] Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013, s. 52.

[3] Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, s. 53.

[4] Günay Kut, *Anadolu'da Türk Edebiyatı*, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayınları, İstanbul, 1998, s. 61-64.

[5] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi,* Ankara 1988, c. XXXII-1, s. 136-137.

Batı etkisinde gelişen Türk Edebiyatı; *Tanzimat Edebiyatı*, *Servet-i Fünûn Edebiyatı* ve *Millî Edebiyat* isimleriyle üç döneme ayrılmıştır. 1859'dan 1896'ya geçen süre içerisinde cereyan eden edebiyata, *Tanzimat Edebiyatı* adı verilmiştir. Bu dönem kendisinden önce hâkim olan *Klasik Edebiyat*'a tepki olarak doğmuş olsa da ilk dönemi itibariyle konuları bakımından yenilik ortaya koymuş olsa da onu şekil yönünden taklit etmekten kurtulamamıştır.[6] *Tanzimat*'ın ikinci evresinden itibaren ise, bu devrin en önemli hususiyeti siyasal ve toplumsal konuların edebiyatımızda yoğunlukla yer bulması olmuştur.[7]

Tanzimat Fermanı sonrasında edebiyatımızda ortaya çıkan yenilik hareketlerinden biri de 1896-1901 yılları arasında yayınlanan ve gruba da ismini veren *Servet-i Fünûn Dergisi* etrafında teşekkül eden gruptur. Recaizâde Mahmud Ekrem'in öncülüğünü yaptığı bu grupta; Tevfik Fikret, Süleyman Nazif, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Cahit, Halid Ziya ve Mehmed Rauf gibi isimler vardır. Bu şahsiyetlerin en önemli özelliği topluma küskün oluşlarıdır. Bu sebeple de sanata sığınmışlardır. Şekil bakımından estetik kaygıların ön planda tutulduğu bu döneme *Edebiyât-ı Cedîde* ismi de verilmiştir.[8]

Yine aynı dönemde II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra *Servet-i Fünûn Dergisi* çatısı altında eser verdikleri halde dönem edebiyatının siyaset ve gündelik hayata kaymasından rahatsızlık duyan; Köprülüzade Fuad, Ahmet Haşim, Hamdullah Suphi ve Emin Bülend gibi isimiler yayınladıkları bir bildiri ile *Fecr-i Âti* adı altında bir grup oluşturmuşlarsa da uzun ömürlü olmamıştır. Edebiyatımıza etkisi pek olmayan bu teşekkül kısa zamanda dağılmıştır.[9]

Tanzimat, Servet-i Fünûn ve *Fecr-i Âti* dönemlerinin hemen ardından 1910 – 1913 yılları arasında gerçekleşen edebî cereyanların merkezinde olan *Milli Edebiyat Akımı* ortaya

[6] Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, s. 54 – 55.
[7] Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı – Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, s.9.
[8] Okay, a.g.e., s. 57.
[9] Okay, a.g.e., s. 58.

çıkmıştır. Estetik ihmal edilmeden, İstanbul Türkçesiyle yerli konu ve tiplerin kullanılmasını benimseyen bu akım, şiirde aruz ölçüsü yanında hece vezni de esas almıştır. Zamanla Mehmet Âkif ve Yahya Kemal dışında aruzu kullanan şair neredeyse hiç kalmamıştır. Batı'ya da yabancı olmayan bu akım içerisinde Mehmet Âkif gibi İslâmcı isimlerin yanında Ziya Gökalp gibi Türkçü şahsiyetler de yer almıştır.[10]

Bu dönemin şiirlerinin hemen hemen tamamına yakınında lirik ve didaktik tarzda savaş, medeniyet, eğitim gibi sosyal konular ele alınmıştır. Bununla beraber Ahmet Haşim gibi eserlerini hayal dünyası ile kurgulayan, hasret, hüzün gibi konuları işleyen şairler de vardır.[11]

Ali Ulvî Kurucu, edebiyat ürünleri açısından böylesine zengin bir dönemin hemen arkasından dünyaya gelmiş, tahsil hayatı boyunca da bu dönemin şairleri ve eserlerinden beslenmiştir. Özellikle Mehmet Âkif'i kendisine örnek alan şair, onun işlediği konuları örnek alarak yazdığı şiirlerinde de aruz ölçüsünü kullanmıştır. Bununla birlikte yaşadığı dönemin siyasî ve sosyal olaylarından da etkilenen şairimiz almış olduğu tahsilin de etkisiyle dinî ve millî konuları şiirlerinde yoğun olarak kullanmıştır.

[10] Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, s. 59
[11] Okay, a.g.e., s. 60.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALİ ULVÎ KURUCU

1. HAYATI

1.1. İsmi, Mahlası ve Ünvânı

Bu bölümde, hayatı, eserleri ve şiirlerindeki dinî tasavvufî muhteva üzerinde çalışma yaptığımız şair, mütefekkir ve ilim adamı Ali Ulvî Kurucu'nun isim, mahlas ve ünvânlarını nasıl aldığından bahsedeceğiz.

Konya'nın yetiştirdiği önemli âlimlerden olan Hacı Veyis Efendi'nin oğlu Hacı Veyiszâde İbrahim Efendi'nin oğlu olarak dünyaya gelen şaire, babaannesinin isteği üzerine "Ali" ismi verilmiştir.[12]

Babaannesinin kendisi için Ali ismini uygun görmesiyle bu ismi almış olan şair, ilerleyen yıllarda onaltı yaşlarında iken Konya'da bir züccaciye mağazasının tabelasında gördüğü ve çok beğendiği "Ulvî" ismini de kullanmaya başlamıştır.[13] Şair sonradan aldığı bu ismi, yazmış olduğu şiirlerinde mahlas olarak da kullanmıştır.

Sen de pervane kesil nuruna artık Ulvî,
Ne tecellilere ma'kes, ulu dağlar bu gece. (s. 152)

Ermek istersen, O Şâh'ın himmet ü imdâdına,
Cân u dilden âşık ol sen ism-i zât evrâdına,
Ses verir Ulvî; melekler, ateşîn feryâdına,
Ben, Resul-i Kibriyâ'nın, bülbül-i nâlânıyım,
Mücrimim gerçi, cemâl-i Mustafâ hayranıyım. (s. 160)

[12] Ali Ulvî Kurucu, *Hatıralar-1,* Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 27.
[13] Kurucu, *a.g.e.,* s. 27.

Küçük yaştan itibaren Kur'an öğrenen ve ilim tahsiline başlayan Ali Ulvi, onbir yaşlarında iken hafızlığını tamamlamış ve bu suretle de ilk ünvanını alarak ailesi ve çevresinde "Hafız Ali" olarak anılmaya başlamıştır.[14] Konya'da yaşadığı yıllarda dinî ilimler dışında başka sahalara vakit ayıramayan şairimiz, Mısır'da geçirdiği tahsil hayatında edebiyatla, bilhassa da şiirle ilgilenmiştir. Merhum İstiklâl şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'u çok seven ve *Safahat* isimli şiir kitabındaki bütün şiirlerini ezbere bilen Kurucu, yazmış olduğu şiirlerde Mehmet Âkif'in tarzını ve üslubunu benimsemiştir. Bu tercihi, aruzu ustalıkla kullanması ve şiirlerindeki güzellik neticesinde "Âkif-i Sâni" (İkinci Âkif) ünvanını almıştır.[15] Merhum Ali Ulvi Bey, yapmış olduğu sohbetlerdeki güzellik; yazmış olduğu şiirlerdeki ustalık ve insan-ı kâmil ahlakına sahip oluşuyla "üstad" olarak da kabul edilmiştir.

Yukarıda ismi mahlası ve ünvanlarından bahsettiğimiz merhum şairimizi yapmış olduğumuz bu çalışmada çoğunlukla "Ali Ulvî" ismiyle zikredeceğiz.

1.2. Doğum Tarihi ve Yeri

Merhum şair Ali Ulvî Kurucu'nun doğum tarihi ve yeri konusunda yazmış olduğu *Hatıralar* ve kendisi hakkında yazılan değişik eserlerden geniş bilgi sahibi olabiliyoruz.

İlim ve edebiyat dünyamızın önemli şahsiyetlerinden Ali Ulvî Kurucu, Ertuğrul Düzdağ tarafından hazırlanan *Hatırat*'ında 3 Mart 1922 tarihinde Konya'ya bağlı Sakyatan Köyü'nde dünyaya geldiğini söylemiştir.[16] Kızı Sare Kurucu tarafından hazırlanan "Bir Ömürden Sayfalar" isimli eserde de bu bilgi aynen geçmektedir.[17]

[14] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 41; Ali Ulvî Arıkan, *Ali Ulvî Kurucu'nun Ardından,* Marifet Yayınları, İstanbul 2003, s. 22.
[15] *Bir Peygamber Aşığı – Ali Ulvî Kurucu,* Editör Ömer Çakkal, Tuna Yayın ve Matbaacılık, Konya 2013, s. 13; Arıkan, *Ali Ulvî Kurucu'nun Ardından, s. 32.*
[16] Kurucu, *a.g.e.*, s. 27; Ali Ulvî Kurucu, *Gecelerin Gündüzü,* Marifet Yayınları, İstanbul 2004, s. 325.
[17] Sare Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* Marifet Yayınları, İstanbul 2010, s. 7.

1.3. Ailesi

1.3.1. Babası

Şairin babası Hacı Veyiszâde İbrâhim Efendi, Konya'nın yetiştirdiği önemli âlimlerden olan Hacı Veyis Efendi'nin küçük oğludur.[18] 1308/1892 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. Başta ilim irfan sahibi babası Hacı Veyis Efendi olmak üzere birçok âlim ve fazıldan dersler almış; kendisini ilim ve imân hizmetine adamış örnek bir şahsiyettir. Birinci Cihan Harbi'ne subay olarak iştirak ettikten sonra, Konya'ya dönerek Şatır, Sakyatan ve Göçü köylerinde imamlık vazifesi yapmıştır.[19] İlk eşi Sare Hanım'ın genç yaşta vefatından sonra Aliye Hanım'la evlenmiştir. İlk eşinden Ali Ulvî ve Mustafa (doğduktan çok kısa bir süre sonra vefat etmiştir)[20], ikinci eşinden de Muhammed Nurî ve Ahmet Ziyâ isminde dört erkek çocuğu olmuştur.[21]

Göçü Köyü'nden, imamlık yaptığı sıralarda o dönemin idaresinin baskılarından dolayı ayrılarak 1930 yılında ailesini de alarak Konya'ya yerleşmiştir.[22] Konya'ya geldikten sonra kardeşi Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi'nin imamlık yaptığı Tekke Mahallesi'ndeki Piri Paşa Camiî'nin yakınındaki küçük bir mescitte imamlık yapmaya başlamıştır.[23] 1935 yılına kadar bu küçük mescitte vakıf dükkânlarından gelen cüzî bir maaşla görev yapan Hacı Veyiszâde İbrahim Efendi, o yıl belediyenin dükkânlara el koymasıyla maaşsız kalmıştır. Köydeki tarlalardan kalkan ürünle geçinmeye çalışırken Konya'da küçük bir bakkala ortak olmuş ve geçimini bu şekilde temin etmiştir.[24]

Hacı Veyiszâde İbrahim Efendi, 1930 ve sonrasında artan tek parti iktidarının baskısı sebebiyle zor zamanlar yaşamış olsa da, Kur'an ve sair ilimleri öğretmeyi hiçbir zaman

[18] Mustafa Sabri Küçük Aşçı, "Kurucu Ali Ulvî (1922-2002)", *Akademik Sayfalar – Ali Ulvî Kurucu Özel Sayısı, Şubat 2013, c. 13, s. 2;* Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 30; S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar, s. 37.*
[19] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Hacı Veyiszade İbrahim Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, Kültür A.Ş Yayınları, Konya 2012, c. 4, s. 97-98.
[20] Kurucu, *a.g.e.*, s. 29.
[21] Kurucu, *a.g.e.*, s. 30.
[22] Kurucu, *a.g.e.*, s. 41.
[23] Kurucu, *a.g.e.*, s. 68.
[24] Kurucu, *a.g.e.*, s. 86.

terketmemiştir. İmamlık yaptığı camide ders yapmanın zorlaştığı zamanlarda cemaatten hanesini açanlara misafir olmuş ve tedrisata burada devam etmiştir.[25]

1939 yılına kadar ilim öğretimine devam eden İbrahim Efendi, bu yıllarda baskının iyice artması ve çocuklarına istediği eğitimi aldıramayacağı endişesiyle, Medine'ye hicret kararı almıştır. Çevresindekiler kendisini bu karardan vazgeçirmek isteseler de o, 1939 senesinin Eylül ayında meşakkatli bir yolculuktan sonra deniz yoluyla önce İstanbul'dan İskenderiye'ye, oradan da trenle Kahire ve Süveyş'e ulaşmış; arkasından da Cidde üzerinden Mekke'ye gelmiştir. Burada birkaç ay kalıp hac vazifesini de yaptıktan sonra ailesiyle birlikte Medine'ye geçmiştir.[26]

Hacı Veyiszâde İbrahim Efendi, evlatlarını Allah yolunda yetiştirebilmek ve dinini arzu ettiği gibi yaşayabilmek maksadıyla hicret ettiği Medine'de 5 yıl kaldıktan sonra 1945 yılında 50 yaşlarındayken vefat etmiştir.[27]

1.3.2. Annesi

Merhum Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin öz annesi Göçü Köyü eşrafından Hacı Ali Efendi'nin kızı Sare Hanım'dır. Sare Hanım, 20 yaşında iken ikinci çocuğu Mustafa'nın doğumundan kısa bir süre sonra vefat etmiştir.[28] Her ne kadar Ali Ulvî Arıkan'ın hazırladığı kitabın girişinde, Ali Ulvî Kurucu hakkında yazmış olduğu biyografide Coşkun Yılmaz, Sare Hanım'ın Ali Ulvî Kurucu dört yaşında iken vefat etmiş olduğunu söylese de, daha sonra yayınlanan hatıralarında Ali Ulvî Kurucu, annesi vefat ettiğinde bir buçuk yaşında olduğunu söylemiştir. Merhumun hatıralarında ve sohbetlerinde öz validesiyle alakalı ancak bu kadarcık bir bilgi vardır.

---

[25] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 79.
[26] Kurucu, *a.g.e.*, s. 249-256; S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 46-48.
[27] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Hacı Veyiszade İbrahim Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, Kültür A.Ş Yayınları, Konya 2012, c. 4, s. 97-98; S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 40.
[28] Kurucu, *a.g.e.*, s. 29.

Annesinin vefatından sonra babası İbrahim Efendi, teyzesi Aliye Hanım'la evlenmiştir. Ali Ulvî Bey, Aliye Hanım için "ikinci annem" demektedir.[29] Aliye Hanım'ın, Ali Ulvî Bey'in yetişmesinde önemli katkıları olmuştur. Özellikle İbrahim Efendi'nin maaşsız kalmasından sonra, Ali Ulvî'nin bakkalda çırak olarak çalışmasına gönlü razı olmamış ve evlatlarının iyi bir eğitim alması için hicret etmelerine eşini ikna etmiştir.[30]

Ali Ulvi Kurucu'ya, öz annesinin yokluğunu aratmayan ve yetişmesinde büyük emeği olan Aliye Hanım, 1967 senesinde hicret diyarı Peygamber (sav) kucağı Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir.[31]

1.3.3. Dedesi Hacı Veyis Efendi

Konya'nın Şatır Köyü'nden Hacı Mustafa Ağa'nın oğlu olarak dünyaya gelen Hacı Veyis Efendi'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, Ali Ulvî Bey, Hatıralarında dedesinin 75 yaşında vefat ettiğini söylemiştir.[32] Buradan hareketle Hacı Veyis Efendi'nin miladî 1860 yılında doğduğunu söyleyebiliriz.

Hacı Veyis Efendi ilim tahsiline çok küçük yaşlarda Şatır Köyü'nde başlamış; 15 yaşına geldiğinde de Konya'da bulunan Cevizaltı Medresesi'nde eğitimine devam etmiştir. Kabiliyetleri ve ilme olan iştiyakıyla kısa zamanda medreseyi bitirerek icazet almıştır.[33] Bu tarihten itibaren kendini dinine ve milletine vakfeden Hacı Veyis Efendi, vefatına kadar hocalığa devam etmiştir. Konya'nın Dolav Mahallesi'nde bulunan Ulu Cami'de 50 yıl maaş almadan imamlık yapan Veyis Efendi, bu süre zarfında köyündeki tarlasından kaldırdığı ürünün geliriyle kıt kanaat geçinmiştir.[34]

Hacı Veyis Efendi'nin insanlardan hiçbir maddi beklenti olmaksızın yapmış olduğu bu büyük hizmet, Konya halkının da takdirini kazanmış, sevgi, saygı ve hürmet hisleriyle ona

[29] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 230.
[30] Kurucu, *a.g.e.*, s. 30.
[31] Kurucu, *a.g.e.*, s. 30.
[32] S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 20.
[33] S. Kurucu, *a.g.e.*, s. 9.
[34] Kurucu, *a.g.e.*, s. 101.

bağlanmalarına sebep olmuştur.[35] O dönemde tek parti iktidarının dinî eğitim veren kişi ve kurumlara yapmış olduğu şiddetli baskılar karşısında bile, çizgisinden taviz vermemiş; ömrünün son anlarına kadar insanlara hak ve hakikati öğretmeye çalışmış olduğu anlaşılmaktadır.

Hacı Veyis Efendi, Konya'da başta oğulları Mustafa Sabri Efendi ve İbrahim Efendi olmak üzere birçok âlimin yetişmesine vesile olmuş; hayatının her anıyla insanlara örnek bir şahsiyettir. Ömrünün her anını Kur'an ve sünnet çizgisinde yaşayan Hacı Veyis Efendi, çocuklarına, torunlarına ve talebelerine de aynı hassasiyeti öğretmiştir. Hacı Veyis Efendi imamlık vazifesinin yanında, Konya'da Ziya Efendi tarafından açılan Islah-ı Medaris'te kıraat hocalığı da yapmıştır.[36]

Ömrünü İslam'a hizmete adayan ve hayatı hep bu çizgide yaşayan Hacı Veyis Efendi 1935 senesinin Ramazan ayında Konya'da vefat etmiştir. Cenazesi Hz. Mevlâna'nın cenazesinden sonra Konya'nın gördüğü en büyük cenaze merasimi olmuş ve merhum Üçler Mezarlığı'na defnedilmiştir.[37]

1.3.4. Amcası Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi

Merhum şair Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin amcası olan Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi, Konya'nın yetiştirdiği önemli âlimlerdendir. 1887 yılında Konya'ya bağlı Sedirler Mahallesi'nde dünyaya gelen Mustafa Efendi, Konya'nın en ünlü âlimlerinden Hacı Veyis Efendi'nin oğludur.[38]

Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi, tahsil hayatına küçük yaşlarda mühim bir âlim olan babası Hacı Veyis Efendi'nin irşadıyla başlamıştır. Yaşı biraz büyüdüğünde babasının da hocalık yaptığı Adliye Medresesi'ne devam etmiş ve onsekiz yaşında iken buradan icazet

[35] Kurucu, *Gecelerin Gündüzü,* s. 375-377.
[36] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 40-196; Kurucu, *Gecelerin Gündüzü,* s. 375-377.
[37] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 193.
[38] Ali Osman Koçkuzu, "Hacıveyiszâde Mustafa Efendi", *D.İ.A.,* İstanbul 1996, c. 14, s. 506.

almıştır.[39] 22 yaşına geldiğinde Konya'nın tanınmış âlimlerinden Ziya Efendi'nin açmış olduğu Islâh-ı Medaris'te ders vermeye başlamıştır. Bu görevini medreselerin kapatılmasına kadar sürdüren Mustafa Efendi, daha sonra on yıl kadar Pirî Paşa Camii'nde imamlık ve vaizlik yapmış arkasından Aziziye Camii'nde görevlendirilmiş, aynı dönemde de yeni açılan imam hatip okulunda dersler vermiştir.[40] Genç yaşta Meryem Hanım'la evlenen Mustafa Efendi'nin, Mehmet ve Veyis isminde iki oğlu, Halime, Sakine, Fatma ve Sâre adında dört kızı olmuştur.

Konya'nın ilim ve kültür hayatına önemli katkıları olmuş Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi, birçok talebe yetiştirmekle kalmamış; sosyal hayata da ciddi katkılar sağlamıştır. Türkiye'de ve Konya'da imam hatip okullarının açılması için gösterdiği çabanın yanında Konya'da bir verem hastanesi açılmasına da öncülük etmiştir.[41] Konya halkı tarafından çok sevilen ve sayılan bu mümtaz şahsiyet, yaşadığı dönemde ahlâkı, cömertliği, tevazûu, ibadetlerdeki hassasiyeti ve ilme verdiği önemle örnek olmuştur.[42]

Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi, Kur'an'a ve ilme adanmış yetmiş üç yılın sonunda 1960 senesinin Şubat ayında rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Cenazesi tıpkı babası Hacı Veyis Efendi'ninki gibi, binlerce Konya'lı tarafından kaldırılmış ve Üçler Mezarlığı'na defnedilmiştir. Konyalılar, bu büyük âlime vefalarını gösterme adına, 1995 yılında Hacı Veyiszâde Mustafa Efendi'nin ismini taşıyan büyük bir cami ve külliye yaptırmıştır.[43]

Şair Ali Ulvî Kurucu Beyefendi, amcasının vefatı üzerine çok müteessir olmuş ve mezartaşına yazılması için aşağıdaki şiirleri kaleme almıştır.

[39] Mustafa Sabri Küçükaşcı, "Hacı Veyiszade Mustafa Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, Kültür A.Ş Yayınları, Konya 2012, c. 4, s. 99-100.
[40] Mustafa Ateş, "Hacı Veyiszade Hoca Efendi", *Akademik Sayfalar*, Konya 2007, c.7, sy. 4, s. 71-75.
[41] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 227.
[42] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurucu, *a.g.e.*, s. 197-244.
[43] Ali Osman Koçkuzu, "Hacıveyiszâde Mustafa Efendi", *D.İ.A.,* İstanbul 1996, c. 14, s. 506.

Başucundaki mezartaşında;

Cândan ve cihândan geçerek afvine geldim,
Hasret dolu rûhumla huzûrunda eğildim.

Gufrânın, rıdvânın Rabbim kerem eyle,
Şâd et beni bilcümle ziyâretçilerimle.

Cândan geçen âşıkların ancak seni ister,
Lûtfunla nazar kıl bize dîdârını göster.[44]

Ayakucundaki mezartaşında;

Derûnî bir vîsal aşkıyla gel zâir bu dergâha,
Büyük ârif bu yerden nûr olup yükseldi Allah'a

Ölümsüz yâdı bâkîdir, yaşar her an gönüllerde,
Mübârek tatlı sîmâsı gülümser sanki her yerde.

Gönüller fetheden ulvî mücâhit burda medfûndur.
İlâhî bin tecellînin temâşâsı ile memnûndur.

Bekâbillâh'e ermiş Kutb-i Rabbânî Veyiszâde,
Bütün envâra müstağrak, kesâfetlerden âzâde.[45]

1.3.5. Eşi ve Çocukları

Babasının vefatı sebebiyle eğitimini yarım bırakarak Medine'ye dönen Ali Ulvi, 1947 yılında Konyalı olan yakın komşuları Hacı İbrahim Sandıkçı Efendi'nin kızı Fatma Hanım'la evlenmiştir. Bu evliliğinden 1948'de kızı Sare Hanım, 1952'de ilk oğlu İbrahim Bey ve 1962 yılında da ikinci oğlu Mustafa Bey dünyaya gelmiştir.[46]

[44] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 243.
[45] Kurucu, *a.g.e.*, s. 243.
[46] Kurucu, *Hatıralar-2, Hatıralar-2*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 340.

1.4. Çocukluğu, Yetişmesi ve İlk Tahsil Hayatı

Ali Ulvi Bey'in *Hatıralar*'ında çocukluk yıllarıyla alakalı vermiş olduğu bilgilerden ailesi ve çevresiyle birlikte her açıdan çok bereketli bir çocukluk dönemi geçirdiğini görmekteyiz. Özellikle ilk muallimi olan babasının ve Konya'nın önemli âlimlerinden olan dedesinin, şairimizin yetişmesinde mühim katkıları olmuştur.

Ali Ulvî Bey, çocukluğunun ilk yıllarını önce doğduğu Sakyatan Köyü'nde, sonra da babasının imamlık vazifesine devam ettiği Göçü Köyü'nde geçirmiştir.[47] Kur'an ve ilim tahsiline bu dönemde başlamış olan şairimizin ilk muallimi, muhterem pederi Hacı Veyiszâde İbrahim Efendi'dir. Okul çağı gelene kadar babasının himayesinde eğitimine devam etmiştir.

1928 yılında okula başlaması için babası tarafından dedesinin yanına Konya'ya gönderilen şairimiz, burada okul başlamadan önce halası Hatice Hanım'dan Osmanlıca yazmayı öğrenmiştir. Bu öğrendikleri mektebe başladığında öğretmenlerinin dikkatini çekmiş ve onun birinci değil de ikinci sınıftan okula başlamasına vesile olmuştur.[48]

Zekâsı ve çalışkanlığı ile öğretmenlerinin dikkatini çeken Ali Ulvî Bey'in okul hayatı çok kısa sürmüştür. Köprübaşı ve Mahmut Şevket Paşa İlkokullarında geçen 8 aylık sürenin ardından, dedesi Hacı Veyis Efendi'nin isteği üzerine babası tarafından okuldan alınmıştır. Dedesi buna sebep olarak okulun dinî ilimler konusunda yetersiz oluşunu ve kız erkek birlikte eğitim vermesini göstermiştir.[49] Okul hayatı çok kısa süren Ali Ulvî Bey, Konya'dan ayrılarak babasının imamlık yaptığı Göçü Köyü'ne dönmüş ve hafızlık eğitimine başlamıştır.

Hafızlık eğitimini 8 yaşında tamamlayan şairimiz, 1930 yılına kadar hıfzını sağlamlaştırarak "demir hafız" olarak anılmaya başlamıştır.[50] 1930 yılına kadar Göçü Köyü'nde ikâmet eden Hacı Veyiszâde İbrahim Efendi, Kur'an öğretenlere baskıların artması sebebiyle buradan ayrılarak Konya'ya yerleşmeye mecbur kalmıştır. Şairimiz hatıralarında o

[47] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 31.
[48] Kurucu, *a.g.e.*, s. 31; Selçuklu Belediyesi, *Bir Peygamber Aşığı – Ali Ulvî Kurucu,* Editör Ömer Çakkal, s. 11.
[49] Kurucu, *a.g.e.*, s. 31,32,33; *Bir Peygamber Aşığı – Ali Ulvî Kurucu,* Editör Ömer Çakkal, s. 11.
[50] *Bir Peygamber Aşığı – Ali Ulvî Kurucu,* Editör Ömer Çakkal, s. 12.

yılları "yazı inkılâbı çok şiddetle devam ediyor, kimseye göz açtırmıyorlardı"[51] şeklinde tasvir etmiştir.

Konya'ya yerleşmelerinin Ali Ulvî Bey'in hayatında çok önemli etkileri olmuştur. Özellikle dedesi Hacı Veyis Efendi'nin rahle-i tedrisinden istifadesi ve Konya'nın mühim âlimlerinin sohbetlerine iştirak etmesi, şarimizin gelecek tahsil hayatının temellerini atmıştır. Bu dönemde babasından sarf ve nahiv eğitimi de alan şairimiz, Kadirşeyh-zâde Ali Efendi'nin açmış olduğu hafız mektebine de devam etmiştir.[52] Burada hafızlığını iyice ilerleten şairimiz, artık yeni hafızların ezberlerini dinlemeye başlamıştır.

Ali Ulvi Bey'in hayatı, ailesinin Medine'ye, kendisinin de tahsil için Kahire'ye gideceği 1939 yılına kadar hep ilim tahsiliyle devam etmiştir. Ancak bu dönemde babasının, maddi sıkıntılar yaşaması sebebiyle bir bakkala ortak olduğunu ve Alî Ulvî Bey'in de kısa bir süre burada çıraklık yaptığını da söylememiz gerekir. Ayrıca yine bu yıllarda, çok kısa bir süre Konya İdman Yurdu'nda futbol oynadığı da bilinmektedir.[53]

Konya yıllarında tahsil hayatında etkili olan önemli şahsiyetlerden bazıları; Hafız Ali Efendi, Zekai Efendi, Gönenli Mehmet Efendi ve Fahri Efendi'dir.

1.5. Kahire ve Ezher Yılları

Konya'da yaşadığı yıllardan başta dedesi ve babası olmak üzere birçok âlim ve fazıldan dersler alan Ali Ulvî Kurucu Beyefendi, ailesinin 1930'lu yılların baskısına dayanamayarak hicret yoluna düşmesiyle yeni bir hayata başlamıştır. 1939 senesinde başlayan Medine yolcuğu onun tahsil hayatının da dönüm noktası olmuştur.

Ailesinin hicret kararı almasıyla meşakkatli bir yola girilmiştir. O dönemde yurt dışına çıkmak için pasaport almak kolay olmadığından İbrahim Efendi, önce Adana'da sonra da İstanbul'da hayli zorluk yaşamıştır. En sonunda İstanbul'da pasaport almaya muvaffak olarak

[51] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 41.
[52] Kurucu, *a.g.e.*, s. 42
[53] *Bir Peygamber Aşığı – Ali Ulvî Kurucu,* Editör Ömer Çakkal, s. 12.

deniz yoluyla Yunanistan üzerinden Mısır'ın İskenderiye şehrine, buradan da tren yoluyla Kahire üzerinden Süveyş'e geçilmiş; sonrasında yine deniz yoluyla Cidde'ye ulaşmışlardır. Buradan kara yoluyla Mekke'ye geçen aile, hac mevsiminin yaklaşmasından dolayı bir süre burada ikâmet etmiş ve hac vazifesini yaptıktan sonra Medine'ye geçmiştir.[54]

Ailenin Mekke'de bulunduğu dönemde daha önce Konya'dan Medine'ye hicret etmiş olan Ali Rıza Efendi'nin oğlu Ezher'de eğitim gören Mustafa Runyun Bey, Mekke'ye gelerek İbrahim Efendi'yi bulmuş ve Ali Ulvî Bey'in kendisiyle Mısır'a gelmesi için onu ikna etmiştir. Zaten Ali Ulvî Bey'in babası, pasaportunu alırken "Kahire'de Ezher'de eğitim görmek içindir" şeklinde bir notu pasaportuna yazdırmıştır. Mustafa Runyun'un da gayretleriyle Ali Ulvî Bey, hac mevsiminden sonra ailesini Medine'ye yolcu ettikten sonra, eğitimini tamamlamak maksadıyla Mısır'a doğru yola çıkmıştır.[55]

1940 yılı başlarında Cidde'ye gelen şairimiz, Mısır'a gitmek için vize almaya çalışmışsa da bunda başarılı olamamıştır. O dönemde başlayan II. Dünya Savaşı ve Türk elçiliğindeki olumsuz hava da bu durumu etkilemiştir. Sonrasında Mustafa Runyun'un "Allah'a tevekkül et gel" sözüyle yola koyulan şairimiz, gemiyle Süveyş Limanı'na geçmiştir. Burada Mustafa Runyun'un gayretleri ve pasaportunda yazan "Ezher Üniversitesi'nde tahsil için verilmiştir" ibaresi sayesinde de vize almayı başarmıştır.[56]

Ali Ulvî Bey, vizeyi alır almaz, Mustafa Runyun ile birlikte trenle Süveyş'ten Kahire'ye doğru yola çıkmıştır. Kahire'ye vardığında Türk öğrencilerin kaldığı Revakü'l-Etrak'e yerleşmiştir. Böylelikle beş yıl sürecek Kahire hayatı da başlamıştır.[57]

Şairimiz ilk olarak Ezher'de, müderris Yozgatlı İhsan Efendi'nin ders halkasına katılmıştır. Ezher'deki ilk hocası olan İhsan Efendi, Ali Ulvî Bey'in ilmî ve edebî terakkisinde önemli pay sahibidir. Kurucu, İhsan Efendi'nin hocalık yaptığı "kısm-ı âmm"

[54] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 245-265.
[55] Kurucu, *a.g.e.*, s. 261; S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 49.
[56] Kurucu, *a.g.e.*, s. 263-268.
[57] Kurucu, *a.g.e.*, s. 268,269; S. Kurucu, *a.g.e.*, s. 50.

bölümünde iki yıl okumuş; sonunda girdiği imtihanları geçerek "ehliyye şehadeti" almaya hak kazanmıştır. O dönemde "ehliyye şehadeti" alanlar vaizlik, öğretmenlik ve memurluk gibi meslekleri yapabilme hakkı kazanıyordu. Ehliyye şehadetini aldıktan sonra şairimiz, "âlimiyye şehadeti" için de hazırlıklara başlamıştır.[58]

Kahire'de geçen beş yıl, Ali Ulvî Kurucu'nun ilim ve edebiyat sahasında sağlam bir eğitim almasına vesile olmuştur. Bu yıllarda Ezher'de aldığı derslerin dışında, birçok âlimin özel ders ve sohbetlerine de katılmıştır. Hocalarından bahsedeceğimiz bölümde ayrıntılı olarak bilgi vereceğimiz bu âlimlerden bazıları şunlardır: Yozgatlı İhsan Efendi, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, İbrahim Sabri Efendi, Zahid el-Kevserî.[59]

Ali Ulvî Bey, Kahire'de geçirdiği yıllarda, birçok ünlü âlim ve mütefekkirle de tanışma imkânı bulmuştur. Şairimizin zihin dünyasının şekillenmesinde bu şahsiyetlerin payı büyüktür. Gerek ilim meclislerinde gerekse hususî sohbetlerde onları tanıma fırsatı bulan şairimiz, böylelikle ilim ve edebiyat alanında kendisini oldukça geliştirmiştir. Bu dönemde şairimizin etkilendiği önemli şahsiyetlerden bazıları şunlardır: Miralay Sadık Sabri Bey, Sultan Hoca, Filistin Müftüsü Emin El-Hüseynî, Hasanü'l-Benna, Seyyid Kutup, Üstad Mustafa Sadık er-Râfiî ve Üstad Mahmud Şakir.[60]

Ali Ulvî Kurucu, Kahire yıllarında, Ezher'de aldığı dinî eğitimin yanında, hocası İhsan Efendi başta olmak üzere birçok mühim âlimden edebiyat ve şiir eğitimi de almıştır. Şairimizin bu alanda ilk hocası ona aruz veznini ustalıkla kullanmayı öğreten İhsan Efendi'dir. İhsan Efendi'den aruz eğitimi aldığı dönemde, Ziya Paşa, Mehmet Âkif, Bağdatlı Ruhî, Muallim Naci, Tevfik Fikret, Abdulhak Hamid, Süleyman Nazif, Namık Kemal ve Rıza Tevfik gibi Türk edebiyatının o dönemde önde gelen isimlerinin eserlerini de okumuştur. Ziya Paşa'nın *Terkib-i Bend* eseriyle başlayan şiir yolculuğu, Mehmet Âkif'in *Safahat*'ında noktalanmıştır. İhsan Efendi'nin hediye ettiği *Safahat*'ı kısa sürede ezberleyen şairimizin şiir

[58] Kurucu, *Gecelerin Gündüzü, s. 420;* Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 269; S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 62.
[59] Arıkan, *Ali Ulvî Kurucu'nun Ardından,* s. 27,28.
[60] Kurucu, *Hatıralar-2*, s. 189-328; S. Kurucu, *a.g.e.*, s. 83-115.

üslubu da bu dönemde şekillenmiştir.[61] Bu mühim şahsiyetlerin şairimizin edebî ve tasavvufî kişiliğine etkilerini Ali Ulvî Bey'in hocalarından ve şahsiyetinden bahsedeceğimiz bölümlerde tafsilatlı anlatacağımızdan burada bu kadarla iktifa ediyoruz.

1.6. Medine Yılları

Ali Ulvî Bey, Kahire'de alimiyye şehadeti sınavları için hazırlandığı 1945 yılında babasının vefat haberini alınca, ailesinin geçimini temin etmek amacıyla tahsilini yarım bırakarak Medine'ye dönmek zorunda kalmıştır. 1946 yılından itibaren kardeşi Ahmet Ziya Bey ile birlikte, evlerinde hazırladıkları mendilleri, kiraladıkları bir dükkânda satmaya başlamıştır. Medine'de hac mevsiminden bir ay önce hacıların gelmesiyle hareketlenen ticari hayat, haccın bitiminden bir ay sonraya kadar devam etmekteydi. Ali Ulvî Kurucu da bu süre içerisinde kazandıklarıyla ailesini geçindirmeye çalışmıştır.[62]

Merhum şairimizin Medine yılları da, ilim ve edebiyat eğitimini tamamlaması ve kemâle erdirmesi bakımından önemlidir. Zaten şairimiz de *Hatıralar*'ında "en verimli şiir hayatım Medine'de yaşandı"[63] diyerek bu dönemin kendisi için ne kadar bereketli geçtiğine vurgu yapmıştır. Bu dönemde tanıştığı Saatçi Osman Efendi, Abdulgafûr Abbasî, Mahmud Cevdet Bey, Said Şamil Bey, Zekâi Efendi, Seyyid Ebul Hasen Nedvî gibi birçok âlimin, şairimizin edebî ve tasavvufî şahsiyetinin oluşmasında önemli tesirleri olmuştur.[64]

1.7. Memuriyet Vazifeleri

Kahire'deki tahsilini yarım bırakarak döndüğü Medine'de önce küçük çaplı bir ticaretle uğraşan Ali Ulvî Bey, 1953 yılında Medine-i Münevvere Maarif Müdürü (Eğitim

[61] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 329-393; Kurucu, *Gecelerin Gündüzü, s.*325-374.
[62] Kurucu, *Hatıralar-2*, s. 333-339.
[63] S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 58.
[64] Âlim Kahraman, "Kurucu, Ali Ulvî", *D.İ.A*., İstanbul 2002, c. 26, s. 457-458; Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Ulvî Kurucu, *Hatıralar-3,* Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014; Bu Kitapta Merhum Şairimiz Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin Medine yılları kendi beyanlarıyla anlatılmıştır. Medine'de yaşadığı dönemde tanıştığı âlimler ve fikir adamlarıyla yaşamış olduğu anları hatıralarında detaylı olarak anlatan şairimiz, bu şahsiyetler hakkında da önemli bilgiler vermiştir. Şairimizin Medine yıllarıyla alakalı bilgi alabileceğimiz kızı Sare Kurucu Hanımefendi'nin yayınlamış olduğu hatırat olmakla beraber, Ertuğrul Düzdağ'ın hazırlamış olduğu Ali Ulvî Kurucu-*Hatıralar 2-3* kitapları daha ayrıntılı bilgi vermesi sebebiyle ilk kaynak olarak tercih edilmiştir.

Müdürü) Muhammed Said Deftardar'ın teklifiyle, onun emrinde memuriyete başlamıştır. 1955 yılına kadar bu görevi sürdüren şairimiz, bu tarihten sonra bir yıl kadar ilkokullarda Kur'an-ı Kerim, yazı ve sîret (Peygamberimiz (sav)'in hayatı) derslerini okutmuştur. 1956 yılında Medine-i Münevvere Evkaf İdaresi'nin İnşaat ve Sicillât Dairesi müdürlüğü görevine getirilen şairimiz, 1980 yılına kadar bu vazifeyi yapmıştır.[65]

Arabistan'da petrolün hayatın içine dâhil olmasından sonra artan ekonomik gelişmelere paralel olarak gelişen inşaat sektörü, 1980 yılında kendini iyiden iyiye hissettirince, ilim ve edebiyattan uzaklaştığını düşünen şairimiz, maaşı daha az olmasına rağmen, Harem-i Şerif'in bitişiğindeki Mahmudiye Kütüphanesi'nin müdürlüğüne talip olmuştur. 1982 yılına kadar burada vazife yapan şairimiz, daha sonra bu kütüphanenin Umumi Kütüphane'ye taşınmasıyla kendisi de buraya geçmiş ve emekli olacağı 1985 senesine kadar burada çalışmıştır. Bu dönemde idare tarafından Mushaf-ı Şerif ve Arif Hikmet Bey kütüphanelerinin müdürlüğü de kendisine verilmiştir.[66] 1985 yılında bu görevlerinden emekli olan şairimiz vefatına kadar hayatının büyük çoğunluğunu Medine'de geçirmiştir.

1.8. Vefatı

1985 senesinde emekli olmasının ardından ilim ve edebiyat sahasında çalışmalarına devam eden Ali Ulvî Kurucu, 1994 yılında felç geçirmiş lakin dört beş aylık bir tedavinin ardından durumunda önemli ölçüde düzelme olmuştur. Bu rahatsızlığını takip eden dönemde çok ağır bir safra kesesi ameliyatı geçiren şairimiz, yaşının da etkisiyle farklı sağlık

[65] Kurucu, *Hatıralar-2*, s. 340,341.

[66] Kurucu, *a.g.e.*, s. 342,343. Her ne kadar Coşkun Yılmaz, Ali Ulvî Arıkan'ın hazırlamış olduğu *Ali Ulvî Kurucu'nun Ardından* isimli eserde "Bir Biyografi Denemesi" başlığıyla yazmış olduğu bölümde ve Âlim Kahraman'ın *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'ne yazmış olduğu "Kurucu, Ali Ulvî" başlıklı bölümde şairimizin, 1953-1975 arasında Mahmudiye Kütüphanesi'nde, 1975'ten 1985'e kadar da Arif Hikmet Bey Kütüphanesi'nde çalışmış olduğunu söylemiş olsa da, bu kitabın yayınlanmasından sonra basılan Ertuğrul Düzdağ'ın hazırladığı *Hatıralar*'ında şairimiz, yukarıda zikrettiğimiz tarihleri beyan etmiştir. Coşkun Yılmaz Beyefendi'nin kaleme almış olduğu bölümde 29 ve 30. sayfalarda verilen dipnotların kaynaklarına bakıldığında görülen tarihsel eksikler ve çelişkiler de dikkate alındığında ve Âlim Kahraman'ın da *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'ne yazmış olduğu "Kurucu, Ali Ulvî" başlıklı bölümde verdiği bibliyografyaya bakıldığında, Ali Ulvî Arıkan'ın hazırlamış olduğu *Ali Ulvî Kurucu'nun Ardından* isimli eserin 15 ve 16. sayfasındaki "Sergüzeşt" bölümünü kaynak gösterdiği görüldüğünden ve bu bölümdeki tarihlerin de Ali Ulvî Bey'in daha sonra yayınlanan *Hatıralar*'ındaki tarihlerle uyuşmaması sebebiyle, M. Ertuğrul Düzdağ'ın hazırladığı *Hatıralar*'daki tarihleri kullanmayı daha uygun bulduk.

problemleri yaşamaya devam etmiştir. 2002 yılında hastalıkları artan şairimiz, Şubat ayının üçü Pazartesi gecesi rahmet-i Rahman'a kavuşmuş ertesi gün Cennetü'l-Bakî Kabristanı'nda toprağa verilmiştir.[67]

2. ESERLERİ

Merhum Şairimiz Ali Ulvî Kurucu'nun iki telif, üç tercüme ve üç hatıra olmak üzere edebiyat ve fikir dünyamıza kazandırdığı sekiz eseri vardır.[68]

2.1. Telif Eserleri

2.1.1. *Gümüş Tül ve Alevler*

Ali Ulvî Kurucu'nun şiirdeki ustalığı yazmış olduğu şiirlerin geniş kitleler tarafından beğenilmesine vesile olmuştur. Özellikle Mehmet Âkif'i andıran üslubu ona ikinci Âkif manasında "Âkif-i Sânî" unvanını kazandırmıştır.

Kahire yıllarında başlayan şiir sevdası Medine'de aşk derecesine ulaşan şairimiz, özellikle milletin ve memleketin içinde bulunduğu durumdan çok etkilenmiştir. Şiirlerini de bu düşünceyle kaleme almaya başlamıştır. Bilinen ilk şiiri 1950 yılında yayın hayatına başlayan *İslâmın Nuru Mecmuası*'nda neşredilen "Türk Gençliğine" isimli şiirdir. Bu tarihten itibaren yazdığı şiirlerini, önce *Nurdan Sesler* sonra *Gümüş Tül* adlı kitaplarda yayınlayan şairimiz, 1970 yılında bütün şiirlerini *Gümüş Tül ve Alevler* isimli kitabında toplamıştır.

Gümüş Tül ve Alevler isimli bu eser, Dr. Ali Kemal Belviranlı tarafından hazırlanmış, şairimizin tashihinden geçtikten sonra, 1970 yılında okuyucusu ile buluşmuştur. Eserde şairimizin o tarihe kadar yazmış olduğu şiirlerin tamamına yakını yer almıştır. Şiirlerin hepsinin aruz ölçüsü ile yazılmış olması sebebiyle kitabı yayına hazırlayan Ali Kemal Bey,

[67] Hayrettin Bulut, *Medine Notları*, Marifet Yayınları, İstanbul 1999, s. 76,77; S. Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar*, s. 238.
[68] Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Ulvî Kurucu'nun *Hatıralar, Gecelerin Gündüzü, Gümüş Tül ve Alevler* isimli eserleriyle *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*'nin Ali Ulvî Kurucu maddesi.

önsözün hemen ardından "Aruz ve Bu Kitap" başlığıyla bir bölüm de kaleme almıştır.[69] 190 sayfa ve dört bölümden oluşan kitapta şairimizin 112 şiiri vardır. Kitabın son kısmında şairimiz "seçme beyitler" ismiyle şiirlerinden aldığı bazı beyitleri de tekrarlamıştır.

Merhum Ali Ulvî Kurucu'nun bu eserindeki şiirler, hem şairin şairin ruh ve zihin âlemine ışık tutmakta, hem de onun şahsiyetini besliyen tarihin şanlı günlerine seyahat ettirmektedir. Ayrıca bu şiirlerde, ailesinin ülkesinden göç etmesine sebep olan Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan inanç üzerindeki baskıların ve onun ümitle yeşerttiği geleceğin ufuklarının işaretleri görülmektedir.

2.1.2. *Gecelerin Gündüzü*

Ali Ulvî Kurucu'nun şairliği yanında nesir kabiliyeti de oldukça gelişmiştir. Merhum bu istidadı gazete ve dergilere yazmış olduğu makale ve mülakatlarda göstermiştir. 1987 senesinden kitabın neşredildiği 1990 yılına kadar değişik dergi ve gazetelerde çıkan yazıları M. Ertuğrul Düzdağ tarafından derlenerek Ali Ulvî Bey'in tashihinden sonra *Gecelerin Gündüzü* ismiyle yayınlanmıştır.

Önsözü Ali Ulvî Kurucu Beyefendi tarafından yazılmış bu eser, 440 sayfa ve altı bölümden oluşmuştur. Eserin başında müellifimiz kitabını annesi, babası, dedesi, amcası, hocaları ve feyz aldığı âlimlere ithaf ettiğini isimlerini zikrederek beyan etmiştir.[70]

Kitapta; "Selam", "İmân-İnkâr", "İslâm ve Müslüman", "Fetih ve Fatihler", "Solmayan Güller" ve "Geçmişin Gül Bahçesinde" başlıklarıyla yayınlanan bölümler konularına göre tasnif edilmiştir. Kitabın son kısmında yer alan "Geçmişin Gül Bahçesinde" isimli bölüm, şairimizin hayatı, ilmî edebî görüşü ve yaşadığı dönemin olaylarını anlatması bakımından önemli bir kaynaktır.

---

[69] Ali Ulvî Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* Marifet Yayınları, İstanbul 2010, s. 13-16.
[70] Kurucu, *Gecelerin Gündüzü*, s. 5.

2.2. Tercüme Eserleri

Şairimize göre tercüme; eğer metinlerin içerisinde ayet ve hadisler varsa, bunların asılları muhafaza edilerek korunmalı, kalan kısımlar ise sanki yeni bir eser telif ediyormuş gibi yazan kişinin kendi üslubuyla kaleme alınmalıdır.[71] Tercüme ettiği eserlerde şairimizin bu kaideye uyduğunu görüyoruz.

Ali Ulvî Bey'in tercüme ederek ilim ve edebiyat hayatımıza kazandırdığı üç eser vardır. Bunlar, *Zulmeti Yıkan Nur, Büyük İslâm Şairi Muhammed İkbâl* ve *Asırlar Boyunca Parlayan Nur*'dur.

2.2.1. *Zulmeti Yıkan Nur*

Ebu'l Hasan En-Nedevî tarafından Arapça olarak yazılan *Müslümanların İnhitatı ile Cihan Ne Kaybetti* adlı eserinin "Cahiliyetten İslâmiyete" başlıklı bölümünün tercümesi olan bu eser, 1958 yılında Ankara'da Hilal Yayınları'ndan çıkmıştır.[72]

Eser, İslâmiyet'ten önce yaşanan hayattan bahsettikten sonra İslâm dininin insanlar üzerinde yaptığı ilâhî inkılaptan bahsetmektedir. Nedevî bu eserinde, İslâm Tarihi'nden verdiği örneklerle, anlattığı konunun okuyucuların zihninde yer etmesini sağlamıştır.

Ali Ulvî Kurucu, yaşadığı dönemde İslâm'a ve Müslümanlara yapılan saldırılardan oldukça rahatsız olmuş ve Müslümanların imânlarını takviye etmek maksadıyla bu eseri tercüme etmiştir. Eser cep boyda 78 sayfadan müteşekkildir.

2.2.2. *Büyük İslâm Şairi Dr. Muhammed İkbâl*

Ebu'l Hasan El-Nedevî'nin Muhammed İkbâl hakkında Arapça olarak kaleme aldığı bu eser, ilk olarak 1957 yılında Ali Ulvî Kurucu Beyefendi tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.[73]

---

[71] Kurucu, *Gecelerin Gündüzü*, s. 349.

[72] Ali Ulvî Kurucu, *Zulmeti Yıkan Nur*, Hilâl Yayınları, Ankara 1958, s. 10; Her ne kadar Ali Ulvî Arıkan'ın yayınladığı *Ali Uvî Kurucunun Ardından* isimli eser, Bir Biyografi Denemesi başlığıyla kaleme aldığı yazıda Dr. Coşkun Yılmaz bu kitabın İbrâhim bin İdrîs es-Senûsî'ye ait olduğunu ve basılmadığını söylemiş olsa da ulaştığımız kitap nüshası ve Âlim Kahraman'ın yazmış olduğu *D.İ.A.* maddesinden böyle olmadığı anlaşılmaktadır.

Eserde büyük İslâm şairi Muhammed İkbâl'in hayatı, kişiliği, ilim ve edebiyat görüşü, fikirleri, ahlâkı, din düşmanlarının yapmış olduğu aleyhte çalışmalar ve İkbâl'in bu konuda vermiş olduğu mücadeleden bahsedilmiştir. 2014 yılına kadar dört baskısı yapılan bu eserin elimize geçen 4. baskısı tashihlerden sonra 110 sayfa olarak Marifet Yayınlarından çıkmıştır.[74]

2.2.3. *Asırlar Boyunca Parlayan Nur*

Fas'ın meşhur âlimlerinden Şeyh İbrâhim bin İdrîs es-Senûsî'nin *en-Nûrü'l-Lâmi* isimli kitabının tercümesi olan bu eser, ilk defa 1967 yılında yayınlanmıştır. Ali Ulvî Beyefendi'nin kendine has akıcı ve heyecanlı bir üslupla tercüme ettiği bu eser, Müslümanların o dönemde içinde bulunduğu buhranlı halden nasıl kurtulabileceğini anlatmaktadır.

2014 yılında Marifet Yayınları'ndan çıkan beşinci baskısı, 108 sayfa ve 3 bölümden müteşekkildir. İlk bölüm giriş ve mukaddime bölümüdür. Bu bölümde Şeyh Senûsî eserini "hakikati izâh edebilmek" maksadıyla yazdığını zikretmiş ve nasihatten maksadının ne olduğunu anlatmıştır. Sonrasında "1. Fasıl" olarak adlandırdığı kısımda Müslümanlar arasındaki ittifak ve nifâkın doğurduğu fayda ve zararlardan bahsetmiş; "2. Fasıl" kısmında ise Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirmenin önemi ve zaruretini anlatmıştır.[75]

2.3. Hatıraları

Ömrünü ilim ve irfân eksenli yaşayan merhum şairimiz Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin bu güne kadar 3 farklı hatıratı yayınlanmıştır. Bunlardan ilki damadı Hayrettin Bulut tarafından 1999 yılında yayınlanan *Medine Notları* isimli eserdir. Sonrasında kızı Sare Hanım ve M. Ertuğrul Düzdağ da merhumun hatıralarını yayınlamıştır. Biz yaptığımız

---

[73] Âlim Kahraman, "KURUCU, Ali Ulvi", *D.İ.A.,* İstanbul 2002, c. 26, s. 457-458.
[74] Ali Ulvî Kurucu, *Büyük İslâm Şairi Dr. Muhammed İkbâl,* Marifet Yayınları 2014, s. 13-22.
[75] Ali Ulvî Kurucu, *Asırlan Boyunca Parlayan Nur,* Marifet Yayınları 2014, s. 15-16.

çalışmada ağırlıklı olarak M. Ertuğrul Düzdağ tarafından yayınlanan dört ciltlik eseri kaynak almaya çalıştık.

2.3.1. *Medine Notları*

Üstad Ali Ulvî Kurucu'nun hatıraları ilk olarak *Medine Notları* ismiyle damadı Hayretttin Bulut tarafından yayınlamıştır. Ali Ulvî Bey'in Medine'de yaşadığı hatıraları konu alan bu eser, o dönemin hayat tarzını ilmî ve edebî telâkkisini yansıtması bakımından önemlidir.

Şairimizin henüz hayatta olduğu dönemde yayınlanması bakımından da önemli olan bu eser, 136 sayfa olarak Marifet Yayınları'ndan çıkmıştır. Hacim olarak küçük fakat muhteva bakımındna oldukça kıymetli bir eserdir.

2.3.2. *Bir Ömürden Sayfalar*

Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin vefatından sonra, hatıralarının bir kısmının kızı Sare Kurucu tarafından yayınlanmış hali olan bu eser, şairimizin hayatının özeti mahiyetindedir. 2010 yılında Marifet Yayınları'ndan 240 sayfa olarak çıkmış olan bu kitap, Ali Ulvî Bey'in uzun ömrünün en yakınındaki isimlerden biri olan kızı Sare Hanım tarafından hazırlanmış olması bakımından da önemlidir.

Eserde Ali Ulvî Bey'in hayatı, şahsiyeti, akrabaları ve dostlarıyla olan hatıraları akıcı bir üslupla aktarılmıştır. Şairimiz hakkında bilgi edinmek isteyenlerin özet mahiyetinde okuyup istifade edebilecekleri bir eserdir.

2.3.3. *Üstad Ali Ulvî Kurucu Hatıralar 1-2-3-4*

M. Ertuğrul Düzdağ tarafından yayına hazırlanan bu eser, Üstad Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin 80 yıllık hayatının anlatıldığı en hacimli kitaptır. Ertuğrul Bey'in 1992 yılında Medine'ye giderek bizzat şairimizin kendisiyle yaptığı mülâkatlar neticesinde vücuda gelmiş olması bakımından oldukça önem arzetmektedir.

Kaynak Yayınları'ndan ilki 2007 yılında çıkan bu eser toplamda dört cilt ve 1615 sayfadır. Sırasıyla şairimizin doğumu, çocukluğu, Konya-Kahire ve Medine yıllarını anlatan eser, Ali Ulvî Bey'in 80 yıllık ömrünün âdeta her anını yansıtması açısından okunması gereken bir kitaptır. Şairimiz Hatıralar'ında yaşamından kesitler sunarken, akrabalarını, hocalarını, dostlarını, etkilendiği mühim şahsiyetleri, devrin edebiyat ve sanat anlayışını, dönemin siyası hayatını, ekonomik gelişmeleri ve sosyal hayatını da aktarmıştır.

1922-2002 yılları arasında sadece Türkiye'de değil, bütün İslâm dünyasında yaşanan her türlü değişimi ve bu değişimde payı olan şahsiyetleri de bu kitapta bulmak mümkündür. Osmanlı'nın son döneminden başlayarak Cumhuriyet'in ilk yıllarına, oradan da günümüze uzanan bir köprü mahiyetinde olan bu eser, şairimizi tanıma ve anlama konusunda istifade edilebilecek önemli bir kitaptır.

3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Hayatının son döneminde "Üstad" olarak da anılmaya başlayan merhum şairimiz Ali Ulvî Kurucu, çocukluk yıllarından başlayarak ilme ve edebiyata büyük ilgi duymuştur. Konya'da geçirdiği çocukluk ve ilk gençlik yıllarında İslâmî ilimler tahsiline ağırlık vermiş olan şairimiz, hafızlık eğitimi sırasında kendi çaba ve merakıyla musîkî üstatlarını da takip etmiştir. İnce ruhlu ve naif bir insan olan Ali Ulvî Bey'in edebî kabiliyetleri de bu ilgi vesilesiyle gelişmiştir. Konya'da aldığı bu ilk eğitimden sonra ilim ve edebiyat sahasında asıl terakkiyi Kahire'de geçen 5 yıllık öğrencilik hayatında yaşamıştır. Bu dönemde özellikle Yozgatlı İhsan Efendi'nin hususî gayretleriyle edebiyata olan ilgisi artmıştır.

İhsan Efendi'den aldığı Türk Edebiyatı ve aruz eğitimi, onun edebî kişiliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Mehmet Âkif'e olan hayranlığı sebebiyle şiire merak salan Ali Ulvî Bey, Âkif'in Kahire'deki dostlarıyla sohbetlerde bulunarak onu daha yakından tanımaya çalışmıştır. Öğrencilik yıllarında Kahire'de Türk, Arap, Fars ve Batı edebiyatlarına dair yapılan birçok sohbete iştirak etmiştir. İhsan Efendi'nin de etkisiyle Mehmet Âkif, Ziya

Paşa, Süleyman Nazif, Muallim Naci, Rıza Tevfik ve Abdulhak Hamid gibi şairleri takip eden Ali Ulvî Bey, nesirde ise Namık Kemal ve Cenap Şahabettin gibi ustaları örnek almıştır.[76]

Ali Ulvî Kurucu'nun şiir türünde ilk üstadı Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey olmuştur. İbrahim Sabri Bey, Victor Hugo ve Lamartine gibi Fransız şairlerinden yapmış olduğu çevirilerle şairimize ilham vermiştir. Ali Ulvî Bey ilk şiirlerini de bu dönemde kaleme almaya başlamıştır. Kahire'deki tahsil yıllarında edebiyat ve şiir aşkı o kadar artmıştır ki, Âkif'in *Safahat* isimli eserinin tamamını ezberlemiştir. Âkif'e olan hayranlığı, şiir geleneğinde onu takip edişi ve şiirdeki ustalığı sebebiyle "Âkif-i Sâni (İkinci Âkif)" ünvanını almıştır. Ali Ulvî Bey, Kahire'de çok verimli bir öğrenim hayatı geçirmekteyken babasının vefatı sebebiyle, buradaki eğitim hayatına son vererek 1945 yılında Medine'ye dönmek zorunda kalmıştır.[77]

Medine yılları şairimizin edebî hayatında da kemâle ulaştığı yıllardır. Kahire yıllarında İhsan Efendi ve İbrahim Sabri Bey ile başlayan edebiyat hayatı Medine'de, Mahmud Cevdet Bey isimli felsefe ve psikoloji öğretmeni sayesinde zirveye ulaşmıştır. Şairimiz, Mahmud Cevdet'i ilk şiir hocası olarak anmaktadır.[78] Ali Ulvî Kurucu, "Türk Gençliğine"[79] adlı ilk şiirini Mahmud Cevdet Bey'in inceleme ve tenkitlerinden sonra, şiir mihmandarım dediği Dr. Ali Kemal Belviranlı'nın 1950'de İstanbul'da çıkarmaya başladığı *İslâm'ın Nûru Dergisi*'nde yayınlamıştır.[80] Bu tarihten itibaren de şiir ve yazıları bu dergide yayınlanmaya devam etmiştir. Şiirlerini kaleme aldığı ilk yıllardan itibaren başta Mehmet Âkif olmak üzere birçok şairi takip etmiştir. Hatta Rıza Tevfik gibi şairlere, yazdığı şiirleri göndererek onların görüşlerini de almıştır. Ali Ulvî Kurucu'nun tamamını aruz ölçüsü ile yazmış olduğu şiirler, ilk olarak *Nurdan Sesler* adıyla 1957 yılında yayınlanmış sonrasında yeni şiirler de eklenerek

[76] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurucu, *Gecelerin Gündüzü*, s. 329-349.
[77] Kurucu, *Hatıralar-2,* s. 142.
[78] Kurucu, *Hatıralar-3,* Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 233.
[79] Ali Ulvi Kurucu, "Türk Gençliğine", *İslâmın Nuru Mecmuası*, İstanbul-1951, sy. 1, s.36.
[80] Kurucu, *Bir Ömürden Sayfalar,* s. 190.

Gümüş Tül ismiyle 1962 yılında tekrar basılmıştır. Bu eser yeni şiirlerin de eklenmesiyle *Gümüş Tül ve Alevler* ismiyle basılarak neşredilmiştir.

Ali Ulvi Kurucu Beyefendi, almış olduğu İslâmî terbiyenin de etkisiyle dini ve milli konularda şiirler kaleme almıştır. Ülkesinden uzak olmasına rağmen milletinin içinde bulunduğu şartları çok yakından takip etmiş olan şairimiz, şiirlerinde insanımızın içine düştüğü kötü halden nasıl kurtulacağına dair fikirlerini beyan etmiştir. Ulvî Bey'in bu konuda yazmış olduğu ilk şiir yukarıda da zikrettiğimiz gibi "Türk Gençliğine" adlı şiiridir. Bu şiir Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatından sonra, gençliğin onun cenazesine sahip çıkışı ve sonrasında meydana gelen hadiselerden esinlenerek yazılmıştır. Gençliğin heyecanını eline ulaşan gazetelerden takip ederek etkilenen şairimiz, sevincini ve takdirlerini paylaşmak maksadıyla bu şiiri kaleme almıştır. 72 mısradan oluşan bu uzun şiir aşağıdaki heyecanlı dizelerle başlamıştır:

Hız alan duyguların bak: ne ilâhi, ne derin!

O mukaddes heyecanlarla coşan hamlelerin

Yıkacak burcunu dinsizliğin artık yıkacak!

Fışkırıp ünlü yiğitler mezarından çıkacak!

Mâneviyyatına, vicdanına, imanına denk,

Arkadaş bulmalısın; çünkü temiz bir örnek.

Hem de rehber olacaksın doğacak nesle yarın!

Hakkı ilan edeceksin daha gür sesle yarın!

Şairimiz, şiirde üslup olarak Mehmet Âkif'i takip etmiş ve onun tarzını devam ettirmiştir. Kahire'de görüştüğü son dönem Osmanlı münevverleri, Ulvî Bey'in sanatsal

yönünün gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Mehmet Âkif'i derinliğiyle bu dönemde tanımış ve Safahat'ı bu dönemde ezberlemiştir. Şairimiz, hayatında ayrı bir yere sahip olan Âkif için *Gümüş Tül ve Alevler* isimli eserine girmiş dört adet şiir de kaleme almıştır.

İnsanlığa rehber olan âlemde, büyükler,
Milletleri, ruhuyla asırlarca sürükler! (s. 121)

Türk nazmına, bambaşka ufuklar açan insan,
Şehname yazanlar, senin iclaline hayran! (s. 124)

Ali Ulvî Bey'e göre Âkif rehberdir. Şairlikte o kadar ileri gitmiştir ki, İran edebiyatının en ünlü eserlerinden biri olan Şehname'yi yazan Firdevsî bile, onun büyüklüğüne hayran olmuştur. İşte Ali Ulvî Bey bu duygu ve düşüncelerle Âkif'in şiir tarzını devam ettirmiştir. Dini ve milli duyguları coşkun olan şairimiz, birçok şiiriyle bu hislerini dışa vurmuştur. Şiir onun için bir mücadele ve nesli eğitecek önemli bir araç olmuştur. Dinî ve millî değerlere aykırı cereyanlara karşı gençliği her an diri tutma çabasında olan şairimiz, şiirlerini de bu amaçla kaleme almıştır.

Ali Ulvî Bey'in şiirlerinde gençliğin heyecanlarını, İslâm'ın nurunu, Ayasofya'nın gözyaşlarını, Fatih'in türbesindeki yanlızlığını ve cihad ruhunu bulmak mümkün olduğu gibi; küfrün ve Materyalist felsefenin karanlığına karşı bir tavrı da görmek mümkündür. Şiirlerini yaşayarak yazan şairimiz, ruhunun derinliklerinden kopup gelen hisleri okuyucularıyla samimiyetle paylaşmıştır. Mazinin ihtişamlı günlerine duyduğu özlemi şiirlerine hem şekil hem de içerik yönünden yansıtan şairimiz, bütün şiirlerini aruz ölçüsüyle kaleme almış; yeni harfler ve yeni lisan kullanılarak aruz ölçüsüyle şiir yazılamayacağını savunanları, yazmış olduğu birbirinden güzel şiirlerle yanıltmıştır.

Ali Ulvi Kurucu'nun şiirlerinde kullandığı üslup ve okuyucusuna yansıttığı derin duygular, kısa zamanda imanlı nesiller üzerinde etki uyandırmış ve onun tanınmasını

sağlamıştır. İki yıl kadar yayın hayatına devam eden *İslâm'ın Nuru Dergisi*'nin hemen hemen her sayısında şiirleri yayınlanan şairimizin bazı şiirleri ünlü bestekârlar tarafından bestelenmiştir. Aşağıdaki şiir bunlardan birisidir:

Rûhum sana âşık, sana hayrândır Efendim,
Bir ben değil, âlem sana kurbândır Efendim.

Ecrâm ü felek, Levh u Kalem, mest-i nigâhın,
Dîdârına âşık Ulu Yezdân'dır Efendim.

Mahşerde nebîler bile senden medet ister,
Rahmet, diyen âlemlere, Rahmân'dır Efendim.

Kıtmîrinim ey Şâh-ı Rusül, kovma kapından,
Âsilere lütfun, yüce fermândır Efendim. (s. 162)

Bestelenen şiirleri içerisinde en ünlü olanlardan birisi yukarıda zikrettiğimiz "Ruhum Sana" isimli eseridir. Bu şiirinde olduğu gibi başka şiirlerinde de, yıllarca komşusu olduğu ve davasına gönül verdiği Peygamber Efendimiz (sav)'i anlatmıştır.

Ali Ulvî Bey, şiirlerinde ağırlıklı olarak dini ve milli konuları işlemesinin yanında zaman zaman da, ülkemizin özellikle de İstanbul'un güzelliklerinden ilham alarak şiirler yazmıştır.

Bogaz'ın ufkunu sardıkça, gümüşten bir tül,
Bin çiçek bahçesinin ömrünü sürmekte gönül! (s. 92)

Şahane yaratmış, güzel İstanbul'u Yezdân,
Fatih geçiyor sanki donanmayla Boğaz'dan;

Dağlar dile gelmekte celâdetli sesinden,
Volkan gibi coşkun atının kişnemesinden! (s. 94)

Merhum şairimiz Ali Ulvî Kurucu Beyefendi, şiirlerinde aruzu ustalıkla kullanmış hislerini ve heyecanlarını mısralarına son derece güzel yansıtmıştır. Onun şiirlerini okuyanlar geçmişin ihtişamlı günlerinden sahnelerle coşarken, gönüllerine açılan ümit ışığı sızan pencerelerden geleceğin güzel günlerinin hayalini görürler. Dîvân edebiyatını, Servet-i Fünun, Tanzimat ve Cumhuriyet dönemi şiirini ve şairlerini çok iyi bilen şairimiz, Cumhuriyet Dönemi şiirine yeni bir ses ve soluk kazandırmıştır.

Ali Ulvî Kurucu, şiirlerinin yanısıra yazmış olduğu makalelerle de, edebiyat ve fikir hayatımıza önemli katkılar sağlamıştır. *İslâm'ın Nuru Mecmuası*'nda yazdıklarıyla, şiir edebiyat ve fikir dünyamıza giren Ali Ulvî Bey, 1987'den 1990'a kadar geçen süre içinde *Zaman Gazetesi*'nde haftalık yayınlanan yazılarıyla nesir sahasında da bir usta olduğunu göstermiştir. Bu yazıları 1990 yılında Ertuğrul Düzdağ tarafından derlenerek şairimizin de tashihinden geçmiş ve *Gecelerin Gündüzü* ismi ile kitaplaştırılarak yayınlanmıştır. Merhum Ali Ulvî Kurucu'nun bu yazılarından başka, Bedîüzzaman Said Nursî'nin *Tarihçe-i Hayat* isimli eserine yazmış olduğu Önsöz de kendisinin önemli nesir örneklerindendir.[81]

Ali Ulvî Kurucu Beyefendi, şiir ve nesre olduğu kadar güzel sanatlara bilhassa hat ve musîkî konusuna da alâka göstermiştir. Şairimiz tezhip sanatına olan ilgisini şiirlerinde dile getirmenin yanında[82] *Gümüş Tül ve Alevler* adlı eserinde "Musîkî Üstadını Dinlerken"[83] isimli şiirinde musikiden almış olduğu keyfi ustalıkla ifade etmiştir.

Merhum şairimiz Ali Ulvî Kurucu, küçük yaşlardan başlayarak almış olduğu ilmî ve edebî terbiye vesilesiyle bu sahalarda olgunlaşarak kemâle ermiştir. Yazmış olduğu şiir ve

[81] Ayrıntılı bilgi için bkz. Bedîüzzaman Said Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, Envar Neşriyât, İstanbul 1996, s. 5-20.
[82] Kurucu, *Hatıralar-1*, s. 89-90; Kurucu, *Gecelerin Gündüzü,* s. 358-359.
[83] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 137-138.

yazılar onun ustalığının da birer kanıtıdır. Yaşadığı dönemde bu alanda birçok insana örnek olan şairimizin, eserleriyle hâlâ gönülleri feth etmekte olduğunu kanaatindeyiz.

İKİNCİ BÖLÜM

ALİ ULVÎ KURUCU'NUN ŞİİRLERİNDE DİN

1. ALLAH

Cenab-ı Hakk'ın benzersiz varlığının, gücünün ve kudretinin insanlar tarafından akıl ve idrak yoluyla daha iyi anlaşılması için Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde değişik isim ve sıfatlar kullanılmıştır.[84] En güzel isimler manasına da gelen el-Esmâü'l-Hüsnâ insanlara Allah'ı tanıtmanın bir yoludur.[85] Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz; "En güzel isimler Allah'ındır. O'na o güzel isimleriyle dua edin"[86] buyurmuş ve değişik âyetlerde de bu isimleri zikretmiştir. Bununla birlikte Efendimiz (sav) de, "el-Esmâü'l-Hüsnâ hadisi"[87] olarak bilinen değişik hadis-i şerif rivayetlerinde[88] bu isimlerin 99 tane olduğunu söylemiştir.

Şairimiz Ali Ulvi Kurucu şiirlerinde Cenab-ı Hakk'ın güzel isimlerinden "Allah" ismini çokça kullanmıştır. Kâinatın yaratıcısı[89], her şeye gücü yeten[90], her şeyi hakkıyla bilen[91], her şeyi görüp gözeten[92], sonsuz güç ve kudret sahibi[93] olan ve ahirette kullarını hesaba çekip[94] ceza veya mükâfat verecek yegâne zât Allah'tır.[95] Allah; Esma-i Hüsnâ olarak bilenen isimlerin birincisi ve ulûhiyete mahsus bütün sıfatları üzerinde toplayan İsm-i A'zâmdır.[96] Allah'a ve Resul (sav)'e bağlılığıyla bilinen şairimiz Ali Ulvî Kurucu da birçok mısraında, Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarına yer vermiştir. Şiirlerinde en fazla zikrettiği

---

[84] Sıtkı Gülle, "Kur'ân-ı Kerîm'deki Esmâ-i Hüsnâ ve Grupları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, sy: 16, s. 121-148.
[85] Fikret Karaman vd, *Dini Kavramlar Sözlüğü,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 151.
[86] A'râf, 7/180.
[87] Buharî, Muhammed İbn İsmail, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, Daavât hn. 68.
[88] Mehmet Dilek, "Hadislerde el-Esmâu'l-Hüsnâ"*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2003, cilt: 11, sayı: 6, s. 77-94.*
[89] "Allah her şeyin yaratıcısıdır." Zümer, 39/62.
[90] "Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir." Âl-i İmrân, 3/29.
[91] "Allah her şeyi hakkıyla bilendir." Bakara, 2/231.
[92] "O her şeye vekil (her şeyi yöneten, görüp gözeten)dir." Enam, 6/102.
[93] "Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir." Kehf, 18/45.
[94] "Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur." Fatiha, 1/2.
[95] Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* Otto Yayın, Ankara 2014, s. 44.
[96] Ali Osman Tatlısu, *Esmâü'l Hüsnâ Şerhi,* Ankara 1963, TTK Basımevi, s. 15.

isim ve sıfatlar, "Allah, Hak, Rab ve Mâbud"dur. Bunların dışında "İlâh, Hâlık, Hudâ, Mevlâ, Subhân ve Yezdân" kavramlarını da kullanmıştır.

Ali Ulvî Bey, Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarını şiirlerinde genellikle "Allah" lafzı yerine kullanmıştır. Lâkin Peygamber Efendimiz (sav)'in "el-Esmâü'l-Hüsnâ" hadisinde[97] zikrettiği birkaç ismi de kendi anlamıyla kullanmıştır. Çalışmamızda bu isimlerin geçtiği beyitleri incelemeyi uygun bulduk.

Şairimizin şiirlerinde en fazla kullandığı isim "Allah" kavramıdır. Konyalı olan Ali Ulvî, Mevlânâ'nın izinden gittiği bir beyitte ölümü bir vuslât; Allah'a giden bir yol olarak görmüş ve ölümsüz olan ruhuyla birlikte bu düşüncesinin de ebediyete kadar devam edeceğini söylemiştir.

Rûhum oldukça müebbed, ebedîdir ömrüm,
En büyük vuslâta, Allah'a giden yoldur ölüm! (s. 117)

Mısralarında Allah'ın ilminin kaynağından beslenmeyen insanların unutulmaz acılar ve kederlerle hayatlarının her anının âdeta zehirleneceğinden bahseden Ali Ulvî Bey'e göre hayatın lezzeti ancak kullukla alınabilir. "Hak" kavramının sözlüklerde "doğruluk ve insâf"[98] anlamının da olduğunu düşünürsek, Allah'ın ezelî ilminin de zikredildiği bu mısralarda neden bu ismin seçildiği daha iyi anlaşılacaktır. Şairimizin, hayatında olduğu gibi şiirlerinde de "insan ancak Allah'ın ilminin en doğru şekilde öğrenilmesi ve hayata yansıtılmasıyla ömründen lezzet alabilir" düşüncesi hâkimdir.

Hakk'ın ezeli feyzini tatmazsa bir insân,
Her ânı zehirler gibi hicrân gene hicrân. (s. 158)

[97] Buhârî, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII), Daavât, hn. 68.
[98] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, *s. 314.*

Kâinatta yaratılmış her varlık kendi lisanıyla Allah'ı zikreder.[99] Allah'a hakkıyla kul olup O'na gönül veren kişinin, insan dışındaki varlıkların yapmış olduğu bu zikri işitebileceğini anlatan şairimizin "Sübhân" kavramını beyitte özellikle kullandığını düşünüyoruz. Zira her türlü noksan sıfattan ve kusurdan arınmış olan manasına gelen "Sübhân" ismi, Kur'an-ı Kerim'de birçok âyette geçtiği gibi Peygamber Efendimiz (sav)'in hadislerinde de "Subhânallah" en faziletli zikirler arasında sayılmıştır.[100] Bu da gösteriyor ki âyet ve hadisleri iyi bilen şairimiz, Cenab-ı Hakk'ın isimlerini kullanırken gelişi güzel bir seçim yapmamış ya da sadece vezin kaygısıyla bu ismi seçmemiştir.

Her zerrenin Allah diyen âhengini duy da,
Milyarla dilin andığı Sübhân'a gönül ver. (s. 164)

Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bilen merhum şairimiz, yaratılmış bütün varlıkların Allah'a kendi dilleriyle dua ettiğini anlatan âyetlere[101] telmihte bulunarak Cenab-ı Hakk'ın "yoktan var eden, yaratan"[102] anlamına gelen "Hâlık" ismini zikretmiş; yaratılmaları ve kul olmaları münasebetiyle şükür için Allah'ı tesbih ettiklerini anlatmıştır. Suların, kuşların ahengine, kısacası bütün kâinattaki düzene hayrân olan şarimiz, bu eşsiz düzenin yaratıcısı Hâllak-ı Âlem olan Rabbimizin hem yaratmadaki kusursuzluğuna, hem de bir ve tek olarak bu intizamı sağladığına dikkat çemiştir.

Suların, kuşların âhengi, duâ nağmesidir,
Varlığın zikri bütün, Hâlık'ı tevhîd sesidir! (s. 86)

Merhum şairimiz eserinde "Ya Rab"[103] isimli bir şiir yazmış ve Allah'a tazarru ve niyazda bulunmuştur. Daha önce incelediğimiz isimlerde de olduğu gibi, bu şiirde de "Rab" isminin kullanılmasının bir amacı olduğunu düşünüyoruz. Çünkü kelime manasıyla "Rab"

[99] "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Her şey O'nu hamd ile tespih eder." İsra, 17/44.
[100] Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc, *Sahîhu Muslim* (I-III), (Thk.: Muhammed Fuâd Abdulbakî), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981, Zikir, 37.
[101] İsra, 17/44; Sâd, 38/18; Nûr, 24/41.
[102] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 318.*
[103] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 74.

terbiye eden, göz kulak olan ve ıslah eden demektir. Bu uzun şiirin geneline bakıldığında da, şairimizin, bozulmuş bir toplum için Allah'tan açıkça ıslah talebinde bulunduğu görülecektir. Şairimiz Ali Ulvî, İslâm toplumunun içine düşmüş olduğu olumsuz hâlden yegâne kurtuluşun, Cenab-ı Hakk'ın eliyle olacağını çok iyi bildiğinden yaratıcısına sığınmış ve geçmişte olduğu gibi bugün de, insanları ilâhî terbiyesiyle terbiye etmesini istemiştir. Zira Allah, bütün mahlûkatı terbiye edilmeye müsait olarak yaratmıştır.[104] Şiirin bütününde olduğu gibi örnek olarak aldığımız mısralarda da şair, Rabbimizin uyuyan kitleleri zatına ait ilmiyle uyandırmasını ve taşlaşmış kalplerin yeniden O'nun (cc) sevgisiyle yanmasını istemiştir.

Mel'ûn nemelâzımcılık, İslâm'ı yıkandır,
Son nesli perîşan yaşatan hayli zamandır,
Zulmetle ezen bağrını hep âh figândır!
Yâ Rab, uyuyan kitleyi feyzinle uyandır;
Taşlaşmış olan kalbleri sevdâlara yandır! (s. 74)

Dest-i Kudret kavramı da şairimizin şiirlerinde "Cenâb-ı Hakk'ın kudret sıfatı ve Kudret eli" manasında kullanılır.[105] Kur'an-ı Kerim; "Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir."[106], "Allah, "Ey İblis! "Ellerimle yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu?"[107] ve "Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz bizim (her şeye) gücümüz yeter."[108] şeklindeki âyetlerde Allah'ın kudret elini anlatmıştır. Şairimiz de şiirlerinde bu kavramı, "Allah'ın kudret eli, gücü ve kuvveti" manasında kullanmış ve Allah'ın kudretiyle yapılmış bir kale gibi olan îmanı sayesinde, her anının Rabb'ine kavuşmanın aşkıyla geçtiğinden bahsetmiştir.

Ezelî vuslatın aşkiyle geçer, her anım,
Dest-i Kudretle yapılmış, kaledir îmânım! (s. 119)

[104] Mustafa İslâmoğlu, *Kur'an'a Göre Esmâ-i Hüsnâ,* Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011, c. 1, s. 206-207.
[105] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 104.
[106] Fetih, 48/10.
[107] Sâd, 38/75.
[108] Zâriyât, 51/47.

"Mülkün, mülk âleminin hakîki sahibi" [109] manasına gelen "Malikü'l-Mülk" kavramı, bilinen ve bilinmeyen bütün âlemleri yaratan Allah'ın, yaratılmış her şeyin sahibi ve yöneticisi olduğu anlamına gelir.[110]

Arafat'taki büyük kalabalıktaki ihtişamı gören şairimiz, mahşerin bir provasını yapan Müslümanların "O gün gerçek hükümranlık (mülk) Rahmân'ındır ve kâfirlere zorlu bir gün olacaktır."[111] âyetinde anlatılan ve kıyâmet gününde kesin olarak anlaşılacak olan mülkün gerçek ve tek sahibine yöneldiklerini söylemiştir.

Ne mehâbetli duruş! Mahşeri temsil ediyor,
Malikelmülk olan Allah'a yol almış gidiyor! (s. 140)

2. MELEKLER

Sözlüklerde haberci ve güç, kuvvet anlamına gelen melek kelimesinin çoğulu melâikedir.[112] Dinî litaratürde ise nurdan yaratılmış, yeme içmeleri, uyumaları, cinsiyetleri olmayan, yaşlanmayan, latif, ruhanî ve nuranî[113] varlıklara denir.[114] İslâm Dini'nde meleklerin varlığına inanmak, imanın şartları arsındadır. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de Bakara Sûresi[115] başta olmak bir kaç sûrede daha ifade edilmiştir. Ayrıca bu konu Hz. Muhammed (sav)'in bazı hadislerinde de zikredilmektedir. [116] Meleklerin bir kısmı sadece Allah'a zikir ile

[109] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 318.
[110] Rıza Ramazanî, *Kur'an ve İrfân Açısından Esmâ-i Hüsnâ,* Kevser Yayınları, İstanbul 2009, s. *233.*
[111] Furkân, 25/26.
[112] Karaman vd, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 370.
[113] "Melekler nûrdan, cinler kızıl ateşten, Âdem de size bildirilen şeyden (topraktan) yaratılmıştır." Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), Zühd hn. 60.
[114] Ali Çolak, *Kur'an-ı Kerim ve Hadislere Göre Melek,* Çukurova Üniversitesi S.B.E, Adana 2000, *s. 30.*
[115] "Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dediler: "Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz." Şöyle de dediler: "İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır." Bakara, 2/285.
[116] M. Sait Özervarlı, "Melek", *D.İ.A,* c. 29 s. 40-42.

meşgulken, bir kısmının da Allah tarafından verilmiş değişik vazifeleri bulunmaktadır.[117] Bununla birlite Allah kullarına bir inâyet olarak da meleklerini göndermektedir.[118]

Şair, Müslüman kardeşlerine seslendiği şiirinde Allah'a giden yoldan ayrılmadıkları takdirde meleklerin, "Melekler onların canlarını iyi kimseler olarak alırken, "Selâm size! Yapmış olduğunuz iyi işlere karşılık girin cennete" derler."[119] ve "En büyük korku bile onları tasalandırmaz ve melekler onları, "İşte bu, size vaad edilen (mutlu) gününüzdür" diyerek karşılarlar"[120] ayetlerinde de ifade edildiği gibi, hem bu âlemde hem de ahirette onlarla birlikte olacağını vurgulamıştır.

Rûh âleminin, nûr saçan ufkunda melekler,
Allah'a giden yollara çıkmış seni bekler,
Hep özlediğin yerlere güller serecekler;
Yüz yılları Kur'ân'la berâber aşalım gel,
Allah'a giden yolda berâber koşalım gel! (s. 20)

3. KUR'AN-I KERİM

Kur'an-ı Kerim; Cenab-ı Hakk'ın, Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e vahiy yoluyla indirdiği[121] insanları uyaran[122], öğüt veren[123], mü'minleri müjdeleyen[124], Allah'ın koymuş olduğu kuralları içeren, yol gösterici, kalplere şifa[125] ve bereket kaynağı[126] bir

[117] "İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın." Kâf, 50/18.
[118] "Evet, sabrettiğiniz ve Allah'a karşı gelmekten sakındığınız takdirde; onlar ansızın üzerinize gelseler bile Rabbiniz nişanlı beş bin melekle size yardım eder." Âl-i İmrân, 3/125.
[119] Nahl, 16/52.
[120] Enbiya, 21/103.
[121] "Bu Kur'an, Allah'tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmamıştır. Fakat o kendinden öncekileri doğrulayıcı ve Kitabı (Allah'ın levh-i mahfuzdaki yazısını) açıklayıcı olarak, indirilmiştir. Bunda hiçbir şüphe yoktur. (O) âlemlerin Rabbi tarafındandır." Yunus, 10/37.
[122] "Hayır, düşündükleri gibi değil! Şüphesiz bu (Kur'an) bir uyarıdır." Müddessir, 74/54.
[123] "Bu (Kur'an), insanlar için bir açıklama, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüttür." Âl-i İmr'an, 3/138.
[124] "Kur'an, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve ahirete de kesin olarak inanan mü'minler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir." Neml, 27/2-3.
[125] "Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifâ ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet (olan Kur'an) geldi." Yunus, 10/57.

kitaptır.[127] Ömrünü Allah davasına adamış Ali Ulvi Kurucu'nun bir çok mısraında da, açık ya da kapalı olarak, Kur'an-ı Kerim'den bahsedilmiştir. Ayrıca şair, Kur'an-ı Kerim'den bahsederken "Kur'an, Kur'an-ı Mubin, Hitab-ı İzzet, Yüce Ferman, Kitabımız ve Hazret-i Kur'an"[128] gibi değişik isimler de kullanmıştır.

Şairimiz aşağıdaki mısralarında, Kur'an-ı Kerim'de Allah yolundan ayrılmayan, her zaman Hakk'ı söyleyen[129] şairlerin durumunu hatırlatmış ve onların Cenab-ı Hak tarafından takdir edildiklerinden bahsetmiştir.

Hak seven, Hak gözeten şâiri, takdir ederim,
Böyle târif ediyor şâiri: (Kur'ân-ı Kerîm)! (s. 83)

"Ya Rab"[130] isimli şiirinde şairimiz Allah'a dua ederken göklerdeki kasvet dolu perdenin sıyrılmasını, memleketin yeniden ezan sesleriyle dolarak insanların yapacağı secdelerin, gök ehlini coşturmasını arzularken bunun tek yolunun da, Kur'an'la yaşamak ve Allah'ın aşkıyla uyanmak olduğunu anlatmıştır. Şairimizin çocukluk döneminde yaşadığı sıkıntılar ve ilerleyen yıllarda Müslümanların içine düştüğü olumsuz haller düşünüldüğünde yapılan duanın önemi daha da iyi anlaşılacaktır.

Sıyrılsın ufuklardaki kasvet dolu perde,
Geldikce ezânlarla cihân mâbedi vecde,
Gaşyetmeli gök ehlini, yerlerdeki secde,
Kur'ân'la yaşat bizleri, aşkınla uyandır;
Te'yîdine mazhar kılacak cehde inândır! (s. 189)

---

[126] "Bu (Kur'an) da bizim indirdiğimiz bereket kaynağı bir kitaptır." Enam, 6/155.
[127] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 386.
[128] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 19-25-39-83-86.
[129] "Ancak iman edip salih amel işleyen, Allah'ı çok anan ve haksızlığa uğratıldıktan sonra öçlerini alanlar başka. Zulmedenler hangi akıbete uğrayacaklarını göreceklerdir." Şuara, 26/227.
[130] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 189.

Geçmişte ecdadımızın sahip olduğu güç ve kuvvetin kaynağının din ve kalplerinde taşıdıkları Kur'an olduğunu söyleyen şairimiz, bir çok şiirinde de aynı duygu ve düşünceyi dile getirmiştir.

Dünyalara hâkim kılan ecdâdımı, Din'di,
Rûhunda yanan meş'ale: Kur'ân-ı Mübîn'di! (s. 109)

3.1. Âyet

Sözlükte "açık alâmet, işâret, emâre, iz ve nişâne" gibi anlamlara gelen "âyet", İslâmi kavram olarak Allah'ın peygamberlerine vahiy yoluyla bildirdiği ve kutsal kitaplarda zikredilen cümlelerdir. Bununla birlikte Allah'ın güç ve kudretini gösteren ve peygamberlerini teyit maksadıyla meydana getirdiği mucizelere de âyet denmiştir.[131] Kur'an-ı Kerim'in daha kolay okunup anlaşılabilmesi için âyet âyet indirildiği zikredilmiştir.[132]

Merhum şairimiz, Kur'an-ı Kerim'in heybetiyle bütün cihana hâkim olduğunu ve her âyetinden Allah'ın ötelerden ruhumuza üflediği ilâhi beyanın çağladığını anlatırken bu kudsî fermana uyulmayarak cihâdın terkedilmesiyle mahvolup gidildiğini anlatmıştır.

Cihâna heybeti hâkim, Kitâbımız varken,
Her âyetinde Hûda'nın hitâbı çağlarken,
Hitâb-ı İzzet'e isyânla mahvolup gittik,
Uzun zaman o mukaddes cihâdı terketdik! (s. 39)

3.2. Fetih Ayeti

Kur'an-ı Kerim'de geçen "Şüphesiz Biz sana apaçık bir fetih verdik"[133] ayetidir. Şairimiz bu âyet-i kerimenin kubbeler şehri olarak tanımladığı İstanbul'da Ramazan günlerinde mahyaları süslediğinden bahsetmiştir.

[131] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 44.
[132] "Biz Kur'an'ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet âyet ayırdık ve onu peyderpey indirdik." İsrâ, 17/106.
[133] Fetih, 48/1.

Kubbeler şehrine daldıkca, gönül vecde gelir,
Mahyalardan yayılan ufka: Fetih ayeti'dir! (s. 94)

4. PEYGAMBERLER

4.1. Peygamber

Allah'ın emir ve yasaklarını insanlara ulaştırarak onları doğru yola davet eden kişilere "peygamber" denir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde "nebi", "resul" ve "mürsel" kelimeleriyle de ifade edilen "peygamber", ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem (as)'den son peygamber olan Hz. Muhammed (sav)'e kadar Allah'a elçilik yapan insanlara verilen genel bir isim olmuştur.[134]

Hayatını Peygamber-i Zişan Hz. Muhammed Mustafa (sav)'in izinde yaşamış olan merhum şairimiz, mısralarında "peygamber" kavramını çoğunlukla Efendimiz (sav) için kullanmıştır.

Arzûsuna nefsin, bilerek hâkim olanlar,
Rûhen, o büyük gâyenin, aşkiyle dolanlar,
Peygâmberi rehber bilen ermişler izinden,
İhlâsa ererler, geçerek aşk denizinden. (s. 49)

Ali Ulvî Kurucu'nun şiirlerinin sadece birinde "peygamber" kavramı Efendimiz (sav)'i ifade etme dışındave Karl Marks için sahte peygamber şeklinde kullanılmıştır.

En mukaddes kitap, onlarca bugün (Das Kapital),
Sahte peygamberi (Karl Marks) o, Yahûdî deccâl;
Putu, bir yerdeki takdîs edilir, diktatörün,
Dîne, aç kurt gibi saldırmayı siz orda görün! (s. 64)

[134] Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *D.İ.A.,* İstanbul 2007, c. 34, s. 257-262

Şairimiz, Peygamber kavramının dışında, aynı anlama gelen "nebi" kelimesini, çoğul halleriyle nebiler ve "enbiya" şeklinde de şiirlerinde kullanmıştır. Enbiya aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'de bir surenin de adıdır.

(1) İlahî bir güneşsin, nûruna pervânedir âlem,
Yakan uşşâkı ol muhrik sedâsın ya Resulallah.
Nebîler rûz-ı mahşerde şefâat bekliyor senden,
Gönül şehrinde her medha sezâsın ya Resulallah! (s. 157)

(2) Enbiyâ ülkesidir geçtiğin ıssız çöller,
Âşinâ yüz gibi hüccâca tebessüm eyler. (s. 139)

4.2. Hz. Musa (as)

Hz. Musa (as), Mısır'da dünyaya gelmiştir ve Mısır'da yaşayan İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderilmiştir[135]. O, kendisine kitap olarak Tevrat verilen[136], Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve kendisinden en çok söz edilen peygamberlerdendir. Hz. Musa, Mısır hükümdarı olan Firavunla mücadele etmiş ve kavmiyle birlikte oradan göç etmek zorunda kalmıştır.[137]

Hac yolculuğu, geçmişte hava yolu imkânlarının olmaması ve güvenlik sebebiyle ağırlıklı olarak Şam ve Mısır olmak üzere iki yolla yapılmıştır. Şairimiz Ali Ulvî Bey de, o günlerin Hac yolcularına yazmış olduğu şiirinde bu yolda karşılaşacakları beldelerin anlam ve öneminden bahsetmiştir. Hac yolunda geçtikleri toprakların Hz. Musa (as)'nın peygamberlikle şereflendiği ve Tûr Dağı'nda Rabbimiz ile görüştüğü bir mekân olduğunu hatırlatmıştır. Ayrıca şu beyitte, Hz. Musa (as) ile alakalı kısımda Taha sûresi 80. âyete[138] de telmih vardır.

[135] "Andolsun, Mûsâ'yı da, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş milletleri cezalandırdığı) günlerini hatırlat" diye âyetlerimizle gönderdik. Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." İbrahim, 14/5.
[136] "Hani, doğru yolu tutasınız diye Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) ve Furkan'ı vermiştik." Bakara, 2/53.
[137] Ahmet Nedim Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* Ankara 2009, M.E.B Yayınları, s. 249.
[138] "(Allah şöyle dedi:) "Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık, size Tûr'un sağ yanını vadettik ve size kudret helvası ile bıldırcın indirdik." Taha, 20/80.

Nûra garkolduğu iklimdir o çöl Musâ'nın,
Yüce mabûduna yükseldiği yer İsâ'nın. (s. 140)

4.3. Hz. Davud (as)

Hz. Yâkup (as)'ın soyundan gelen ve Hz. Süleyman (as)'ın da babası olan Hz. Davud (as), İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderilmiş ve kendisine kitap olarak Zebur[139] verilmiştir.[140] Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen 25 peygamberden biridir.[141]

Hz. Dâvûd (as)'un çok güzel ve gür bir sese sahip olduğu ve bu özelliğiyle de insanlar, hayvanlar hatta dağların bile, onu Zebur okumaya başladığında dinlediği Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir.[142] Şairimiz de mısralarında Allah tarafından verilen bu kabiliyeti hatırlatarak "Mûsikî Üstadını Dinlerken"[143] şiirinde dinlediği mûsikî üstadını, gür ve güzel sesiyle Zebur'dan âyetler okuyan Hz. Dâvûd (as)'a benzetmiştir. Ayrıca şiirde kullanılan "mezâmîr" kelimesi de, Zebur'un makamlı bir şekilde okunması anlamına da gelir. Bazı kaynaklarda Hz. Dâvûd (as)'un Zebur'u 70 farklı makamda okuduğundan bahsedilmektedir.[144]

Bu nûrdan ses, gerilmiş ufka, bazen, bir gümüş tüldür,
Ve bazan, ah ü feryâd eyliyen dertli bir bülbüldür.
Yakar âteşli feryâdiyle dem tuttukça eflâki,
Mezâmîriyle coşmuş, Hazretî Dâvûd okur sanki. (s. 138)

4.4. Hz. İsa (as)

İsrailoğulları'na peygamber olarak gönderilen Hz. İsa (as)[145], kendisine kitap olarak İncil verilen[146] ve Kur'an-ı Kerim'de adı sıkça geçen bir peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de

[139] "Dâvûd'a da Zebûr'u verdik." İsra, 17/55.
[140] Ömer Faruk Harman, "Dâvûd", *D.İ.A.,* İstanbul 1994, c. 9, s. 21-24.
[141] Serinsu vd., a.g.e., s. 57.
[142] "Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları Dâvûd'un emrine verdik. Onların her biri Allah'a yönelmişlerdi." Sâd, 38/18.
[143] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 137-138.*
[144] Abdullah Aydemir, *İslâmi Kaynaklara Göre Peygamberler,* Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 152.
[145] "O peygamberlerin izleri üzere Meryemoğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik." Maide, 5/46.
[146] "Ona, içerisinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için doğru yola iletici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik." Maide, 5/40.

Mesih, ismiyle de anılan Hz. İsa (as), Allah'ın apaçık bir mucizesi olarak babasız dünyaya gelmiştir.[147] Hz. İsa (as)'nın doğduğu tarih "milat" kabul edilmiş ve Hristiyanlar takvimlerini bu tarihle başlatmıştır.[148]

Ali Ulvî Kurucu, Hac yolcusuna; "Hani Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Şüphesiz, senin hayatına ben son vereceğim. Seni kendime yükselteceğim. Seni inkar edenlerden kurtararak temizleyeceğim ve sana uyanları kıyamete kadar küfre sapanların üstünde tutacağım."[149] âyetiyle işaret edilen, Hz. İsa (as)'nın zalimlerin elinden kurtarıldığı ve Allah katına yükseltildiği mukaddes topraklardan geçeceğini anlatmıştır.

Nûra garkolduğu iklimdir o çöl Musâ'nın,
Yüce mabûduna yükseldiği yer İsâ'nın. (s. 140)

4.5. Hz. Muhammed Mustafa (sav)

Allah'ın, sadece insanlara değil bütün âlemlere rahmet olarak gönderdiği[150] en son peygamber[151] Hz. Muhammed (sav)'dir. 571 senesinde Rebîülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü Arabistan Yarımadası'nda bulunan Mekke şehrinde dünyayı teşrif etmiş ve Medine'ye hicret ettiği 622 yılına kadar da bu şehirde ikâmet etmiştir. Peygamberlik vazifesi kendisine 610 yılında verilmiş hicretinden sonra, vefat ettiği 632 senesine kadar da Medine'de yaşamıştır.[152]

İslâmiyet'in ilk yıllarından beri insanlar, Peygamber Efendimiz (sav)'e duydukları sevgi ve muhabbeti gerek sözlü gerekse yazılı olarak ifade etmiştir. Şairimiz merhum Ali Ulvî Kurucu da, gönlünde yaşadığı Peygamber (sav) aşkını mısralarına döken şairlerdendir. Şiirlerinde; onun izinde olmayı; sevgisiyle dolmayı ve ona hakkıyla ümmet olabilmeyi

[147] "Hani melekler şöyle demişti: "Ey Meryem! Allah seni kendi tarafından bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryemoğlu İsa Mesih'dir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır." Âl-i İmran, 3/45.
[148] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 175.
[149] Âl-i İmrân, 3/55.
[150] "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiya, 21/107.
[151] "Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resülü ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." Ahzâb, 33/40.
[152] Serinsu vd. , *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 244.

öğütlemiştir. Ali Ulvî Bey'in şiirlerini okuyanlar, mısralarında onun yüreğindeki Peygamber (sav) sevgisine de şahit olurlar. Diyebiliriz ki; kendisi de Medine'de uzun yıllar yaşamış ve orada vefat etmiş olan şairimiz, katıksız bir Peygamber (sav) âşığıdır. Peygamber Efendimiz (sav)'in doğumu münasebetiyle kaleme aldığı mevlid sayılabilecek "Bu Gece"[153] isimli şiirinde de bu aşkın derin izlerini görmek mümkündür.

Doğdu âlemlere rahmet, O hidâyet güneşi,
O'nun aşkiyle yanan gönlümü dağlar bu gece

Âşıkın kalbi bugün seyr-i cemâl âlemidir,
Buldu Leylâ'sını Mecnûn, coşar ağlar bu gece. (s. 152)

Ali Ulvî Kurucu, şiirlerinde Hz. Muhammed (sav)'i anlatırken; Habîballah, fahr-i cihân, güzeller güzeli, habib-i Kibriya, hayrü'l-vera, ruh-ı nebi, efendim, şâh-ı rusul, mahbub-ı Hüda, server-i âlem, peygamber, peygamber-i zîşân, yüce peygamberimiz, nur-ı dilâra, şâh-ı Levlâk ve resul-i Kibriya gibi farklı isim ve sıfatlar da kullanmıştır.

Peygamberlik halkasının sonuncusu olan Efendimiz (sav) için, Allah'ın sevgilisi anlamına gelen "Habib-i Kibriyâ" kavramını kullanan şairimiz, "Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım."[154] hadis-i kudsîsi ile işaret edilen o engin sevgiye atıfta bulunmuştur.

Ali Ulvi Kurucu, Efendimiz (sav)'in Kur'an-ı Kerim'de zikredilen isimlerinden olan "Muhammed" ile "seçilmiş, saf hale getirilmiş, temizlenmiş"[155] manalarında ümmetinin kendisine verdiği en meşhur isimlerden olan "Mustafa"[156] ismini ve mısra sonralarında Allah'ın elçisi manasına gelen "Resulullah" kavramını da "ya Resulallah" şeklinde redif

[153] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 152.
[154] İsmail b.Muhammed Aclunî, *Keşfü'l Hâfâ, Mektebetu'l-Kudsi, Kahire 1351*, c. 1, s. 45, hn. 91.
[155] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 688.
[156] Zülfikâr Güngör, *Aziz Mahmûd Hüdayi Divânı'nda Hz. Peygamber İmajı, Üsküdar Sempozyumu III: Azîz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 20-22 Mayıs 2005, 2006, c. 1, s. 437-448.

olarak kullanmıştır. Bunlardan başka "mahlûkatın en hayırlısı"[157] anlamına gelen "hayrü'l-verâ" tabiriyle de Efendimiz (sav)'i övmüştür.

Habîb-i Kibriyâ, bâb-ı recâsın ya Resulallah!
Muhammed Mustafa, hayrü'l verâsın ya Resulallah!
Tecellây-ı cemalinden elest bezmi şad oldu!
Dil-i mecrûh-ı uşşâka şifâsın ya Resulallah! (s. 157)

Şairimiz, aşağıdaki şiirinde, Peygamber Efendimiz (sav)'i övmek maksadıyla sözlükte "şanlı, şerefli" manâsına gelen "zîşân" kelimesiyle peygamber kelimesini birleştirerek bir tamlama yapmıştır. Zira Peygamber Efendimiz (sav), hem peygamberlerin hem insanların hem de diğer bütün yaratılmışların en şereflisidir.[158]

Bir ülke, cihad rûhunu Kur'ân'da bulursa,
Rûh önderi, Peygamber-i Zîşân'ım olursa,
Yüzyıllara hükmeyler ilâhî değeriyle,
Çağlar, medeniyyetlerin en şâh eseriyle. (s. 51)

Peygamber Efendimiz (sav)'in "Kim Allah için hacceder de kötü söz ve davranışlardan sakınır ve günahlara sapmazsa – kul hakları hariç - annesinin onu doğurduğu günkü gibi günahlardan arınmış olarak döner"[159] ve "Hac edip kabrimi ziyaret eden, beni diri iken ziyaret etmiş gibi olur."[160] müjdeleri ile iltifat edilen hacıların, Beytullah'a ve Ravza'ya kavuşma aşkıyla mest olduklarını anlattığı beyitlerde şairimiz, Efendimiz (sav) için "güzeller güzeli" kavramını kullanarak O'nun (sav) ahlâkî güzelliğinin[161] yanında bedenî güzelliğine de vurgu yapmıştır. "Güzeller güzeli" ifadesi öylesine kullanılmış bir kavram değildir. Şairimizin

[157] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 347.
[158] "Ben, kıyâmet günü Âdemoğlunun efendisiyim. Kabri ilk açılacak (haşrolunmak için kabrinden ilk çıkacak) ben olacağım. İlk şefaat edecek ve şefaati ilk kabul edilecek de ben olacağım." Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), hn. 4223.
[159] Buhari, *Sahîhü'l Buharî (I-VIII), Hac, hn. 4.*
[160] Taberânî, *Mu'cemü's Sağir Tercüme ve Şerhi (I-II), çev. İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul, Kabir Ziyareti hn. 690.*
[161] Kalem, *68/4.*

hayatı ve Peygamber Efendimiz (sav)'e olan aşkı da düşünüldüğünde, onun (sav) "Hz. Yusuf (as)'dan güzel cemâlini, ay gibi parlayan alnını, inci gibi dişlerini ve nur saçan göğsünü"[162] anlatmak için en uygun tabiri seçmiştir.

Seni mesteyleyen o aşkın ezelîdir, ezelî,
İltifat eyledi zîrâ, O Güzeller Güzeli! (s. 139)

Peygamber Efendimiz (sav)'in âlemlere rahmet olarak[163] gönderilişinin bütün canlara can olduğunu anlatan şairimiz, "Fahr-i Cihân" diyerek onun (sav), Allah tarafından mazhar olduğu büyük övgüyü ve yüceliği hatırlatmıştır.

Ümmetim gel! Dedi madem, sana bak, Fahr-i Cihân,
Bütün âlemlere rahmet, o bütün cânlara cân. (s. 139)

Cenab-ı Hakk'ın sevgili kulu Hz. Muhammed Mustafa (sav)'in "İbrahim halilulah, Allah'ın dostu; Musa, safiyullah, Allah'ın seçkin kulu; ben ise -Allah'ın bana bir ihsanı ve bir ikramı olarak- habibullahım, Allah'ın sevgili kuluyum."[164] hadis-i şerifindeki "habîbullah" ifadesini şiirinde kullanan şair, Allah'ın habibinden işlemiş olduğu hatalar sebebiyle huzur-ı ilâhîde yardım istemiştir. "Habîbullah" kavramı Allah ile Resulü (sav) arasındaki engin sevgiyi ifade etmesi bakımından önemlidir. Çünkü şairimiz bu ibareyi kullanarak bu sevgi hürmetine Allah'tan bağışlanma beklemektedir. Kâinatın yaratılışının kaynağının da bu sevgi olduğu düşünülürse, Ali Ulvî Bey'in bu kelimeyi kullanmasının ne kadar anlamlı olduğu anlaşılacaktır.[165] Mısralarda geçen ve Efendimiz (sav)'i anlatırken kullanılan diğer bir kavram da Allah'ın elçisi anlamına gelen "Rasûl-i Kibriyâ"dır.

---

[162] Zülfikâr Güngör, *Bir Edebi Tür Olarak "Hilyeler", Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu, 2010, s. 75.*
[163] "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*" Enbiyâ, 21/107.*
[164] Tirmizî, Muhammed b. Îsâ, *es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları 1981, Menâkıb, hn. 1.
[165] "Bana Cibril geldi ve "Ya Muhammed! Sen olmasaydın cennet yaratılmazdı, sen olmasaydın cehennem yaratılmazdı" dedi." Aclunî, *Keşfü'l Hâfâ,, c. 1, s. 45, hn. 91.*

Derdimendim yâ Rasûlallah, devâ ol derdime,
Destgîr ol, yâ Habiballah, bu âsî mücrime!
Sen şefâat kânı varken, yalvarayım ben kime?
Ben Rasûl-i Kibriyânın, bülbül-i nâlânıyım.
Mücrimim gerçi, cemâl-i Mustafâ hayrânıyım! (s. 160)

Peygamber âşığı şairimiz, peygamberlerin sultanı manasında "Şah-ı Rusül" kavramını kullandığı beytinde, kendisini Efendimiz (sav)'in kapısının önünde bir kıtmire[166] benzeterek "Şefaatim ümmetimden büyük günah sahibi kimseleredir."[167] hadis-i şerifinde vaat edilen mükâfatı arzulamıştır. Ayrıca şairimiz bir çok şiirinde "efendim" tabirini bu beyitte olduğu gibi Hz. Muhammed (sav) için kullanmıştır.

Kıtmîrinim ey Şâh-ı Rusül, koğma kapından,
Asilere lütfun, yüce fermândır Efendim! (s. 162)

Allah'ın sevgilisi yani "Mahbûb-ı Hudâ" olan Efendimiz (sav)'dir. O aynı zamanda peygamberlerin sultanı (şah-ı rusül) ve server-i âlem (âlemin reisi) ve Allah'ın rehberi olan peygamberlerin de en üstünü olduğundan şiirde aşıkların ona (sav) gönül vermesi tavsiye edilmiştir.

Mahbub-ı Hudâ, Şah-ı Rusül, server-i âlem,
Hak rehberi Peygamber-i Zîşân'a gönül ver. (s. 164)

4.5.1. Mi'raç

Hz. Muhammed (sav)'in Allah'ın bir mucizesi olarak Hak katına yükseltilerek Allah ile görüşmesine "Miraç" denir.[168] Kur'an ve hadislerde de bildirilen bu hadise, İsra ve Mi'raç

[166] "Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin ismi.", İsmet Eröz, "Ashâb-ı Kehf*", D.İ.A.,* İstanbul 1991, c. 3, s. 465-467.
[167] Ebu Davûd, Sünen-i Ebu Davud (I-XVII), çev. Necati Yenel, Hüseyin Kayapınar, Şamil Yayıncılık, İstanbul 2012, hn. 4739.
[168] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 250.

olmak üzere iki bölümdür. Miraç olayı, Hz. Muhammed (sav)'in bir gece Mekke'den Kudüs'e gidişi[169] ve oradan da Hak katına[170] yükselmesidir.[171]

Merhum şairimiz Ali Ulvî Bey, mi'raç kavramını üç şiirinde ve iki farklı anlamda kullanmıştır. Ayrıca "Mi'rac"[172] isimli tek beyitlik bir de müstakil şiiri vardır. İlk örnekte merhum Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif isimli eserinde yer alan Mi'rac Bahri[173] anlamında kullanılmış, bu bölüm okunurken dinleyenlerin coştuğunu ve adeta Arş-ı A'lâ'ya yükseldiklerinden bahsetmiştir.

Coşar Mi'râc okurken, yükselir tâ Arş-ı A'lâ'ya,
Gönüller mest olur ermiş kadar Dîdâr-ı Mevlâ'ya. (s. 137)

Başka bir şiirinde ise şairimiz, imânın insan için bir miraç olduğunu ve ezelî sırrın ancak o seviyeye yükselirse bilinebileceğini vurgulamıştır. Şairimize göre insan bu noktaya yükselirse, kalpteki bütün şüpheler de silinecektir.

İnsan akliyle muammalara her an dalacak,
Ezelî sır ona lâkin yine meçhûl kalacak.

Rûha mirâç olan îmânla o ancak bilinir,
Şüpheler nurlu gönül ülkelerden silinir. (s. 85)

4.5.2. Ravza-i Peygamber (Ravza)

Sözlüklerde yeşilliği ve ağacı çok olan bahçe anlamına gelen ravza kelimesi, Hz. Muhammed (sav)'in Medine'de bulunan mescidi ve kabrine verilen özel bir isimdir.[174]

---

[169] "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." İsra, 17/1.
[170] "Andolsun ki, o, Cebrail'i bir başka inişte daha (aslî suretiyle) görmüştü. Sidretü'l Müntehâ'nın yanında. Me'va cenneti onun (Sidre'nin) yanındadır. O zaman Sidre'yi kaplayan kaplamıştı. Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı. Andolsun, o, Rabbinin en büyük alametlerinden bir kısmını gördü." Necm, 13-17.
[171] Karaman vd., *Dini kavramlar Sözlüğü*, s. 443.
[172] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 152.
[173] Süleyman Çelebi, *Vesiletü'n Necât/Mevlid,* (haz. Hasan Tuncay), Toker Yayınları, İstanbul 1998, s. 49.
[174] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 879.

Gönlü Peygamberimiz (sav)'in aşkıyla dolu olan şairimiz, bu engin muhabbeti şiirlerinin bir çok mısraında dile getirmiştir. Şu şiirinde de, doğduğu günden beri yaşadığı hasreti anımsayan şair, hac yolcularının da hislerine tercüman olmaya çalışmıştır. Peygamber Efendimiz (sav)'in mübarek mescidini ve kabrini görmenin mü'minler için ne kadar önemli ve değerli olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Zira Peygamber Efendimiz (sav) "Hac edip kabrimi ziyaret eden, beni diri iken ziyaret etmiş gibi olur." ve "Kabrimi ziyaret edene şefaatim vacip oldu." buyurmuştur.[175] İşte bu sebeple Ali Ulvi gibi peygamber âşıkları, ravzayı ziyaret etmenin hasretiyle yaşamışlardır.

Mü'minin, doğduğu gündenberi kalbinde coşan,
Bir yanardağ gibi, içten içe, her an tutuşan,

Ölmeden, Ravza-i Peygamber'i tek görmesidir,
O yeşil cennete, bin vecdile, yüz sürmesidir! (s. 139)

5. AHİRET İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

5.1. Ölüm (Mevt)

Varlıkların hayatlarını değişik nedenlerle kaybetmesine, ölüm denir. "Tıbbî ve hukukî olarak bir insanın hayatının sonra ermesidir."[176] Kur'an-ı Kerim'de; "Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır."[177], "Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır."[178] ve "Her canlı ölümü tadacaktır."[179] şeklindeki âyetlerle, yaşayan her canlının muhakkak bir gün bu akıbetle karşılaşacağı vurgulanmıştır.

[175] Taberani, *Mu'cemü's Sağir Tercüme ve Şerhi* (I-II), Kabir Ziyareti hn. 690, 691.
[176] Karaman vd, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 440.
[177] Âl-i İmrân, 3/145.
[178] Nisâ, 4/78.
[179] Âl-i İmrân, 3/185.

Ali Ulvi Kurucu, "ölüm"[180] kavramını müstakilen bir şiirinin ismi olarak kullanmış ayrıca farklı şiirleri içerisinde de, değişik manalarda da kullanılmıştır. Kelimeyi hem aslî hem de mecazî anlamıyla kullanan şair, kimi zaman ölümü derin bir uykuya; kimi zaman da sıkıntılardan kurtuluşa benzetmiştir.

Her vesileyle, bu tahribcilerin kanlı eli,
Durmadan baltalıyorken, doğacak her emeli,
Kitlenin gafleti bilmem ki nasıl son bulacak?
Bu ölüm uykularından ne zaman kurtulacak? (s. 26)

Öyle korkunç şekil almıştı ki, tedhiş zulmü,
Câna minnet biliyorlardı kalanlar ölümü!
Dili yok, bir sürü hâlinde gezen, kitlelerin;
Şanlı mâzîsine hasretleri bilsen, ne derin? (s. 62)

5.2. Kabir (Mezar-Makber)

Ölülerin defnedildiği yere kabir denir. Türkçe'de, ziyaret edilen yer manasında mezar ve makber kelimeleri de kabir anlamında kullanılmaktadır.[181] Kabir kavramı Kur'an-ı Kerim'de "Sonra onu öldürdü ve kabre koydu"[182] denilerek ölülerin gömüldüğü yerin adı olarak zikredildiği gibi yeniden diriliş anlatılırken de kullanılmıştır.[183]

Şairimiz "kabir", "mezar" ve "makber" kavramlarını şiirlerinde çok sık kullanmıştır. Bu kullanımların hemen hemen hepsinde kavramlar, gerçek anlamlarıyla zikredilmiştir.

Göklerden inip, her gece rûhlarla melekler,
Hürmetle kıyam eyleyerek, kabrini bekler! (s. 122)

[180] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 150.
[181] Karaman vd, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 351.
[182] Abese, 80/21.
[183] "Sûra üfürülür. Bir de bakarsın kabirlerden çıkmış Rablerine doğru akın akın gitmektedirler." Yâsin, 36/51.

Türbeler, makbereler, sonra o vîran bağlar,
Şi're döktükçe hazîn derdini, durmaz ağlar! (s. 82)

Kopacak fırtınanın darbesi, müthiş olacak;
Milletin boğduğu leşlerle mezarlar dolacak! (s. 66)

5.3. Haşr

Sözlüklerde bir araya toplama, cem etme ve ölülerin diriltilip mahşer meydanında toplanması[184] anlamına gelen "haşr" tasavvufî ifadesiyle, "icâd ba'de'l-ifnâ", "cem' ba'de't-tefrîktir". Yani yok olduktan sonra yeniden icat etmek ve dağıldıktan sonraki bir toplanmadır.[185] Kıyamet gününde insanların bir araya toplanmasına da "haşr" denir. Cenâb-ı Hak bu hakikati Kur'an-ı Kerim'de "Onları kıyamet günü körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüzüstü haşredeceğiz."[186] şeklinde zikretmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de 59. sûrenin ismi de "Haşr" sûresidir.

Şairimiz "haşr" kavramını mısralarında insanların kıyamet gününde yeniden diriltilmesi anlamında kullanmıştır. Aşağıdaki dörtlükte Ali Ulvî Bey, dinî hayatın olmadığı bir yerde insan rûhuna baharın gelemeyeceğinden, din yaşandığı takdirde de bu baharın haşre kadar devam edeceğinden bahsetmektedir.

Dış âlem için tâze baharlar ne demekse,
-Elbet bu nizâmın bozamaz seyrini kimse-
İç âlem için din de o nisbetde gerekdir,
Tâ haşre kadar böyle devâm eyleyecekdir. (s. 87)

5.4. Livaü'l-Hamd

Bayrak anlamına gelen "liva" ve "övgü" anlamına gelen "hamd" kelimelerinden oluşmuş "livaü'l-hamd", Mahşer günü Hz. Muhammed (sav)'in kendisine iman eden

[184] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.389.
[185] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 197.
[186] İsra, 17/97.

mü'minleri himayesi altına alacağı manevî sancaktır.[187] Şairimiz, hac yolculuğuna çıkan Müslümanlara nasihat ettiği bir şiirinde, kıyamet gününde Efendimiz (sav)'in yanında ve onun sancağı altında neşeli, mutlu olup o günün dehşetinden emin olmak istiyorsan, çıktığın bu kutsal yolculuk hayatında büyük değişimlere sebep olmalı demiştir.

Eğer şâd olmak istersen Livaülhamd'in altında,
Mukaddes yolculuk bir inkılâb olsun hayatında! (s. 141)

5.5. Mahşer - Rûz-ı Mahşer

Kıyâmet koptuktan sonra Sûr'un ikinci kez üflenmesiyle birlikte bütün insanların yeniden diriltilerek kabirlerinden çıkıp dünyada yapmış oldukları amellerin karşılığını alacakları yere mahşer veya mahşer meydanı denir.[188] Kur'an-ı Kerim'de bu hakîkat "Allah dedi ki: "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan (mahşere) çıkarılacaksınız."[189] ve "Dağları yürüteceğimiz ve senin yeryüzünü çırılçıplak göreceğin günü bir hatırla. Biz onları mahşerde toplarız da içlerinden hiçbirini bırakmayız."[190] âyetleriyle sözü edilen, insanların toplanacakları bu meydanın Şam dolaylarında bir yer olduğu rivayet edilmiştir. "Rûz-ı mahşer" de yeniden diriltilen insanların, mahşer meydanında toplanacakları güne verilen isimdir.[191]

Ali Ulvî Kurucu'nun hayatının her anı, vuslata hasretin izleriyle doludur. Bu ince rûh insanının Cenab-ı Hakk'a ve Resulullah (sav)'a olan sevgisi ve muhabbeti, onu tanıyan herkesin malumudur. Şiirlerinde de bu duygunun hâkim olduğu gönül dünyasının izleri görülmektedir. "Mahşer" gününü bekleyen hem kavuşma hasreti çeken hem de hesap endişesi içinde olan şairimiz, kalbinden geçen hisleri mısralarına da aktarmıştır. Şairimiz, örnek olarak

[187] Salih Sabri Yavuz, "Livaü'l-Hamd", *D.İ.A.,* İstanbul 2003, c. 27, s. 200; "Ben, kıyamet gününde Âdemoğullarının efendisiyim, ama bu övünmeyi gerektirmez. O gün elimde Hamd sancağı bulunacak, ama bu da övülmeyi gerektirmez. O gün gerek Âdem, gerek diğer bütün Peygamberler benim sancağımın altına sığınacaklardır.", Tirmizî, *es-Sünen* (I-V), Menakıb, hn. 1.
[188] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 220.
[189] Araf, 7/25.
[190] Kehf, 18/47.
[191] İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015, s. 295.

verdiğimiz ilk şiirde, dinin nuru karşısında hissiz ve tepkisiz kalmanın taşlardan farksız olduğunu anlatırken mahşerde bu utanç verici hâl ile Allah'ın huzuruna nasıl çıkılacağını sorgulamaktadır. Kur'an-ı Kerim'deki değişik âyetlerde de ifade edilen mahşer gününün mutlaka geleceğini ve kişinin bu dünyadaki gafletinden orada mesul olacağını anlatmıştır. İkinci şiirde ise, Peygamber Efendimize mahşer gününde ümmeti için Cenab-ı Hak tarafından verilen şefaât yetkisinden[192] bahsederken ondan (sav) önce gelen peygamberlerin bile bu şefaati arzuladıklarından bahsetmektedir.

Taşlar gibi hissiz kalarak dindeki nûra.
Mahşerde nasıl derleneceksin o huzûra?..
Mahşer gününün bir gün evet, gelmesi haktır,
Mevlâ, bu sebepten, seni mes'ûl tutacaktır! (s. 28)

İlahî bir güneşsin, nûruna pervânedir âlem
Yakan uşşâkı ol muhrik sedâsın ya Resulallah
Nebiler rûz-ı mahşerde şefâat bekliyor senden,
Gönül şehrinde her medha sezâsın ya Resulallah! (s. 157)

5.6. Cennet ve Cennetle Alâkalı Kavramlar

Sözlüklerde çeşitli bitki ve ağaçlarla örtülü yer ve bahçe manasına gelen cennet, dini bir kavram olarak, îmân edip sâlih amel işleyenlere, ahirette vaad edilen nimet ve mükâfat mekânı anlamındadır.[193] Şairimiz "cennet" kavramını şiirlerinde, hem mecaz hem de asıl anlamıyla kullanmıştır. Aşağıda verilen ilk örnekte şair, ülkemizi şehitlerin yaşadığı nurlu bir belde olarak tanımlayarak cennete benzetmiş; diğer örnekte ise, cenneti asıl anlamında kullanarak gerçek şiiri gönülden okuyan kimsenin coşarak mest olacağını ve âdeta cennetlerin ufkunda dolaşacağını söylemiştir.

[192] "Rabbimin nezdinden bir melek geldi ve ümmetimin (ümmeti icabet) yarısını Cenab-ı Allah cennete koymak ile şefaat arasında bir tercih yapmamı istedi. Ben şefaati tercih ettim. Zira şefaat daha umumi ve kifayetlidir. Siz bu şefaatin ümmetimin müttakilerine mi olduğunu sanıyorsunuz. Hayır! O ümmetimin hata ve günah işlemiş, günahlarla kirlenmiş olanları içindir." İbn-i Mace, *Sünen* (I-II), Çağrı Yayınları. İstanbul 1981, Zühd, 37; Ahmed b. Hanbel, Ahmed b., El Müsned (I-XXI), çev. Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Dr. Hüseyin Yıldız, Ocak Yayınları, İstanbul 2014, 2/75.

[193] Karaman *vd., Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 96.

(1) Şühedâ beldesi, nûr ülkesi cennet Vatan'ım,
Şanlı mazisini andıkça kabarmakta kanım, (s. 50)

(2) Böyle bir şi'ri gönülden okuyan, vecde gelir.
Dalgalandıkça coşan hisleri deryâ kesilir!
Sanki kalbinde denizler köpürür, çalkalanır,
Mest olan gönlünü, cennetlerin ufkunda sanır! (s. 81)

5.6.1. Huri

Cennette ehlinden olan ve Allah'ın rızasını kazanmış kimselere bir nimet olarak sunulan cennet kızlarına "huri" denir.[194] Kur'an-ı Kerim'de Allah, farklı sûrelerdeki âyetlerde "tertemiz eşler" tabiriyle bu nimetinden bahsetmektedir.[195]

Ayasofya Camiî'nin güzelliklerinden bahsettiği şiirinde şair, oradan yükselen Kur'an ve ezân sesinin, cennetteki huriler tarafından bile işitileceğini söylemiştir. Şairimizin bu mısraları, onun Ayasofya'ya verdiği kıymetin bir ifadesi olarak da görülebilir.

Şimdi cennet sana sermez mi yeşil gölgesini?
Şimdi huriler işitmez mi o ilâhi sesini? (s. 146)

5.6.2. Firdevs (Firdevs-i Âlâ)

Sözlükte içerisinde çeşit çeşit bitki ve ağacın bulunduğu büyük bahçe anlamına gelen "firdevs", arşın altında bulunan cennetin tam ortası, en yüksek ve değerli bölgesidir. Kur'an[196] ve hadislerde[197] de ismi zikredilen cennet bahçesidir.

---

[194] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 145.

[195] "İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilişinde, "Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!" diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedi kalacaklardır." Bakara, 2/25; "De ki: "Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır." Allah, kullarını hakkıyla görendir." Âl-i İmrân, 3/15; "İman edip salih ameller işleyenleri ise, içinden ırmaklar akan, içlerinde ebedi kalacakları cennetlere koyacağız. Onlara orada tertemiz eşler vardır. Onları, koyu gölgeler altında bulunduracağız." Nisa, 4/56.

[196] "Şüphesiz, inanıp yararlı işler yapanlara gelince onlar için, içlerinde ebedi kalacakları Firdevs cennetleri bir konaktır. Oradan ayrılmak istemezler." Kehf, 18/107-108.

[197] "Cennette yüz derece vardır ki; Allah Teâlâ bunları Allah yolunda cihad edenler için hazırlamıştır. Her iki derece arasında gökle yer arası kadar mesafe vardır. Allah'tan istediğiniz zaman Firdevs'i isteyiniz. Muhakkak ki o, cennetin ortası ve en yüksek yeridir. Onun üstü Rahmanın arşıdır ki cennet ırmakları oradan kaynar." Buharî, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII),Tevhid, hn. 22; Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), İmare, hn. 46.

Ali Ulvi Kurucu aşağıdaki beyitte, temiz kalmanın ve kendini günâhlardan muhafaza etmenin, insanı Allah'a yaklaştıracağını böyle olunca da hayatın âdeta bir merdiven gibi insanı Firdevs cennetlerine ulaştıracağını çok veciz bir şekilde anlatmıştır.

Temiz kalsan bi-iznillâh erersin kurb-ı Mevlâya,
Hayat olsun çıkan bir merdiven Firdevs-i âlâya. (s. 141)

5.6.3. Tesnim-Kevser

Cennet suyu anlamına gelen tesnim, cennetteki ırmaklardan birine de isim olmuştur.[198] Kur'ân-ı Kerim'de "O içeceğin katkısı tesnimdir."[199] şeklinde de zikredilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bir sûrenin de adı olan Kevser, "çokluk, pek çok hayır ve Kevser şarabı" anlamlarına gelmektedir. Ayrıca cennetteki ırmaklardan birinin de adıdır.[200]

Şair, Muhammed İkbâl'den bahsettiği şiirinde ona dua maksadıyla bu mısraları kaleme almıştır. Onun Mehmet Âkif ile birlikte cennette buluşmasını; Tesnim ve Kevser ırmaklarından içmesini arzulamaktadır.

Diler gönlüm büyük nâmın anılsın sermediyette,
İçin Tesnim ü Kevser'den bizim Âkif'le cennette. (s. 130)

5.7. Cehennem

Sözlükte derin kuyu manasına gelen cehennem, dinî litaratürde dünya hayatında Allah'a îmân etmeyenlerin sürekli, îmân ettiği halde sâlih amel işlemeyenlerin de günahlarının karşılığı kadar cezalandırılmak için kalacakları ceza ve azap yeri anlamına gelmektedir.[201] Kur'an-ı Kerim'de Allah, "Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve onun koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu ebedi kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır."[202], "Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra

[198] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 1273.
[199] Mutaffifîn, 83/27.
[200] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* s. 284.
[201] Karaman vd, *Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 87.
[202] Nisa, 4/30.

peygambere karşı çıkar, mü'minlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir."[203] gibi bir çok âyette cehennemi ve vasıflarını tarif etmiştir. Peygamber Efendimiz (sav) de cehennemi "Cehennem ateşi bin yıl yakıldı. Öyle ki kıpkırmızı oldu. Sonra bin yıl daha yakıldı, öyle ki beyazlaştı. Sonra bin yıl daha yakıldı. Şimdi o siyah ve karanlıktır."[204] bu ve benzeri hadislerinde anlatmıştır.

Edebiyatımızda tamu, cahîm ve dûzah şeklinde kullanımları da vardır. Âşığın çektiği ayrılık acısı ve sevgilinin öfkesi anlatılırken de cehennem ve ateşinden misâl verilir. [205]

Merhum şair, *Münkir*[206] isimli şiirinde Allah'ı inkâr eden kişilerin içinde bulunduğu halet-i rûhîyeyi anlatırken onların yaşadığı bunalımı cehenneme benzetmiştir.

Çırpınmadadır en acı burhanlar içinde,
Girdâbı cehennem olan alkanlar içinde. (s. 149)

6. KADER

Sözlükte "ölçmek tahmin etmek, ölçüp takdir ederek tayin etmek; gücü yetmek ve kudret"[207] manalarıyla ifade edilen kader, Allah'ın ezel ve ebed arasında olacak şeyleri her türlü ayrıntısıyla bilmesi ve vakti geldiğinde yaratmasıdır.[208] Cibrîl hadisi olarak bilinen hadiste kadere inanmak îmanın şartları arasında sayılmıştır.[209]

---

[203] Nisa, 4/115.
[204] Tirmizi, *es-Sünen* (I-V), *Cehennem* hn. 8.
[205] Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 85 – 86.
[206] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 149.*
[207] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 353.
[208] Yusuf Şevki Yavuz, "Kader", *D.İ.A*., İstanbul 2001, c. 24, s. 58-63.
[209] Peygamber (sav), Cebrail (as)'ın; "İman nedir?" sorusuna karşılık cevap olarak; "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmandır." buyurmuştur." Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), İman, hn. 1; İbn Mace, *Sünen* (I-II), Mukaddime, 9; Ebu Davûd, *Sünen-i Ebu Davud* (I-XVII), Sünnet, hn. 15.

"Türk Dünyası"[210] isimli şiirinde merhum şairimiz, o dönemde Rus esareti altında yaşayan soydaşlarımızın çektiği acılardan bahsederken, kurtuluş gününün hasretiyle yanıp tutuşan insanların ümitle ileride gerçekleşecek o güzel kaderi beklediklerini anlatmıştır.

Özbekistan'la Kırım, sonra, Dağıstan'la Kazan,
Kurtuluş fecrine hasret yaşayan: Türkistan,
Kazakistan, gibi bir hayli esîr milletler,
Gicelerden doğacak fecri, kaderden bekler! (s. 62)

7. İBADETLER

7.1. Farz

Sözlüklerde "kesinleştirmek, takdir etmek, pay ve parçalara ayırmak, belirlenmiş şey" anlamına gelen farz, fıkhî bir terim olarak Allah ve Resûlü'nün kat'î bir surette emrettiği fiil ve davranışlardır.[211] Kur'an-ı Kerim'in değişik âyetlerinde ve hadis-i şeriflerde Allah'ın "farz" kıldığı ameller zikredilmiştir. Namaz[212], oruç[213], zekât[214], cihâd[215] gibi bir çok konu Kur'an-ı Kerim'de Allah tarafından yapılması emredilerek farz kılınmıştır. Farz, dinin kesin emir ve hükümlerini ifade eden kapsamlı bir kavramdır. Allah'ın yapılmasını emrettiği veya yasakladığı her davranış "farz" kapsamında değerlendirilir. Allah'ın namazın kılınmasını emretmesi farz olduğu gibi içkiyi yasaklaması da farzdır.[216]

Merhum şairimiz Ali Ulvî Kurucu'nun, Allah ve Resulü (sav)'ne olan aşkını ve bağlılığını hayatının her anında olduğu gibi mısralarında da görmek mümkündür. Kanaatimize o, bu aşk ile yazdığı şiirlerine sinesinde dolup taşan heyecanı ustalıkla

[210] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 62.
[211] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü, s*. 172.
[212] "Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır." Nisa, 4/103.
[213] "Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı." Bakara, 2/183.
[214] "Sadakalar (zekatlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." Tevbe, 9/60.
[215] "Savaş, hoşunuza gitmediği halde, size farz kılındı." Bakara, 2/216.
[216] İbrahim Kâfi Dönmez, "Farz", *D.İ.A, İstanbul 1995, c. 12, s. 184.*

aktarmıştır. Yaşadığı dönemde ülkemizin ve İslâm âleminin içinde bulunduğu durumdan oldukça müteessir olan şairimiz, Müslümanların bir an bile olsa gaflet içinde yaşamalarını mazur görmemektedir. İşte bu sebeple o, şiirlerinde cihâd ve ilim öğrenme konusunun farziyeti üzerinde durmuştur. İslâm dünyasının bu kadar sıkıntılar içinde kıvrandığı bir dönemde nafilelerle yetinmenin doğru olmadığını; mutlak surette farzlara sıkı sıkı sarılması gerektiğini vurgulamıştır. Ali Ulvî Bey, yaşadığı dönemdeki tehlikeleri de göz önüne alarak cihâdın farzü'l-efraz olduğunu yeniden okuyucularına hatırlatmıştır.

Aşağıdaki ilk iki örnekte cihâddan bahseden şairimiz, sonraki örnekte ise Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın ilk emri olan "ikra (oku)"[217] âyetini hatırlatmıştır. Cenab-ı Hakk'ın bu âyetlerle ilim öğrenmeyi farz kıldığını; bu uğurda ömür tüketmenin bile az olduğunu vurgulamıştır. İlim tahsilinden geri kaldığımız için cehalet kâbusuna dalarak öz cevherimizden mahrum kaldığımızı anlatan şair, yükselişin tek yolu olarak da iman ve ilmi göstermiştir.

İslâm'da cihâd, farzların üstündeki farzken,
Uğrunda savaşmak değil ölmek bile azken,
İmânı kızıl tehlike tehdîd ediyorken,
Bir kan seli hâlinde hız almış gidiyorken,
Her iş bitiyor sanma sakın nafilelerle,
Dâvayı yaşatmakda, bütün hızla ilerle! (s. 52)

Farzeyledi Hallâk-ı cihân harb ü cihâdı,
Hep cenk ile yükselmede ecdâdımın adı,
Dünyaları fetheyleyen ecdâdımız el-HAK,
Âdil idi, hıfzeyler idi, hakk-ı ibâdi! (s. 161)

İslâm'da ilim, herkese, îman gibi farzken,
Uğrunda, ömürler boyu tahsîl çağı azken,

[217] "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı "alak" dan yarattı. Oku! Senin Rabbin en cömert olandır. O, kalemle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir." Alak, 96/1-2-3.

Her yükselişin tek yolu: îmanla ilimken,
Her sâhada hâkim yaşamak hakkı bizimken,
Cehlin, neye biz kapkara kâbusuna daldık?
Öz cevherimizden, nice yüz yıl geri kaldık! (s. 69)

7.2. Nafile

Sözlükte lüzumlu olmadığı hâlde yapılan iş, faydasız boş şey manasına gelen nafile, farz ve vacip olmayan, yapıldığında sevap olan fakat terk edildiğinde cezası olmayan amel ve davranışlardır. Farz ve vacip dışında kalan sünnetlere de, nafile denilmiştir.[218]

Müslümanlar olarak nafile ibadetlerin neler olduğunu ve nasıl yapılacağını Peygamber Efendimiz ve onu takip eden güzîde ashâbı öğretmiştir. Farzların dışında yapılan bu ibadetler, kulun Allah'a yaklaşması ve Allah'ın da kulunu sevmesi açısından çok önemlidir. Cenab-ı Hak bir hadis-i kudsîde "Kim benim veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım (aynî veya kifaye) şeyleri eda etmesidir. Kulum bana nafile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder, sonunda sevgime erer. Onu bir sevdim mi artık ben onun işittiği kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı (aklettiği kalbi, konuştuğu dili) olurum. Benden bir şey isteyince onu veririm, benden sığınma talep etti mi onu himayeme alır, korurum. Ben yapacağım bir şeyde, mü'min kulumun ruhunu kabzetmedeki tereddüdüm kadar hiç tereddüte düşmedim: O ölümü sevmez, ben de onun sevmediği şeyi sevmem."[219] buyurarak nafile ibadetlerin önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'in birçok âyetinde Allah, Peygamber Efendimiz (sav)'e itâati emretmiştir.[220] Bu sebeple de Allah'a hakkıyla kulluk etmek isteyen Müslümanlar, Peygamber (sav)'in sünnetlerine de uyma konusunda hassasiyet göstermiştir.

[218] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 512; Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s.796.
[219] Buhari, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII), Rikak, hn. 38.
[220] "Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik." Nisa, 4/80; "Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar ne güzel arkadaştır." Nisa, 4/69.

Allah'ın farz kıldığı namaz, oruç, hac ve zekat gibi ibadetlerin de nafile şekilleri vardır. Bununla birlikte Hanefî'ye göre vacip olarak kabul edilen kurban ibadetinin de nafile şekilleri vardır.[221]

Ali Ulvî Kurucu merhum bu şiirinde, cihâdın farziyetinden ve öneminden bahsederken bu noktada gaflet gösterenlerin nafilelerle kurtulamayacağını anlatmıştır. Farzlar dururken nafilelerle kulluk borcunun ödenemeyeceğini devrin ihtiyacı olan cihâd farizesinin mutlaka yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

İslâm'da cihad, farzların üstündeki farzken,
Uğrunda savaşmak değil ölmek bile azken,
İmânı kızıl tehlike tehdîd ediyorken,
Bir kan seli hâlinde hız almış gidiyorken,
Her iş bitiyor sanma sakın nâfilelerle,
Dâvayı yaşatmakda, bütün hızla ilerle! (s. 52)

7.3. Namazla İlgili Kavramlar

7.3.1. Cuma

Haftanın günlerinden birinin ismi de olan Cuma, sözlükte toplanmak ve cem olmak anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'in 62. sûresinin de adıdır.[222] Cuma, Allah tarafından özel olarak seçilmiş bir ibadet günüdür.[223]

Şairimiz Ali Ulvî Kurucu, Fatih Sultan Mehmed Han'ın emaneti ve İstanbul'un fethinin de sembolü olan Ayasofya[224] Camii'nin garipliğini anlattığı aynı isimli şiirinde, caminin ibadete kapalı oluşunu; bayram, ramazan, cuma günlerinde ve mübarek gecelerde

[221] Fahrettin Atar, *"Nafile", D.İ.A, İstanbul 2006, c. 32, s. 290-292;* İsmail Narin, *Kur'an ve Sünnet Açısından Kurbân İbadeti (Basılmamış doktora tezi),* İstanbul Üniversitesi S.B.E 2009, s. 13-14.
[222] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 145.
[223] "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır." Cuma, 62/9.
[224] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 145.

avizelerinin, hatta bir mumun bile yanmamasıyla karanlıklar içinde kalışını hüzünlü bir şekilde ifade etmiştir.

Bayram, Ramazan, Cum'a, mübarek gecelerde,
Avize değil mum bile yanmaz mı içerde? (s. 145)

7.3.2. Ezan

Sözlüklerde "bildirmek, duyurmak, çağrıda bulunmak, ilan etmek" anlamlarına gelen ezan, İslâmî litaratürde farz namazlardan önce Müslümanlara vaktin girdiğini minarelerden belli sözlerle ilân etmek demektir.[225] Ezan, ilk olarak Müslümanların namaza çağırılma ihtiyacının hâsıl olmasıyla Medine'de okunmaya başlamıştır. Namaz çağrısı olarak çan, boru sesi veya ateş gibi öneriler gelmişse de Efendimiz (sav) bunları kabul etmemiştir. Sonra Abdullah b. Zeyd b. Sa'lebe (ra) Hazretleri rüyasında ezanı görmüş öğrenmiş ve ertesi gün Efendimiz (sav) bahsetmiştir. Efendimiz (sav) de bunu beğenip kabul ederek uygulamaya başlamıştır.[226]

Müslümanlar arasında vahdete, birliğe ve bir olmaya çağıran ezan, Kur'an, Peygamber, cami gibi kavramlar ne kadar kutsalsa o kadar kutsaldır.[227] Mehmet Âkif Ersoy kurtuluş savaşı yıllarında kaleme aldığı İstiklâl Marşı'nda ezan seslerini dinin temeli ve vazgeçilmezlerinden görmüştür.

"Bu ezanlar-ki şehâdetleri dinin temeli,
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli"

Şiirlerinde merhum Mehmet Âkif'ı örnek alan şairimiz de ezan kavramını bir çok yerde kullanmıştır. Ali Ulvi Bey'in şiirlerinde ezan sesinin, Müslümanlara âdeta ruh üfleyen bir nida, onları coşturan bir marş olduğunu görmek mümkündür. Şairimize göre ezan,

[225] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 166; Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 245.
[226] Abdurrahman Çetin, "Ezan", *D.İ.A, İstanbul 1995, c. 12, s. 36-38.*
[227] İbrahim Ateş, *İslam Tarihinde Ezan Olgusunun Ortaya Çıkışı ve İlk Müezzinler,* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi S.B.E 2011, s.23.

ötelerden gelen ve dünyamızı aydınlatan kasvet bulutlarını dağıtan ilâhî bir rüzgâr gibidir. O kadar ki okunan ezanlarla bir mabede benzettiği cihânın, âdeta vecde geldiğini ve yeryüzünden yükselen bu sese gök ehlinin de kulak verdiğini anlatmaktadır.

Sıyrılsın ufuklardaki kasvet dolu perde,
Geldikçe ezânlarla cihân mabedi vecde,
Gaşyetmeli gök ehlini yerdeki secde,
Kur'ân'la yaşat bizleri aşkınla uyandır,
Te'yîdine mazhar kılacak cehde inandır. (s. 189)

7.3.3. Hutbe

Sözlüklerde bir topluluk veya cemaat karşısında konuşma şeklinde tarif edilen hutbe, dinî ıstılâhta Cuma ve bayram namazlarında imamların Allah'a hamd ve Resûlü'ne salât u selâm ettikten sonra dinleyen insanlara dinin emir ve yasaklarını nakletmesidir.[228]

Şair, Ayasofya için yazmış olduğu şiirinde caminin ibadete kapalı olması dolayısıyla minberden eski günlerdeki gibi hutbelerin okunmadığını, bu durumun da yüreğine bir gam bulutu gibi yayıldığını anlatmıştır.

Hutbeler çağlamaz olmuş şu yeşil minberden,
Gamlı bir gölge yayılmakta bugün her yerden. (s. 146)

7.3.4. Kıble

Sözlüklerde yön, taraf gibi anlamlara gelen kıble, aynı zamanda güney ve güneydoğu yönlerinden esen rüzgârın da adıdır. Dinî litaratürde ise namaz kılarken Müslümanların yöneldikleri yön ve Kâbe manalarına gelir.[229]

Namaz kılan kimselerin kıble yönüne dönmeleri farzdır. Allah Kur'an-ı Kerim'de bu durumu; "(Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu (vahiy beklediğini) görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kıbleye çevireceğiz.

[228] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 272.
[229] Karaman vd., *a.g.e.,* s. 375.

(Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) hep o yöne dönün."[230] âyetiyle emretmiştir. Peygamber Efendimiz (sav) de "Sizden biri kıbleye yöneldiği zaman Allah'a yönelmiş olur"[231] buyurarak kişinin kıbleye dönmesinin önemini vurgulamıştır.

Ali Ulvi Kurucu, şu şiirinde kıble kavramını mecazi anlamda kullanmıştır. Tefekkür irfanına eren kişilerin, gönüllerinden açılacak kapılardan marifet kıblesine yol bulacaklarını ve bu yolla âşığın maşukuna kavuşacağından bahsetmiştir.

Bu tefekkürlerin irfânına ermişsen eğer,
Gizli bir el seni gönlündeki mihrâba çeker.
Ve o mihrâb açılıp marifetin kıblesine,
Bulsa âşıkını maşuk; bütün âlem nesine? (s. 149)

7.3.5. Mihrâb

Sözlükte "oda, çardak, evin veya odanın yüksek ve kıymetli yeri, baş köşesi" anlamına gelen mihrâb, cami ve mescitlerde kıble yönünde, imamın cemaate namaz kıldırırken durduğu, duvardan dışa doğru çıkıntılı olan ve normal zeminden 5-10 cm kadar yükseltilmiş yerdir.[232]

Şairimiz birinci örnekte mihrâb kavramını gerçek anlamında kullanmış ve "Eceli gelen köpek cami duvarına siyer"[233] atasözünü de farklı bir versiyonuyla kullanmıştır. Dünyayı yakıp yıkma arzusuyla yaşayanların, bir gün mutlaka kendini ele vereceğini ve kazdıkları kuyuya kendilerinin düşeceğini anlatmıştır. İkinci örnekte ise mihrab kavramı mecazi bir anlamda kullanılmış ve insanın gönlü, tefekkürlerle marifet ufuklarına açılan mihraba benzeyen bir kapı olarak tasavvur edilmiştir.

[230] Bakara, 2/144.
[231] Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud* (I-XVII), Salât, hn.22.
[232] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 445; Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 646.
[233] Sebahattin Özavşar, *Atasözleri Sözlüğü,* Birleşik – Tomurcuk Yayınları, İstanbul 2009, s. 61.

Hâlâ o kızıl sultayı fikren taşıyanlar,
Dünyâyı, yakıp yıkmağa hasret yaşıyanlar,
Birgün azıtıp yolları hepten şaşırırlar,
Türk Milletinin sabrını bir gün taşırırlar...

Mîâdı dolan it gibi, mihraba işerler;
Kazdıkları hendeklere, bir anda düşerler! (s. 65)

Bu tefekkürlerin irfânına ermişsen eğer,
Gizli bir el seni gönlündeki mihrâba çeker.
Ve o mihrâb açılıp marifetin kıblesine,
Bulsa âşıkını maşuk; bütün âlem nesine? (s. 149)

7.3.6. Minber

Sözlüklerde yükseklik, yüksek yer, anlamlarına gelen minber, Cuma ve Bayram namazlarına imamların üzerine çıkarak hutbe okudukları merdivene benzeyen basamaklı yapıdır.[234] İslâm'ın ilk zamanlarından beri imamların cemaat tarafından daha iyi görülüp duyulabilmesi için minber kullanılmıştır. Peygamber Efendimiz (sav) Medine'de ilk yıllarda hutbelerini bir hurma kütüğüne dayanarak veriyordu. Fakat sonraları cemaatin de kalabalıklaşmasıyla arkada kalanların onu daha rahat görebilmeleri için, üç basamaklı bir minber yapılmıştır.[235]

Merhum şairimiz imam hatip öğrencilerine seslendiği şiirinde insanlığa örnek olacak bir ideal ufkuna yükselen nesillerin, geçmişin ihtişamlı günlerini de düşünerek düşmanlarını durdurmalarını ve bu şekilde mabedleri, kürsîleri ve minberleri mutlu etmelerini istemiştir.

İnsanlığa örnek ideal ufkuna yüksel,
Kopsun seni artık cânevinden vuracak el.
Dünyalara hükmettiğimiz günleri yâd et,
Mabedleri, kürsîleri, minberleri şâd et.

[234] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 446.
[235] Nebi Bozkurt, "Minber", *D.İ.A, İstanbul 2005, c. 30, s. 101-103.*

7.3.7. Secde

Namazın farzlarından olan secde, el ve alnın yere değecek şekilde kişinin Allah'ın yüceliğini hatırlayıp yere kapanmasıdır.[236] Tasavvufta ise "Mukaddes zatın sürekli zuhuru ile beşerî özelliklerin silinip yok olması." demektir.[237]

Kur'an-ı Kerim'in 32. sûresinin de adı olan "secde" kavramının geçtiği bir çok âyet de vardır. Cenab-ı Hak kullarına "Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz."[238] fermanıyla secdeyi farz kılmıştır. Peygamber Efendimiz (sav) secdeyi "Ben biri alın, alnını gösterirken eliyle burnunu da işaret etti iki el, iki diz, iki ayakuçları olmak üzere yedi kemik üzere secde etmekle emrolundum! Namaz kılarken elbiseyi ve saçları toplamaktan da yasaklandım!"[239] şeklinde tarif etmiştir.

Hayatını her an secde halindeymiş gibi kulluk şuuruyla yaşamış Ulvî Bey'in mısralarında da aynı hali görmek mümkündür. Cenab-ı Hakk'a duyduğu aşk ve iştiyakla ömrünü ibadet ve derin bir kullukla geçiren şairimiz bu durumu mısralarında kulluk şuuruyla yapılan ibadetin mü'mini vecde getirerek secde anında Allah'a ulaştıracağını anlatmıştır.[240]

Mü'minin kalbi, ibâdetle gelirken vecde,
Erdirir rûhunu Allah'a; derin bir secde. (s. 86)

7.3.8. Seccâde

Üzerinde namaz kılınan seccade, dikdörtgen şeklinde bazen üzerinde değişik şekil ve resimler de olabilen halı veya kilim tarzında eşyaya verilen isimdir.[241] Tasavvufta ise "şeriat, tarikat ve hakikati gösterir. Bu üçünü tam olarak gerçekleştiren dervişe seccâde denir."[242] Eski

[236] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 927.
[237] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 422.
[238] Hac, 22/77.
[239] Buhari, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII), hn. 806, Muslim *Sahîhu Muslim* (I-III), hn. 490.
[240] "Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir. İşte bu sebeple secdede çok dua etmeye bakın!" Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), Salât, hn. 215; Ebu Davud, *Sünen-i Ebu Davud* (I-XVII), Salât, hn. 154.
[241] Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 927.
[242] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 421.

kaynaklarda namazlık ve namazlağ şeklinde de isimlendirilmiş olup halen Anadolu'nun bir çok yöresinde bu isimlerle anılmaktadır.[243]

Baharın gelip yeryüzünün rengârenk oluşundan ilham alan şair, Allah'ın yaratmış olduğu bu güzellikleri göklerin renginde bir seccadeye benzetmiştir.

Herşey, gene hep, ayni tehassüsle yeşermiş,
Rabbim, yere gökler gibi seccâdeyi sermiş. (s. 98)

7.4. Hac İle İlgili Kavramlar

7.4.1. Hac

Cenab-ı Hak tarafından Kur'an-ı Kerim'de; "Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır. Oraya kim girerse, güven içinde olur. Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir. (Kimseye muhtaç değildir, her şey ona muhtaçtır.)"[244], "İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler."[245] âyetleriyle farz kılınan, farklı âyetlerde de usûl ve esasları tarif edilen hac, İslâm'ın 5 şartından biri olan ibadettir. Her yıl belli günlerde Müslümanlar Mekke şehrine giderek Kâbe ve yakınında bulunan mukaddes mekânları Allah ve Resûlü (sav)'nün tariflerine uygun bir şekilde ziyaret ederek bu ibadeti yerine getirir.[246]

Merhum Ali Ulvî Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler* adlı eserinin ikinci bölümünde "Hac Yolcusu"[247] isminde bir şiir de neşretmiştir. Bu şiirde hac yolculuğuna çıkan Müslümanın ruh halini, yaşadığı heyecanı ve mukaddes beldelere kavuştuğundaki hissiyatını dile getirdikten sonra o beldelerin nasıl bir anlam ifade ettiğinden bahsederek hac yolcularına tavsiyelerde bulunmuştur.

---

[243] Nebi Bozkurt, "Seccade", *D.İ.A, İstanbul 2009, c. 36, s. 269-271.*
[244] Âl-i İmrân, 3/97.
[245] Hac, 22/27.
[246] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 150.
[247] Kurucu, Gümüş Tül ve Alevler, s. 139-140.

7.4.2. Hacı-Hüccac

Farz olan hac ibadetini ifa eden kişiye hacı denir. Hacı kelimesinin çoğulu hüccacdır. Şairimiz hacıların Arafat'tan sonra Allah'ın izniyle günahların ağırlığından kurtularak bir kuş gibi hafiflediğini ve annesinden doğduğu günkü gibi tertemiz olduğunu anlatmıştır.

Arafat'tan iniyorken hacı bir kuş gibidir,
Ne kadar pâk, anasından yeni doğmuş gibidir. (s. 140)

Ali Ulvî Kurucu'nun incelediğimiz eserinde hac ibadetini yerine getirerek ülkelerine dönen hacılara öğütlerde bulunduğu "Hacı Kardeşim"[248] isimli bir şiiri de mevcuttur.

7.4.3. Hacerü'l-Esved (Hacer-i esved)

Arap dilinde "hacer" taş, "Hacer-i esved" de siyah (kara) taş demektir. Kâbe'nin doğu köşesinin alt kısmında gümüş bir muhafaza içinden bulunan ve 18-19 cm çapında olan taşa da Hacer-i esved adı verilmiştir.[249] Peygamber Efendimiz (sav) bu taşı tarif ederken "Hacerü'l-Esved cennetten gelmedir. Kardan beyaz olduğu halde müşriklerin günahlarından müteessir olarak siyahlaşmıştır."[250] buyurmuştur.

Öpeceksin, Hacerü'l-Esved'i hem Mültezem'i,
Müslümanlar bu büyük devlete imrenmez mi? (s. 139)

7.4.4 Mültezem

Sözlüklerde "sıkı sıkıya yapışılan yer"[251] manasına da gelen mültezem, Kâbe'nin kuzey doğu tarafındaki duvarda, yerden 2 m yüksekliğinde altından yapılmış kapı ile Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe arasında kalan kısmın adıdır.[252] Başta Peygamber Efendimiz (sav) olmak üzere onu takip eden sahabenin de burada dua ettikleri rivayet edilmiştir.[253]

[248] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 141.
[249] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 211.
[250] Mehmed Esâd, *Kenzü'l İrfan,* Ter. Mustafa Çelebi, Çelik Kitabevi, İstanbul 1982, s. 51.
[251] Mehmet Şener, "Mültezem", *D.İ.A., İstanbul 2006, c. 31, s. 552-553.*
[252] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 494.
[253] Mehmet Şener, "Mültezem", *D.İ.A., İstanbul 2006, c. 31, s. 552-553.*

Hacca gidenleri mukaddes beldeye kavuştuktan sonra Kâbe ile müşerref olmalarını ve ardından da önce Hacerü'l Esved'i, ardından da Mültezem'i öperek yaşayacakları mutluluğun, hacca gidemeyen Müslümanları imrendireceğinden bahsetmiştir.

Öpeceksin, Hacerü'l-Esved'i hem Mültezem'i,
Müslümanlar bu büyük devlete imrenmez mi? (s. 139)

7.4.5. Tavaf

Sözlüklerde "etrafında dönmek", "dolaşmak" manasına gelen tavaf, kavram olarak Hacer-i Esved'i başlangıç noktası alarak saat yönünün tersi istikâmette Kâbe'nin etrafında yedi defa dönmek demektir. Tavafın her bir dönüşüne "şavt" denir.[254] Tasavvufta ise "kişinin kendi mahiyetini, sınırını, aslını ve bulunduğu yeri anlamasıdır."[255] Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin günahlarından arınmaları için Kâbe'yi tavaf etmeleri emredilmiştir.[256]

Peygamber Efendimiz (sav)'in doğumu münasebetiyle yazdığı "Bu Gece"[257] isimli şiirinde şairimiz, onun doğumuyla vuslata erenlerin yaşadıkları aşkın ateşiyle sürura gark olup Kâbe'yi manen tavaf ettiklerini anlatmıştır. Ayrıca bu mısralarda Efendimiz (sav)'in doğumu sırasında Mekke'de yaşanan mucizevî hadiselere de bir telmih vardır.[258]

Kâbe-i Zât-ı Muallâ'yı tavaf eylediler,
Ezelî vuslatın aşkiyle yananlar bu gece. (s. 152)

[254] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 635.
[255] İslamoğlu, *Vahip Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlili*, s. 100.
[256] "Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler." Hac, 22/29.
[257] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 152.
[258] "İndiler gökten melekler saf ü saf
Kâbe gibi kıldılar evim tavaf" İskender Pala, *Süleyman Çelebi – Mevlid*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014,

7.5. İbadetlerle İlgili Diğer Kavramlar

7.5.1. Dua

Dua; yalvarma, yakarma, niyaz etme, içinde bulunduğu sıkıntılı hali o duruma çözüm bulacağına inandığı makama arz etme masına gelir. Genel kullanım olarak kişinin Rabbi'nden ihtiyaçlarını istemesi ve sıkıntılarını gidermesini talep etmesidir.[259]

Dua, kul ile Allah arasında bir köprü gibidir. Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz; "(Ey Muhammed!) De ki: "Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin!"[260] buyurarak duanın kulun, Rabbi karşısında kıymetli olmasını sağlayan bir vesile olduğunu anlatmıştır. Efendimiz (sav) de bu duruma işaretle "Duasının kabul olması için ısrarla ve fazlaca yalvaranları Allah sever."[261] buyurarak mü'minlere yol göstermiştir. Bununla birlikte Peygamber (sav)'in hayatının her anı da dua ve zikirle geçmiştir. O'nun (sav) yapmış olduğu dualar bir çok âlim tarafından örnek alınmış ve kitaplaştırılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu bağlamda diyebiliriz ki "dua zâkirlerin işidir. Dilinden ve gönlünden Allah'ı bir an bile çıkarmayanlar "el-hükmü li'llah" diyerek tam bir tevekkül içinde Rablerine dua ederler."[262]

Merhum şairimizin 80 yıllık hayatında, örnek alarak yaşadığı Peygamber (sav)'in izinden bir an olsun ayrılmadığı bilinmektedir. Ömrünün her anını onun izinde yaşamaya gayret eden şair, eserlerinde de bu tavrını sürdürmüştür. *Gümüş Tül ve Alevler* isimli kitabında "Dua"[263] ismiyle bir de şiiri bulunan şarimiz, açık veya kapalı bir çok mısraında dualarına yer vermiştir. Aşağıda verdiğimiz örnekte de şair, Allah'a tam bir teslimiyetle samimiyet ve huşû içinde dua eden kişinin duasının, bir anda Allah'a ulaşıp kabul olacağını hatta meleklerin bile bu duruma imreneceğini söylemiştir.

[259] Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü s. 111.
[260] Furkan, 25/77.
[261] Esâd, *Kenzü'l İrfan*, s. 150.
[262] İslamoğlu, *Vahip Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlili, s.120.*
[263] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 153.*

Dua makbul olur zîrâ, çıkar bir anda Allah'a,
Melekler imrenir yandıkça ateşler saçan âha. (s. 153)

7.5.2. Kurbân

Arapça yakınlık, yakın olma manasına gelen "kurb" kelimesinden türemiş olan "kurbân", Allah'a yakınlık oluşturmak ve rızasını kazanmak niyetiyle belli özelliklere sahip hayvanın ibadet maksadıyla kesilmesi işidir. Bunun dışında kendini veya çok sevdiği bir şeyi feda etme anlamına da gelmektedir.[264] Tasavvufta ise kurban, fenâ mertebesi, fedakârlık ve kulun kendisini Allah yolunda kendini feda etmesidir.[265] Kur'an-ı Kerim'de "O Halde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes."[266] âyetiyle emredilen kurbânın başka âyetlerde de nasıl kesileceği ve kimlere verilebileceği anlatılmıştır.[267]

Ali Ulvî Kurucu şiirlerinde kurban kavramını ibadet anlamının dışında farklı anlamlarda sıklıkla kullanmıştır. Örnek olarak aldığımız mısralarında da "feda etmek" manasını ön plana çıkarmıştır. Peygamber Efendimiz (sav)'e olan aşkı ve muhabbeti o kadar fazladır ki, gerek kendi canını gerekse bütün âlemleri onun için kurban etmeye hazırdır.

Cânını cânane kurbân eyliyor pervâneler,
Bezm-i vaslın neş'esinden, gaşyolur mestâneler,
Aşkın gözyaşlarından, dolu hep peymâneler,
"Ben Rasûl-i Kibriyâ'nın bülbül-i nalânıyım,"
"Mücrimim gerçi, cemâl-i Mustafâ hayranıyım!" (s. 160)

Rûhum sana âşık, sana hayrândır Efendim,
Bir ben değil, âlem sana kurbândır Efendim. (s. 162)

[264] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 528.
[265] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 221.
[266] Kevser, 108/2.
[267] "Gelsinler ki, kendilerine ait bir takım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin." Hac, 22/28.

7.5.3. Ramazan

Hicrî ayların dokuzuncusu Ramazan ayıdır.[268] Kur'an-ı Kerim bu ayda içinde bulunan Kadir gecesinde[269] indirilmiş[270] ve oruç bu ay içinde farz kılınmıştır.[271] Peygamber Efendimiz (sav) de Ramazan'ı "Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennemin kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur."[272] şeklinde tarif etmiştir.

Ramazan kavramı şairimizin şiirlerinde tek bir yerde geçmektedir. Ayasofya'da geçmişte yaşanan güzel günleri hatırlatmak maksadıyla kaleme aldığı mısralarda Ramazan günlerinin aydınlığının ve neş'esinin artık kaybolduğunu ve bu haliyle caminin karanlıklara gömüldüğünü anlatmıştır.

Bayram, Ramazan, Cum'a, mübarek gecelerde,
Avize değil mum bile yanmaz mı içerde? (s. 145)

8. DİĞER DİNÎ KAVRAMLAR

8.1. Din

Akıl sahiplerini kendi istek ve arzularıyla iyilik ve güzelliklere yönlendiren bir sistem anlamına gelen din, Allah tarafından vaz edilmiş, insanları Hak ve hakikate ulaştıran ilâhi nizamdır.[273] Tasavvufta ise "şekil ve kurallardan oluşan bir nizam olmaktan çok öte, kaynağını sevgi ve aşktan alan bir yoldur."[274]

Ali Ulvî Kurucu "din" mefhumunu şiirlerinde sıklıkla kullanmıştır. Bu kavramı ağırlıklı olarak İslâm yerine kullanan şair, zaman zaman da Hz. Âdem (as)'den Hz.

[268] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 876.
[269] "Şüphesiz, biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin! Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır. Melekler ve Ruh (Cebrail) o gecede, Rablerinin izniyle her türlü iş için iner de iner. O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenliktir." Kadir, 97/1-2-3-4-5.
[270] "(O sayılı günler), insanlar için bir hidayet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'an'ın kendisinde indirildiği Ramazan ayıdır." Bakara, 2/185.
[271] "Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun." Bakara, 2/185.
[272] Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), Sıyam, hn. 1079.
[273] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü, s.* 122.
[274] İslâmoğlu, *Vâhib Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli, s. 101.*

Muhammed (sav)'e kadar gönderilen bütün ahkâm-ı ilâhi yerine zikretmiştir. Örnek olarak aldığımız şiirde şair, insanlığı yüceltecek ve yükseltecek bütün gayelerin temelinde dinin olduğunu ve onun da Hak tarafından muhafaza edildiğini anlatırken, o yıllarda ülkemiz ve İslâm âlemi için yaşanan Komünizm tehlikesinin de yine bu yolla bertaraf edileceğinden bahsetmiştir.

Yüce mefkûrelerin, Din'dir ilâhi temeli,
Onu, münkirlere çiğnetmiyecek, Hakk'ın eli;
Menbâından kesecek hem, o kızıl kanlı seli. (s. 44)

8.1.1. İslâm / İslâmiyet

Sözlüklerde teslim olma, boyun eğme ve itaat etme manâlarına gelen İslâm[275], Allah'ın ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (as)'den başlayarak Efendimiz (sav)'e kadar peygamberleri vasıtasıyla göndermiş olduğu dinin adıdır. [276]

Şiirlerinde "İslam" kavramını çok sık kullanan şairimiz, bunun yanında "İslâmiyet, Hak Din, Yüce Dava ve Din"[277] ifadelerini de aynı anlamda kullanmıştır. İslâm'ın insanlığı hem dünyada hem de âhirette sıkıntılardan kurtaracağını ifade eden Kurucu, İslâmî bir anlayışla yetişecek îman ve ilim neslinin muhakkak geleceğini ve o eşsiz İslâm medeniyetinin mü'minler tarafından yeniden inşa edileceğini vurgulamıştır. Zira İslâm, insanları karanlıklardan aydınlığa çıkaran nurlu bir yoldur. Buna inanan şairimiz, mü'minlerin davet edildikleri bu yolda mutlaka yürümelerini tavsiye etmiştir.

İslâmiyet'in kurduğu eşsiz medeniyyet,
Mü'minleri mâdem ediyor bilgiye davet;
Üstün yaşamak hakkını din borcu bilen bir,
Îman ve ilim nesli muhakkak gelecektir! (s. 69)

[275] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 246.
[276] "Şüphesiz Allah katında din İslam'dır." Âl-i İmrân, 3/19.
[277] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 19-25-27-67.*

İslâm'ın her alanda gelişmeye ve yükselmeye verdiği önemi dile getiren Ali Ulvî Kurucu, Peygamber Efendimiz (sav)'in "İlim talep etmek ve öğrenmek her Müslüman'a farzdır."[278] hadis-i şerifini emir kabul ederek onun (sav) rehberliğinde İslâm medeniyetinin hızla inşâ edileceğini anlatmıştır.

Her sâhada üstünlüğü emreyleyen, İslâm,
İnsanlığa yüksel daha yüksel, diyen İslâm,
Gerçek medeniyyetlere hız verdi sesiyle,
Peygamber-i zîşân'ın İlâhî nefesiyle! (s. 37)

8.1.2. Yahûdî

Allah'ın Hz. Musa (as)'yı elçi olarak gönderdiği kavim Yahûdilerdir. Bu topluluğun diğer bir ismi de İsrailoğlullarıdır ve Hz. Musa (as)'dan dolayı da Musevî olarak anılmıştır.[279] Kur'an-ı Kerim'in değişik âyetlerinde bu kavimden bahsedilmiştir. Allah'ın çok sayıda peygamber göndererek doğru yola çağırdığı bu topluluk kendilerine verilen Tevrat'ı tahrif etmiş ve Allah'a isyan etmiştir.

Ulvî Bey, "Bir Mayıs"[280] şiirinde Komünizm'in kötülüklerinden bahsederken *Das Kapital* isimli kitabın yazarı Karl Marks'ı Komünistlerin sahte peygamberi olarak nitelemiş ve onun Yahûdi oluşunun üzerinde durmuştur. Ali Ulvî'nin burada Yahûdi kavramını kullanmasının tesadüfi olduğunu düşünmüyoruz. Bu kavmin geçmişte yapmış olduğu kötülükler düşünüldüğünde ve Kur'an'da anlatılan kıssalar akla getirildiğinde Karl Marks'ın alelade bir insan olmadığı ve insanları yoldan çıkarmak için özellikle uğraştığı anlatılmak istemiştir. Kanaatimizce Karl Marks'ın yazdığı *Das Kapital*'in Samiri'nin yaptığı altından buzağıdan[281] farkı yoktur.

[278] İbn Mace, *Sünen* (I-II), Mukaddime, hn. 17.
[279] Karaman vd.., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 696.
[280] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 64.*
[281] "Böylece (Samirî) onlar için böğürmesi olan bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. (Samirî ve adamları) "Bu sizin de ilahınızdır, Mûsâ'nın da ilahıdır. Öyle iken Mûsâ, (İlahını burada) unuttu (da onu Tûr'da aramaya gitti)" dediler." Ta Ha 20/88.

En mukkaddes kitap, onlarca bugün (Das Kapital),
Sahte peygamberi (Karl Marks) o, Yahûdî deccâl;
Putu, bir yerdeki takdîs edilir, diktatörün,
Dîne, aç kurt gibi saldırmayı siz orda görün! (s. 64)

8.2. İtikad

8.2.1. İmân

Sözlükte kabul etme, onaylama, benimseme gibi anlamlara gelen gelen imân, ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (as)'den beri Allah'ın elçileri vasıtasıyla göndermiş olduğu emir ve yasaklarına şüphe ve tereddüde yer vermeden inanmak demektir.[282] Kur'an-ı Kerim'in değişik âyetlerinde Allah, îmanın ne olduğunu ve nasıl îman edilmesi gerektiğini tarif etmiştir. Îman, kutsal kitabımızda doğru yolu bulmanın tek şartı olarak gösterilmiş[283]; îman edenlerin, Allah'ın dostu olacağı ve karanlıklardan aydınlığa çıkarılacakları vurgulanmıştır.[284]

Kanaatimizce Ali Ulvî Bey, Şuarâ Sûresi'nde[285] tarif edilen makbul şairlerdendir. Şiirlerini nakış nakış ören ruh ve îman, şairimizin yüreğinden taşan îmanın tezahürüdür. Merhum şairimiz, Hz. Âdem (as)'den beri yaşanan îman ve küfür mücadelesini mısralarına taşımış ve yaşadığı dönemde îman cephesinin yılmaz yıkılmaz savunucuları arasında yer almıştır.

Şairimiz bir şiirinde küfre hayat hakkı tanımanın asîl varlığımızı mahvedeceğini ve îman karşısında o dönemin en büyük tehdidi olan Komünizm'in ülkemizi ele geçireceğini anlatırken; diğer bir şiirinde de, milletin îmanla şahlanması halinde imansızlık girdabında boğulmak üzere olan neslin kurtarılacağı ve memleketin kalpleri îmanla atan kahramanlarla dolacağından bahsetmiştir.

[282] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 315.
[283] "O halde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler." Bakara, 2/186.
[284] "Allah iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır." Bakara, 2/257.
[285] Şuarâ, 26/227.

Küfrün, bütün, imânlara saldırdığı anda,
Düşmana hayat hakkı tanırsak bu vatanda,
Bir anda asîl varlığımız mahvolacakdır,
Allah korusun, yurda kızıllar dolacaktır. (s. 34)

Eğer bir ülkenin îmânı şaha kalkarsa,
Coşup giden heyecanlarda çağlayış varsa;
Vatan, dolar-taşar îmanlı kahramanlarla,
Boğulmak üzre olan nesli kurtaranlarla! (s. 36)

Merhum Ali Ulvî Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler* kitabında "Îman" ve "Îman Seli" adlı şiirlerini de bu duygu ve düşünceyle kaleme almıştır. Bütün ömrünü îmanlı bir neslin yetiştirilmesi için çalışmakla geçiren şairimizin şiirlerinde, bu adanmışlığın önemli etkisi olmuştur diyebiliriz. Şairimizin hissiyatını anlamak için aşağıdaki dizelerine bakmak sanırım yeterli olacaktır.

Bu yol ihlâs ile Allah'a ibâdet yoludur,
Gâye uğrunda, feragatle şehâdet yoludur,
Ehl-i îmânı, berâberliğe dâvet yoludur,
Biz; bu ulvî yolun Allâh'a adanmış kanıyız,
Müslümân düşmânı her zihniyetin düşmânıyız! (s. 72)

8.2.2. Mü'min

Kur'an-ı Kerim'de bir sûrenin de adı olan "Mü'min", sözlükte îman eden, inanıp gönülden bağlanan anlamına gelir. Kalbinde en ufak bir tereddüt olmaksızın Allah'a teslim olup inanan kimseye de "mü'min" denir.[286] İşte bu bağlamda şairimiz de, mü'minlerden îman şuuruyla bir ve beraber olmalarını, inananları da buna teşvik etmelerini istemiştir. Allah yolunda yeri geldiğinde gerekirse maddî fedakâlıklar yapılması gerektiğinden bahsederken, yol arkadaşlarımızı iyi seçmemiz gerektiğini de vurgulamıştır. Aksi takdirde güzel ülkemize sahip çıkacak îmanlı bir neslin yetişemeyeceğini anlatmıştır.

[286] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 259.

Hâlâ; gereken birliği te'mîn edemezsek,
Mü'minlere şahlanmayı telkîn edemezsek,
Mü'min; daha birkaç kuruşundan geçemezse,
Dâvâsına eş, dostunu hâlâ seçemezse,
Kimler bu güzel ülkeye sâhib çıkacakdır?
(Sâhibsiz olan memleketin batması hakdır!) (s. 33)

8.2.3. Müslüman

Din olarak İslâm'ı, peygamber olarak da Hz. Muhammed (sav)'i seçerek bütün kalbiyle bağlanan ve seçtiği bu yolun gerekliliklerini yerine getiren kimseye "Müslüman" denir. Daha güzel bir ifadeyle "Hakk'ı ve hakikati bizzat kendi nefsinde görendir."[287]

Şairimiz Müslüman'ın bin ömre bedel olan hayatının her anını kendine gelerek gafletten uzak geçirmesi gerektiği inancındadır.

Müslüman; gafletin, artık yetişir, kendine gel;
Boş geçen lâhzaların kıymeti bin ömre bedel! (s. 35)

"Müslümanlar Uyanın"[288] isimli şiirinde de şairimizin, gerek yaşadığı dönem gerekse sonrası için Müslümanlara, Komünizm'e ve yaydığı küfür düşüncesine karşı uyanık olma zaruretinden bahsederken vakit çok geç olmadan harekete geçilmesi gerektiği konusunda ikazlarda bulunulmuştur. "Din Çağlayanı"[289] şiirinde ise şairimiz, Müslümanların dindeki nuru dünyaya yayabilmelerinin tek şartı olarak davaya feda olabilecek kadar şuurlanmalarını ve içinde bulundukları toplumu temsil edebilecek âlî bir seviyeye gelmelerini göstermiştir. Şiirlerinden hareketle diyebiliriz ki; Ali Ulvi Kurucu'ya göre Müslüman; Allah yolunda yaşamayı ve ölmeyi kendisine ilke edinmiş, gerektiğinde maddî ve manevî fedakârlıkta bulunabilen, toplumu yönlendirebilecek seviyede yüksek bir ahlâk ve ilme sahip, cesur, kararlı ve gafletten uzak yaşayan insan demektir.

[287] İslamoğlu, *Vahip Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli, s. 106.*
[288] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 40.
[289] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 71.

8.2.4. Tevhid

Kelime anlamı olarak bir şeyin bir ve tek olduğuna inanma ve onu kesretten uzak tutma anlamına gelen "tevhîd", İslâmî litaratürde "lâilâhe illallah" sözüyle Allah'ın bir olduğuna inanma demektir.[290] Kur'an-ı Kerim'de Allah, insanları "tevhîd" çerçevesinde kendisine çağırdığını zikretmiştir.[291] Şairimiz de dizelerinde, suların ve kuşların çıkardıkları sesi bir duaya benzeterek, kâinattaki canlı cansız bütün varlıkların kendi lisanlarıyla yaratıcıları olan Allah'ı zikrettiklerini ve deta hep bir ağızdan "Lâ ilâhe İllallah" diyerek Cenab-ı Hakk'ın ilâhî çağrısına uyduklarını anlatmıştır.[292]

Suların, kuşların âhengi, duâ nağmesidir,
Varlığın zikri bütün, Hâlık'ı Tevhîd sesidir! (s. 86)

8.2.5. Küfür

Sözlükte "bir şeyi örtmek, perdelemek, gizlemek ve nimete nankörlük etmek" anlamındaki "küfür", Allah'ı ve peygamberleri aracılığıyla göndermiş olduğu kurallar manzumesini kabul etmeme demektir. İlhad kelimesi de aynı anlama gelmektedir.[293] Kur'an-ı Kerim'de îmanın zıddı olarak zikredilmiştir.[294] Küfür düşüncesine sahip kişilere "kâfir" ya da inkârları sebebiyle "münkir" denir.

Şairimizin, "Acı Hakîkat"[295] şiirinde "küfre dönüş faciası" diyerek dikkat çektiği durum, milletimizin geçmişin şanlı izlerini kaybetmesi ve dinden uzaklaşmasıdır. Bir kere îman edip doğru yolu tuttuktan sonra gerisin geriye dönülmesinin felâket olduğunu anlatan şair, yaşanacak böyle bir olayın mazinin ihtişamlı günlerinin üzerini bir perde gibi örteceğini söyleyerek, bu kötü akıbetten Allah'a sığınmıştır.

---

[290] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 659 – 660; Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s.* 1102.
[291] Mü'min, 40/12.
[292] "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Her şey O'nu hamd ile tespih eder. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız." İsrâ, 17/44.
[293] Karaman vd., *a.g.e.*, s. 390.
[294] Âl-i İmrân, 3/177.
[295] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 27.

Sona ermez, yeniden küfre dönüş fâciası,
Manevî cebhemizin, çağlar ufuklarda yası!

Bize gösterme İlâhî, o felâketli günü;
Şanlı mâzîmize son perdenin örtüldüğünü! (s. 27)

Merhum şairimiz, "Münkir"[296] adlı şiirinde de küfür düşüncesini benimsemiş bir kişinin iç âleminin çöller gibi ıssız, ufkunun karanlık, ruhunun sürekli gam ve kasvetli olduğundan bahsederken imansızlığın onu yamyamları bile kıskandıracak bir canavara dönüştürdüğünü anlatmıştır.

8.2.6. İnkâr

Sözlükte örtme, saklama ve reddetme gibi anlamlara gelen "inkâr", dinî literatürde Allah'ın var olduğunu kabul etmemektir.[297] İnkâr, Allah'ın affetmeyeceği büyük günahlardandır.[298] Şairimiz "inkâr" kavramını hem reddetme hem de Allah'ı kabul etmeme anlamında kullandığı şiirinde, kulun Allah'a yaratıldığı günden beri aşkla bağlı olduğunu; fakat Allah'a isyan ve O'nu inkâr sonucunda bu ebedi aşkı kabul etmediğini anlatmıştır.

Rûhun ebedî aşkını inkâr, ediyorken.
Korkunç uçurumlarda hız almış gidiyorken,
Hüsrâna çıkan yolları, hak yol diye tutdu,
İsyân diye, inkâr diye Allah'ı unutdu! (s. 21)

[296] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 149.
[297] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 170.
[298] "İnkâr edenler ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte bunlar cehennemliktir. Onlar orada ebedî kalacaklardır." Bakara, 2/39.

8.2.7. Ateist

Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeyen kişilere "ateist" denir.[299] Şairimiz, ateistleri küfrün temsilcisi olarak görmüştür. Şiirlerinde insanlığın îmanını boğmak için ateist felsefenin ve ateistlerin çalıştığından bahsetmiştir.

Küfrün alçak sesi, bir yerde ki ancak gür olur;
Sosyalistler, ateistler, komünistler hür olur...
Müslüman, hür ola görsün; yeri zindanda bulur;
Hürriyetler sola çevrildiği gündenberidir,
Müslüman kitle bütün, hak savaşından geridir! (s. 31)

Bütün, insanlığın îmânını boğmak, emeli;
Ateist felsefenin çıkdığı çöplük temeli... (s. 55)

8.2.8. Dinsiz

Her hangi bir dine mensup olmayıp Allah'a inanmayan kimselere "dinsiz" denir.[300] Şiirlerini Komünizm tehlikesinin en şiddetli yaşandığı yıllarda kaleme alan şairimiz, bu sapkın ideolojinin İslâm toplumlarına verdiği zararları insanlara göstermek için büyük gayret sarf etmiş ve her fırsatta bu bâtıl düşüncenin yaymış olduğu dinsizlik fikrini izâle etmeye çalışmıştır. Eserinde "Dinsiz Cereyanlar"[301] ve "Dinsiz Medeniyet"[302] isimlerinde art arda iki şiir kaleme almış ve başka bir çok şiirinde de dinsizlik düşüncesini anlatmıştır.

8.3. Ahlâk

İnsanların iyi veya kötü olarak nitelendirilmelerine sebep olan duygu düşünce ve bunlara bağlı gelişen davranışlarının bütününe "ahlâk" diyoruz.[303] Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın; "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin."[304] şeklinde ifade buyurduğu bu kavram

[299] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 27.
[300] Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük,* Ankara 1982, Birlik Yayınları, s. 232.
[301] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 21.*
[302] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler, s. 23.*
[303] Mustafa Çağrıcı, "Ahlâk", *D.İ.A.,* İstanbul 1989, c. 2, s. 1-9.
[304] Kalem, 68/4.

yaratılıştan gelen bir güzellik olarak da ifade edilebilir. Nitekim şairimiz de şiirlerinde sıkça kullandığı bu kavramın ilâhî yönüne işaret etmiştir. Örnek olarak aldığımız şiirde "ahlâk" ve "nur" kavramlarının birlikte zikredilmesi ve ahlaksızlığın dinsizlikle eş değer tutulması bu kavramın öneminin göstergesidir. Ahlâkî eksikliğinin toplumları mahvolmaya doğru sürüklediğini dinî inancı zayıf toplumların da bu sebepten batacağını anlatmıştır.

Ahlâk, cemiyetlerde tüten nurdan, ocakken,
Ahlâkı yıkıldıkça beşer, mahvolacakken,
Sapmışlara heyhât, bunu kim anlatacakdır?
Dinsiz medeniyyet, bu sebebden batacakdır! (s. 25)

8.4. Âlem-i İslâm

Din olarak İslâm'ı benimsemiş insanların yaşadığı ve egemen olduğu ülkeler âlem-i İslâm olarak adlandırılır. Mehmet Âkif Ersoy için yazmış olduğu bir şiirinde şairimiz O'nun kürsülerdeki hatipliğinin coşkunluğunu anlatırken yaşadığı dönemde yapmış olduğu hissî konuşmalarla değişik İslâm ülkerini dolaştığından bahsetmiştir.

Kürsîlere çıktıkça, nehirler gibi taştın,
Yaşlar dökerek Âlem-i İslam'ı dolaştın! (s. 127)

8.5. Bâtıl

Hak kavramının zıddı olan "bâtıl" sözlükte gerçek olmayan, yalan, boş şey manasında kullanılır.[305] Kur'an-ı Kerim'e göre ise, Allah'tan başka tapılan her şey ve O'nun davasından başka uyulan her yol bâtıldır.[306] Kur'an'da bu hakikat; "De ki: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur."[307] âyetiyle ifade edilmiştir ki merhum şairimiz de şiirinde bu yüce beyâna telmihte bulunmuştur.

Fethin bütün aşkıyle gönüller doluyorken,
Bâtıl yıkılıp hâk ile yeksân oluyorken,

[305] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 73.*
[306] Karaman vd., *Dini kavramlar Sözlüğü*, s. 56 – 57.
[307] İsrâ, 17/81.

Tekbir sesinin aksi uğuldardı cihanda,
Millet, yediden yetmişe askerdi vatanda! (s. 42)

8.6. Bayram

Köken olarak "sevinç ve eğlence günü" manasına gelen "bayram" kelimesi Farsça "bezm" ve "ram" kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.[308] Toplumların millî ve dinî inanışlarına göre önemli kabul ettikleri günlerin topluca kutlanmasıdır.[309] Ali Ulvî Bey şiirlerinde bu kavramı her iki anlamda da kullanmıştır.

Ayasofya'nın hazin halini anlattığı ilk örnekte, kurban bayramı yerine kullandığı kavramı, başka bir şiirinde Komünizm'den kurtulan insanların sevinçlerini birlikte kutlayacakları gün anlamında kullanmıştır.

Bayram, Ramazan, Cuma, mübarek gecelerde,
Avize değil, mum bile yanmaz mı içerde? (s. 145)

Komünizmin, yıkılışlarla nihâyet buluşu;
Şimdi mahkûm yaşayan kitlelerin kurtuluşu,
Bütün insanlık için, en yüce bayram olacak,
Bin zulümden boşalan yurda, adalet dolacak! (s. 66)

8.7. Cemaat

Sözlükte topluluk, insan kalabalıkları[310] anlamına gelen "cemaat", İslâm'da namaz kılmak için bir araya gelen ve imama uyan topluluk demektir.[311] Bunun dışında aynı duygu ve düşünce etrafında bir araya gelen insan topluluklarına da cemaat adı verilmiştir.[312] Şairimiz de bu kavramı şiirinde "topluluk" manasında kullanmıştır. Sabahın olmasına yankın bir vakitte Allah'a ibadete duran âriflerin tecellilerle mest olarak göklerden inen Allah'ın nurunu temâşa

[308] Kaşgarlı Mahmud, *Divan-ı Lügati't Türk* (çev. Besim Atalay), Ankara 1990, Türk Dil Kurumu Yayınları, c. 1, s. 176.
[309] Sargon Erdem, "Bayram", *D.İ.A.,* İstanbul 1992, c. 5, s. 257-259.
[310] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 131.
[311] Mustafa Uzunpostalcı, "Cemaat", *D.İ.A,* İstanbul 1993, c. 7, s. 288-289.
[312] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 47.

ettiklerini anlatan şairimiz, bu vakitte yer ve gökte bulunan her şeyin ibadette olduğunu gecenin bu karanlık ve yalnız anında uzaklıkların bir kıymetinin olmadığını ve her şeyin bir bütün olduğunu söylemiştir.

Tecellilerle mest olmuş, seher vaktinde ârifler,
Semâdan Arş-ı Âlâ'dan inen envârı seyreyler!
Tecelliyyâta gark olmuş, bütün yer gök, ibâdetde,
Uzaklıklar birer nâçiz cemâatdir bu halvetde! (s. 157)

8.8. Cihâd

Allah yolunda mücadele etmenin veya savaşmanın genel adı cihattır.[313] Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde yapılması emredilen[314] cihadın nasıl yapılacağı da tarif edilmiştir.[315] Bununla birlikte Peygamber Efendimiz (sav) bir hadis-i şeriflerinde "Küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz." buyurmuştur. Buradan hareketle İslâm âlimleri "Nefs-i emmâre ile harb etmek büyük cihâd, dış âlemde görülen bir düşman ile harb etmek küçük cihâddır."[316] demişlerdir.

İslâmî heyecanı iliklerine kadar yaşayan şairimiz, ömrünün her anını Allah yolunda mücadele ile geçirmiştir. Bir yandan içinde bulunduğu toplumun imanını kurtarmaya çalışırken diğer yandan da gelecek nesillerin ihyâsı için gayret etmiştir. Şiirlerinde de bu azmi ve heyecanı görmek mümkündür. Ali Ulvî Bey, sinesinde yanan bu ateşle başkalarını da tutuşturmak istemiştir. Bu sebeple "cihâd" kavramını şiirlerinde sıklıkla kullanmıştır. Eserinde "Cihâd Ruhu"[317] ve "Cihâd Önderi"[318] isimli müstakil iki şiiri de bulunan Ali Ulvî Bey, şiirlerinde Efendimiz (sav)'in hadis-i şeriflerinde bahsettiği her iki "cihâd" türünden de

[313] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s.*
[314] "Allah'a iman edin ve Resûlü ile birlikte cihat edin" Tevbe, 9/86.
[315] "Allah'a ve peygamberine inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır." Sâf, 61/11.
[316] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 102.
[317] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 46.
[318] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 51.

bahsetmiştir. Şairimiz hem maddi cihâdı hem de manevî cihâdı okuyucularına tavsiye etmiştir.

Mısralarında küfrün burçlarını yıkmak için bütün varlığını aşkla Allah yolunda sarf edip hakîki cihâd ruhuna ulaşarak yaşamayı tavsiye eden şairimiz bu şavaşın sonunun ya şehitlik ya da gazilik olduğunu söylemiştir.

İslâm'da cihâdın o kadar rûhuna er ki,
Aşkiyle yanıp, vârını topdan ona ver ki,
Yık burcunu küfrün; köpüren sel gibi taş da;
Kal, gâzi; veyâ, öl de şehîd ol bu savaşda! (s. 52)

Başka bir şiirinde ise şairimiz, "İslâm'da cihâd, farzların üstündeki farzken"[319] diyerek cihâdın farz olduğuna[320] vurgu yapmıştır. Allah'a dua dua yalvardığı bir şiirinde ise şairimiz, cihâdın farklı bir yönü olan milletin ve ümmetin yeniden yükselmesi için ilim ve irfân sahasında yapılacak mücadeleye işaret etmiştir. O'na göre milletin yükselmesi için çalışmak ve kendini bu uğurda adamak da cihattır.

Milletleri yükseltmeğe mâtûf büyük işler,
Dâvâya fedâ olmanın azmîyle genişler,
Lâkin hani bizlerde bu kuvvetli sezişler?
Yâ Rab, bizi kahretme de lütfunla uyandır;
İslâm'da cihâd rûhuna mü'minleri yandır! (s. 75)

8.9. Deccal

Kıyâmete yakın bir zamanda zuhur edecek, yalanları ve büyüleriyle insanların aklını çelecek ve Hz. İsa (as) tarafından öldürülecek olan yalancı ve sahtekâr Mesih "deccal" olarak adlandırılır.[321]

[319] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 52.
[320] "Savaş, hoşunuza gitmediği halde, size farz kılındı." Bakara, 2/216.
[321] Osman Bodur, *Buharî Şerhlerinde Deccal Yorumları,* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi S.B.E 2010, s. 18.

Yaşadığı dönem itibariyle Komünizm tehdidinin İslâm dünyası üzerinde çok şiddetli hissedilmesi şairimizin bu kavramı o hareketin fikir babası olan Karl Marks için kullanmasına sebep olmuştur.

En mukkaddes kitap, onlarca bugün {Das Kapital)
Sahte peygamberi (Kari Marks) o, yahûdî deccâl;
Putu, bir yerde ki takdîs edilir, diktatörün,
Dîne, aç kurt gibi saldırmayı siz orda görün! (s. 64)

8.10. Dindâr

Dinin emir ve yasaklarına uyan[322] Allah'a gönülden iman etmiş ve bağlanmış mütedeyyin kimselere "dindâr" denir.[323] Kanaatimizce Ali Ulvî Kurucu, şiirlerinde yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal hadiselerini ustalıkla işlemiş bir şairdir. Özellikle inanan insanların çekmiş olduğu sıkıntıları şiirlerinde sıklıkla konu edinmiştir. "Yık Burcunu Küfrün"[324] isimli şiirinde de yaşadığı dönemde dini inançtan yoksun insanların her türlü haklara sahip olarak yaşadıkları, hatta verilen bu hakları da yeterli görmeyip daha fazlasını istediklerini anlatırken dinî inancı olan insanların her yerde baskı gördüğünü söylemiştir. Ali Ulvî Bey'e göre dindarlara yapılan bu baskının asıl amacı, din hürriyetini kısıtlamaktır.

Dinsiz, o bütün haklara sâhib yaşıyorken,
Tâyin edilen hadleri her an aşıyorken,
Dindârlara her yerde tehakküm ne içindir?
Hürriyyeti tahdîd edilen sâdece Din'dir. (s. 52)

8.11. Gazi

Allah yolunda savaşmak amacıyla orduya katılan harp ettikten sonra da sağ olarak dönen kişilere verilen bir unvan olan "gazi", mücahit kelimesinin karşılığı olarak da

[322] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 60.
[323] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 188.
[324] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 52.

kullanılır.[325] Kur'an-ı Kerim'de de bu kavram Allah tarafından "iki güzellik" olarak şehitlik ve gazilik şeklinde zikredilmiştir.[326] Ali Ulvî Kurucu da şiirinde bu iki güzelliği bir arada kullanmış küfür karşısında mücadele edenlerin, Allah'ın aşkıyla cihadın ruhuna ererek bütün varlıklarını bu yolda feda etmelerini, sonucunda da şehitlik veya gazilik gibi iki kudsî makama ulaşmalarını istemiştir.

İslâm'da cihâdın o kadar rûhuna er ki,
Aşkiyle yanıp, vârını topdan ona ver ki,
Yık burcunu küfrün; köpüren sel gibi taş da;
Kal, gâzi; veyâ, öl de şehîd ol bu savaşda! (s. 52)

8.12. Günah

Sözlükte "suç, kabahat, hata, zulüm, isyan, fesat, haram"[327] gibi anlamlara gelen "günah", asıl olarak kulun aldatıcı bir cazibe karşısında kendi iradesiyle Allah'ın emir ve yasaklarına uymayı reddetmesidir.[328] Allah, Kur'an-ı Kerim'de bu kavramı sıklıkla kullanarak günah olarak kabul ettiği söz ve davranışları zikretmiştir. İşte şairimiz de bu âyetlerden birine işaret olarak[329] kaleme aldığı şiirinde, günahların kalbi öldürdüğünü ve kıyâmet gününde bu halde Allah'ın huzuruna çıkanların çok büyük ızdırap çekeceklerini anlatmıştır.

Kalbi ölü olanların,
Günahla hem dolanlann,
Hakk'ın huzurunda yarın,
Bir âhı bin efgân olur. (s. 167)

8.13. Haşa

"Asla, katiyen, hiçbir vakit, Allah göstermesin" [330], Allah korusun anlamlarında bir kavram olan "haşa", dine aykırı söz ve fiillerin asla kabul edilemeyeceğini anlatan bir ünlem

[325] Abdülkadir Özcan, "Gazi", *D.İ.A.,* İstanbul 1996, c. 13, s. 443-445.
[326] "De ki: "Bizim için siz, ancak iki güzellikten birini bekleyebilirsiniz." Tevbe 9/52.
[327] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 108.
[328] Sadık Kılıç, *Kur'an'da Günah Kavramı,* Konya 1984, Hibaş Yayınları, s. 27.
[329] "Hayır hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır." Mutaffifin, 83/14.
[330] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 337.

ifadesidir.[331] Merhum şairimiz de Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencilerine hitâben yazmış olduğu "Asil Genç"[332] isimli şiirinde gençlerin etraflarında gördükleri olumsuzlukları örnek almamaları konusunda uyarırken, kalplerindeki imân meşalesi yandıkça sinsi düşmanlar karşısında mağlup olmayacaklarını anlatmıştır. Bu anlatım sırasında kullandığı "haşa" ifadesiyle de hem okuyucuların dikkatini çekmiş hem de bahsettiği durumun asla kabul edilemeyeceğini vurgulamıştır.

Deme, bir gün de, bu iman coşarak çağlar mı?
Yoksa - hâşâ - sana rehber olacak onlar mı?
Sinsi düşmanlara mahkûm olamazsın - hâşâ -
Şu gönüllerde yanan meş'aleler yandıkça! (s. 133)

8.14. Hicret

Sözlüklerde "bir memleketten başka bir memlekete göç" [333] etmek anlamına gelen "hicret", sevilmeyen hoşa gitmeyen davranışların terk edilip değer verilen davranışların benimsenmesidir.[334] İslâmî bir terim olarak ise Peygamber Efendimiz (sav)'in 622 yılında Mekke'den Medine'ye Allah'ın emri ile yaptığı yolculuktur.[335]

Hicret, Müslümanların içinde yaşadıkları toplumun baskısından kurtularak özgürlüklerini kazanmaları ve bir gün bu baskıya son vermek maksadıyla Allah'ın emriyle yaptıkları kudsî bir seyahattir.[336] İslâm Tarihi'nin değişik dönemlerinde olduğu gibi son dönemde de Müslümanlar, yaşadıkları zulüm karşısında ülkelerinden ayrılmak durumunda kalmıştır. İşte merhum şairimiz de, bir şiirinde hicret kavramının bu yönüne dikkat çekerek Çin zulmüne maruz kalan Müslümanların ülkelerini terk edişlerini anlatmıştır.

[331] http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56ab55da5e4193.94735490
[332] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 133.
[333] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s.368.
[334] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 215.
[335] Ahmet Önkal, "Hicret", *D.İ.A.* istanbul 1998, c. 17, s. 458-462.
[336] Durmuş Tatlıoğlu, *Göç Sosyolojisi Açısından Hicret*, , Asitan Kitap, Sivas 2013, s. 123.

Sayısız kitlelerin, sel gibi akdıkca kanı,
Taşdı bak hür yaşayan ülkeye hicret akını.

Tüyler ürpertici şartlarla kaçan kurtuldu,
Katl-i âmlarla, o hicret de nihâyet buldu! (s. 60)

8.15. Hidâyet

Doğru yolu yani Hak yolunu gösterme ve bu yolda rehberlik yapma[337] anlamına gelen "hidâyet", Allah'ın kullarına hak ve hakikati, doğru yolu göstermesi ve kulların da iradeleriyle bu yola girmiş olmalarıdır.[338] Bu kavram Ali Ulvî Kurucu'nun şiirlerinde iki farklı anlamda kullanılmıştır. İlk şiirde Allah'ın insanın kalbine nazar ederek doğru yolu göstermesiyle sahip olacağı imanla gecelerin gündüz olacağından bahseden şair, burada "hidâyet" kavramını iman yerine kullanmıştır.

Gönül iklimine doğdukça hidayet güneşi,
Geceler gündüz olur; işte bu îmânın işi! (s. 149)

Hz. Muhammed (sav)'in doğumu münasebetiyle kaleme almış olduğu "Bu Gece"[339] isimli başka bir şiirinde ise şairimiz, Peygamber (sav)'in doğru yolu gösterici bir rehber olduğu vurgusunda bulunmak maksadıyla "hidâyet" kavramını kullanmıştır.

Doğdu âlemlere rahmet, O hidâyet güneşi:
O'nun aşkiyle yanan gönlünü dağlar bu gece! (s. 152)

8.16. İlâhi

Sözlükte "Allah'a ait, Allah'la ilgili"[340] anlamlarına gelen "ilâhî", edebiyatımızda dinî düşünceyle, Allah'ı övme ve O'na dua etme maksadıyla yazılıp bestelenen şiirlere verilen

[337] Yusuf Şevki Yavuz, "Hidâyet", *D.İ.A.,* İstanbul 1998, c. 17, s. 473-477.
[338] Osman Karadeniz, , "Hidâyet", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşam Ansiklopedisi*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, c. 2, s. 269.
[339] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 152.
[340] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 426.

isimdir.[341] Şairimiz şiirlerinde bu kavramı bahsettiği konunun Allah'a yakınlığını gösterme amacıyla kullanmıştır. Ayasofya Camii'nin ibadete kapalı olmasından duyduğu üzüntüyü dile getirdiği şiirinde şairimiz, minarelerden yükselen ezan sesinin ve orada okunan Kur'an-ı Kerim'in o mübarek seslerin işitilmez olduğunu söylemiştir. Bu şiirde ezan sesleri ve okunan Kur'an-ı Kerimlerin kıymeti ve mahiyetini daha iyi anlatabilmek için "ilâhî" kavramı kullanılmıştır.

O ilahi yüce sesler, yine gelmez mi dile?
Şimdi artık, işitilmez mi, sönük nağme bile?

Şimdi cennet, sana sermez mi yeşil gölgesini?
Şimdi huriler işitmez mi ilahi sesini? (s. 146)

8.17. İsyân

İtaatsizlik etmek, emir ve yasaklara uymamak anlamına gelen "isyan", dinî bir kavram olarak Allah ve Resulü (sav)'ne karşı gelmek, emir ve yasaklarına uymamaktır.[342] İslâm'da Allah ve Resulü (sav)'ne isyanın cezası Kur'an-ı Kerim'de cehennem olarak gösterilmiştir.[343] Şairimiz yaşadığı dönemde insanları Allah'ı inkâr düşüncesiyle isyân ederek Allah'ı unuttuğunu ve onları hüsrana götürecek batıl yolları hak yol zannettiklerinden bahsetmiştir.

Rûhun ebedî aşkını inkâr, ediyorken.
Korkunç uçurumlarda hız almış gidiyorken,
Hüsrâna çıkan yolları, hak yol diye tutdu,
İsyan diye, inkâr diye Allah'ı unutdu! (s. 21)

[341] Mustafa Uzun, "İlâhî", *D.İ.A.,* İstanbul 2000, c. 22, s. 64-68.
[342] Karaman vd., *Dini kavramlar Sözlüğü*, s. 341.
[343] "Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve onun koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu ebedi kalacağı cehennem ateşine sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır." Nisâ, 4/14.

8.18. Kürsî

Taht, yüksekte bulunan ve üzerine oturulan makam[344] anlamlarına gelen "kürsî", dinî ıstılahta her şeye gücü yeten Allah'ın hükümranlığı ve mülkü demektir.[345] Merhum şairimizin şiirlerinde bu kavram, imanların namazlardan önce cemaate vaaz ettikleri yüksekte bulunan konuşma yeri anlamında kullanılmıştır.

Dünyalara hükmettiğimiz günleri yâd et,
Mabedleri, kürsîleri, minberleri şâd et. (s. 134)

8.19. Mâbed-İbadethane

"İbadet edilen yer, ibadethane" [346] anlamına gelen "mâbed" kelimesi Kur'an-ı Kerim'de de ibâdet yeri olarak zikredilmiştir.[347] Şairimiz Ali Ulvî Bey, "ibadethane" kavramını bir şiirinde "mâbed" kavramını ise bir çok şiirinde kullanmıştır. Bu kavramı kullandığı şiirleri içinden bize göre en coşkulu olanını paylaşmayı uygun gördük.

Rabbim tutacakdır, bu savaşlarda elinden,
Karşındaki putlar çökecek ta temelinden!
Dünyalara hükmetdiğimiz günleri yad et;
Mabedleri, kürsîleri, minberleri şâd et! (s. 134)

Şairimiz "mâbed" kavramını kullandığı bazı şiirlerinde gönlü ve cihânı da mabede benzetmiştir.

Sıyrılsın ufuklardaki kasvet dolu perde,
Geldikce ezânlarla cihân mabedi vecde,
Gaşyetmeli gök ehlini, yerlerdeki secde,
Kur'ân'la yaşat bizleri, aşkınla uyandır;
Te'yîdine mazhar kılacak cehde inandır! (s. 189)

[344] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 537.
[345] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 212.
[346] Serinsu vd., *a.g.e.,* s. 219.
[347] Âl-i İmrân, 3/39; Sâd, 38/21.

Ezelî rahmetin insanlara ihsânı olan,
Her çeşit derdine dermânı beşer, onda bulan,
Batmayan tek güneşin nûruna ruhlar açken,
Manevî feyzine dünden daha çok muhtaçken,
Doktrinlerle gönül mâbedi vîran oluyor,
Bin ışıkdan boşalan ruhlara zulmet doluyor! (s. 55)

8.20. Mahya

Birden çok minaresi bulunan camilerde önemli zaman dilimlerinde, özellikle de Ramazan aylarında minareler arasına yazılan dinî içerikli ışıklı yazı ve resim panosuna "mahya" denir.[348] Şairimiz, "İstanbul"[349] adlı şiirinde şehrin güzelliklerinden bahsederken kente yeni gelenlerin tarihî camileri gördükçe kalplerinin heyecana geleceğini anlatmış ve Ramazan günlerinde yapılması bir gelenek haline gelen[350] minareleri arasına yazılan Fetih Sûresi'nin ilk âyetini[351] de hatırlatmıştır.

Kubbeler şehrine daldıkça, gönül vecde gelir,
Mahyalardan yayılan ufka: Fetih âyetidir. (s. 94)

8.21. Medrese

İslâmiyet'in kabulüyle başlayan dönemde dinî, sosyal ve fen ilimlerinin tahsil edildiği üniversite seviyesinde bir okul[352] olan "medrese", temelleri Peygamber Efendimiz (sav) döneminde faaliyet gösteren "Darü'l-kurrâ" ve Mescid-i Nebevî'de bulunan Suffe'de atılan ve sonraki dönemlerde sistematik olarak büyüyen ve gelişen eğitim müesseselerinin genel adıdır.[353]

Ali Ulvî Bey, bu kavramı sadece Fatih Sultan Mehmet Hân'ın türbe ve külliyesinin o dönemdeki perişan vaziyetini anlattığı şiirinde kullanmıştır. Yaşadığı dönemin izlerini

[348] Nebi Bozkurt, "Mahya", *D.İ.A.,* İstanbul 2003, c. 27, s. 396-398.
[349] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 94.
[350] Mustafa Yılmaz, "Ramazan'ın Işıklı Rengi Mahyalar" *İrfân Mektebi Dergisi,* Temmuz 2013, s. 80.
[351] "İnnâ fetahnâ leke fethan mübinâ", "Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik." Fetih, 48/1.
[352] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 228.
[353] Nebi Bozkurt, "Medrese", *D.İ.A,* İstanbul 2003, c. 28, s. 323.

şiirlerinde sıklıkla görmeye alışık olduğumuz şairimiz, geçmişin acı hatıralarını gözler önüne sermiş ve bizlere o sıkıntılı günleri yeniden hatırlatmıştır.

Okuyan kalmadı, yok belki ziyaret de eden,
Bir yıkık türbeye dönmüş, ne gelen var, ne giden!

Yıkı1an, medreseler, makberler, mâbedler,
En ağır darbeler altında, perişan, inler! (s. 142)

8.22. Mel'un

Sözlükte lanetlenmiş, kovulmuş, insanların nefretini kazanmış kimse[354] anlamına gelen "mel'un", dinî litaratürde "Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış, Şeytan, iblis" manalarına gelir.[355] Şairimiz "mel'un" kavramını sözlükte geçen "lânetlenmiş" anlamıyla kullanmış ve ateist felsefenin ülkemizde insanların imanını tehdit ettiğinden bahsetmiştir.

Bütün, insanlığın, îmânını boğmak, emeli;
Ateist felsefenin çıkdığı çöplük temeli...
Bu kızıl tehlike oldukça bugün, yurda dolan,
Irz ve nâmus olacakdır, ayak altında kalan!
Gençliğin rûhuna, mel'ûn, ne zehirler katacak,
Bu sebebden koca bir ülke, habersiz batacak! (s. 55)

8.23. Menkıbe

Arapça'dan dilimize geçmiş olan "menkıbe" kavramı bir şeylerden haber vermek ya da bahsetmek anlamında olan "nekabe" kökünden türemiştir.[356] Peygamberler, sahabîler, âlim ve veliler ile topluma mâl olmuş insanların hayatlarını veya hayatlarından bazı önemli kesitleri anlatan yazı ve sözlü hikâyelere "menkıbe" denilmiştir.[357]

[354] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 610.*
[355] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 229.
[356] Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler,* TDK, Ankara 1992, s. 27.
[357] Serinsu vd., *a.g.e.*, s. 230.

Şairimiz "Ağlayan Ayasofya"[358] şiirinde İstanbul'un fethinin sembolü olarak kabul edilen ve Fatih Sultan Mehmet tarafından camiye çevrilmiş olan Ayasofya'nın mahzun halini izlerken, âdeta hicrana bürünmüş çehresinin geçmişin şanlı günlerinin hikâyelerini anlattığından bahsetmiştir. İnce ruhu ve gönül gözüyle hadiselere bakan şairimizin his dünyasında Ayasofya'nın ibadete kapalı oluşu derin izler bırakmıştır. Bu mısralarında da görebileceğimiz gibi Ayasofya, şairimiz için sıradan bir cami değildir. Ecdadımızın âleme nizâm verdiği şanlı günlerin şâhidi ve o muhteşem günlerin mirasıdır.

Muhteşem çevresi, hicrâna bürünmüş yatıyor,
Aklı alt-üst edecek menkıbeler anlatıyor! (s. 29)

8.24. Merhamet

Sözlüklerde "şefkât gösterme, acıma, bağışlama" gibi manalara gelen "merhamet", Allah'ın Rahman ve Rahim sıfatlarının tezahürü olan bir duygudur.[359] "Merhamet" kavramı Kur'an-ı Kerim'de sıkça işlenen bir konudur. Allah'ın kullarını bağışlaması ve merhamet etmesi 44 âyette "Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."[360] şeklinde ifade edilmiştir. Kur'an'da sıklıkla kullanılan "merhamet" kavramı Peygamber Efendimiz (sav)'in de ümmetine sahip olunması gerektiğini öğütlediği ulvî bir duygudur.[361]

Şairimiz Ali Ulvî Kurucu, bu kavramı şiirlerinde iki yerde kullanmıştır. Sosyalizm'in ne kadar insanlıktan uzak bir sistem olduğunu anlattığı bir şiir ile, Orta Asya'da yaşayan Türklerin Sovyet Rusya yönetimi altında çekmiş olduğu sıkıntılılardan bahsettiği diğer şiirinde, dinsizlik fikrini benimseyen Komünist idarenin merhametten ne kadar uzak olduğunu dile getirmiştir.

[358] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 29.
[359] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 231.
[360] Bkz. DİB Kur'an-ı Kerim Meâli.
[361] "Merhamet edenlere Allah da merhamet eder. Siz yeryüzündekilere merhamet edin ki, göktekiler de size merhamet etsin." Ebu Dâvud, *Sünen-i Ebu Davud* (I-XVII), Edep, hn. 58.

Cana kıymak, bu sebebden, Komünizmin yoludur;
Kana doymaz canavar merhametin yoksuludur!
İntikam alması, kan sultasının, korkunçdur;
Merhamet yoksulu vicdanı, kızıl bir tunçdur! (s. 63)

8.25. Mucize

Sözlükte "aciz bırakan, güçsüz kılan, karşı konulmaz harika olay" anlamına gelen "mucize", Allah'ın peygamberlerini teyit maksadıyla yaratmış olduğu insanları hayrete düşüren ve aciz bırakan olaydır[362] ve bu durum sadece Allah'ın güç ve kuvvetiyle gerçekleşir.[363] Kur'an-ı Kerim'in bir çok âyetinde Allah, peygamberlerine sayısız mucizeler gönderdiğini zikretmiştir. Her peygamber gibi Efendimiz (sav) de, mucizelerle teyit edilmiştir. İşte bu mucizelerin en büyüğü de Kur'an'dır.[364] Şairimiz de dizelerinde Efendimiz (sav)'in bu büyük mucizesine atıfta bulunarak; Cenab-ı Allah'ın bu eşsiz ihsanı olan Kur'an-ı Kerimle imanın hakikate erip çağlayacağını ve çıkacak bütün engellerin ancak onunla aşılacağını söylemiştir.

Hakk'ın bize ihsanı olan mucize varken.
İman seli, vecdiyle onun çağlar, akarken,
Toprakların eb'âdı, gönül şevkine darken,
Yüz yılları Kur'ânla berâber aşalım gel,
Seller gibi dâvada berâber taşalım gel! (s. 20)

8.26. Mübarek

Sözlükte "bereketli, kutlu, feyizli ve hayırlı"[365] anlamlarına gelen "mübarek", içinde ilâhî güzellikleri barındıran şey demektir.[366] Şairimiz de bu kavramı İslâm Dini'nde kutsal kabul edilen geceler ve günler için kullanmıştır.

[362] Karaman vd., *Dini kavramlar Sözlüğü*, s. 455.
[363] "Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber bir mucize getiremez." Râd, 13/38.
[364] "Peygamberlerden hiçbir peygamber yoktur ki, ona insanların iman etmek zorunda kaldığı mucizelerin bir benzeri verilmemiş olsun. Bana verilen mucize ise Allah'ın bana vahyettiğidir, Kur'ân'dır." Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. 2, s. 451.
[365] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 700.*

Bayram, Ramazan, Cum'a mübârek gecelerde,
Avize değil, mum bile yanmaz mı içerde? (s. 145)

8.27. Mücahit

Sözlükte cihat eden, Allah'ın düşmanlarıyla mücadele eden kişi[367] anlamına gelen "mücahit", "din, can, mal ve namus emniyetini sağlamak için savaşan" Müslümanlara verilen genel bir isimdir.[368] Kur'an-ı Kerim'de Allah, uğrunda mücadele edenleri yani mücahitleri ödüllendireceğini vaat etmiştir.[369] Hayatının her anını Allah yolunda yaşayan şairimizin şiirlerinde cihadın farklı yönlerini görmek mümkündür. Bu şiirinde, Seyyid Kutub'un da bahsettiği "kişinin kendi ile mücadele ederek îmânı kalbine yerleştirmesi gerektiğinin"[370] üzerinde durmuş, kalbine yerleşen bu îmânın gücüyle ve şaha kalkan heyecanlarıyla da önüne çıkan engelleri aşması gerektiğini anlatmıştır.

Durmadan yükseliş, îmanla şuurlaştığı gün,
Şâha kalkan heyecanlarla coşup taştığı gün,
Çağlayanlar gibi her bendi yıkıp aştığı gün;
Hep mücâhid yaşamak fikrinin ulvî emeli,
İnanan kitlede bir marş olarak gürlemeli! (s. 45)

Başka bir şiirinde ise şairimiz, geçmişin şanlı günlerini hatırlatarak gençliğe nasihat etmekte ve ecdadımızın dine kuvvetle bağlı olduğu günlerde ne kadar muhteşem işler yaptığını ve bir mücahit gibi yaşadığını anlatmıştır.

Din çağlayanından hız alan günlere baksan,
Nûrunda güneşler yanan âvîzeni yaksan,
Ecdadını, ilk safda mücâhid göreceksin,
Bastıkları topraklara yüzler süreceksin! (s. 41)

---

[366] Karaman vd., *Dini kavramlar Sözlüğü,* s. 479.
[367] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 703.*
[368] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 255.
[369] "Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın (cihattan geri kalıp) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibariyle, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah (mü'minlerin) hepsine de en güzel olanı (cenneti) vadetmiştir. Ama mücahitleri büyük bir mükafat ile, kendi katından dereceler, bağışlanma ve rahmet ile cihattan geri kalanlara üstün kılmıştır. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." Nisâ, 4/95-95.
[370] Ebu'l Âlâ El-Mevdudî - Seyyid Kutub, *İslâm'da Cihâd*, İstanbul, Dava Yayınları, s. 18-19.

8.28. Nimet

"İyilik, lütuf, mutluluk, bağış, ihsan"[371] gibi anlamlara gelen "nimet", Allah tarafından iman başta olmak üzere insanlara özel bir gayretleri olmaksızın verilen refah ve mutluluk sağlayan her çeşit iyiliğin verilmesi ve her çeşit zararın uzaklaştırılmasıdır.[372] Bu kavram Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi olan Fâtiha'da; "Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil." buyurularak, iman ve istikamet anlamında Allah'ın en büyük lütfu ve ihsânı olarak zikredilmiştir.

Ali Ulvî Kurucu da bir şiirinde Allah'ı zikretmenin, ayetlerinin ne manalar ifade ettiğini düşünmenin ve başta iman olmak üzere verdiği nimetlere şükretmenin insanı gönül şehrinin sultanlığına yükselteceğini anlatmıştır.

Mevlâsını zikreyleyen,
Âyâtını fikreyleyen,
Nimetlere şükreyleyen,
Dil şehrine sultan olur. (s. 167)

8.29. Put

İnsanların Allah'tan başka edindikleri taş, tahta veya sair şeylerden yapılan heykellere verilen genel bir isim olan "put", sanem ve büt olarak da adlandırılır.[373] Şairimiz Ali Ulvî Bey, şiirlerinden "put" kavramını hem asıl anlamında hem de İslâm'ın dışında insanların yöneldiği yanlış ideolojiler için kullanmıştır.

En kirli kesâfetlere ruhen bürünürken,
Binbir putun, ardında perişan sürünürken,
Viran olan, imânına mâbud aramakda,
Bâtılları, yıllar yılı, şaşkın, taramakda. (s. 23)

[371] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 838.
[372] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 282; Fatma Candan Günaydın, "Nimet", *D.İ.A.,* İstanbul 2007, c. 33, s. 129-130.
[373] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 288.

8.30. Seher

Seher; gecenin tan yerinin ağarmasından veya sabah namazı vaktinin girmesinden önceki son kısmına verilen isimdir.[374] "Gece uykusuz kalmak veya uyanmak"[375] anlamlarına da gelen "seher" Kur'an ve hadislerde kulların Allah'a istiğfar ettiği ve dualarının kabul olduğu bir vakittir.[376] Şairimiz de şiirlerinde bu vaktin önemine sıklıkla vurgu yapmıştır. Bu vakitte dünyalıklardan uzaklaşarak Allah'a tevbe ve istiğfarda bulunmanın, O'nu çokça zikretmenin kulu Allah nazarında kıymetli hale getireceğini ve O'nun katında anılacağından bahsetmiştir. Bu şiirinde Ali Ulvî Bey "Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım."[377] âyetine de bir telmihte bulunmuştur.

Seher vaktinde istiğfar edip Allah'ı zikret de,
Uzaklaş hem sivalardan anıl dergâh-ı izzetde. (s. 163)

8.31. Sermediyet

"Süreklilik, daimîlik"[378] anlamına gelen "sermediyet", başlangıcı ve sonu olmama anlamıyla Allah'ın bir sıfatıdır.[379] Muhammed İkbâl için kaleme aldığı şiirinde şairimiz, gönlünden geçen bir dua olarak İkbâl'in adının sonsuzlukta anılmasını ve cennette Mehmet Âkif ile birlikte Kevser Irmağı'nın bir kolu olan Tesnim'den içmesini istemiştir. Her ne kadar bu şiirde şairimizin "sermediyet" kavramını "ebediyet" anlamında kullanmış olabileceği sonucu çıksa da kanaatimize göre şair kuşatıcılığı sebebiyle "sermediyet" ifadesini kullanmayı daha uygun bulmuştur.

---

[374] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 326.
[375] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 423.
[376] "Şüphesiz ki takva sahipleri Rablerinin kendilerine verdiği sevabı almış olarak cennet bahçelerinde ve pınar başlarında bulunacaklardır. Çünkü onlar bundan önce iyilik yapıyorlardı. Onlar geceleyin pek az uyurlardı. Onlar seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dilerlerdi." Zâriyât, 51/15-18; "Allah Tebâreke ve Teâlâ, her gece, gecenin son üçte biri kalınca dünya semasına iner ve şöyle buyurur: Mülkün sahibi benim! Kim ki bana duâ ederse, ona cevap veririm. Kim ki benden isterse ona veririm. Kim ki bana istiğfar ederse onu bağışlarım. Tan yeri ağarıncaya kadar bu böylece devam eder." Tirmizî, Namaz, 326.
[377] Bakara, 2/152.
[378] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 943.
[379] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 430.

Diler gönlüm; büyük nâmın anılsın Sermediyyetde
İçin (Tesnim ü Kevser)'den, bizim Akif'le cennetde! (s. 130)

8.32. Şefaat

Sözlüklerde aracılık etmek, bir kimsenin isteklerinin yerine getirilmesi veya suçunun bağışlanması için araya girmek[380] anlamına gelen "şefâat" kavramı çoğunlukla Allah'a yakın yakın olduğuna inanılan bir kişinin, Cenab-ı Hak ile kul arasında aracı yapılması[381] şeklinde kullanılır. Zira Kur'an-ı Kerim'de Allah; "Rahmân'ın katında söz almış olanlardan başkaları şefaat hakkına sahip olmayacaklardır."[382] ve benzeri âyetlerde kendisinin izin verdiği kimselerin kıyamet gününde şefâatçi olabileceğinden bahsetmiştir. Kısaca "şefâat"; ahiret gününde peygamberlerin ve Allah'ın müsaade ettiği sâlih kulların kefil oldukları insanların cennete girebilmeleri için dua ve yakarışta bulunmalarıdır diyebiliriz. Bununla birlikte sadece insanların hayırlı işlere sevk edilmesi için de şefâat edilebilmektedir lâkin bu husus sadece Efendimiz (sav)'e mahsustur. [383]

Peygamber Efendimiz (sav)'i bir şefâat kaynağı olarak gören şairimiz, dertlerinin dermanını onda aramış, ondan kendisine yardımcı olmasını istemiştir. Şiirde kullanılan "derdimend", "deva", "destg3ir" ve "mücrim" gibi kavramlar arzu edilen şefâate ulaşmada adeta bir merdiven gibi kullanılmıştır. Şairin mısralarında Allah Resulü (sav)'nün şefâatine nail olabilmek için çektiği ızdırâbı ve gösterdiği iştiyâkı rahatlıkla görebiliriz.

Derdimendim yâ Rasûlallah, devâ ol derdime,
Destgîr ol, yâ Habiballah, bu asî mücrime!
Sen şefâat kânı varken, yalvarayım ben kime?
Ben Rasûl-i Kibriyânın, bülbül-i nâlânıyım.
Mücrimim gerçi, cemâl-i Mustafâ hayranıyım! (s. 160)

[380] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 983.
[381] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 456.
[382] Meryem, 19/87.
[383] Akif Akay, *İslâm İnancında Şefâat,* (Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi S.B.E 2012, s. 26.

8.33. Şehit-Şüheda-Şehâdet

Sözlükte "tanıklık etme, bir hadiseye şahit olma"[384] manasına gelen "şehadet", kendisini Allah yoluna adayıp bu uğurda mücadele ve mücahede ederken veya düşman saldırıları karşısında ülkesini savunurken hayatını feda etme demektir. Şehâdete kavuşan kimselere "şehit" denir. "Şühedâ" ise "şehit" kelimesinin çoğuludur.[385] Şairimiz, bu mısralarında Allah yolunda savaşırken hayatını kaybeden ve bugün ülkemiz sınırları içinde yatmakta olan şehitleri hatırlatmıştır.

Şühedâ beldesi, nûr ülkesi Cennet Vatan'ım,
Şanlı mazisini andıkça kabarmakta kanım! (s. 50)

8.34. Şerîat

Sözlüklerde "suya, suyun kaynağına ulaştıran yol" [386] anlamına gelen "şerîat", Allah'ın, peygamberleriyle insanlara bildirmiş olduğu kuralların bütününe verilen isimdir.[387] Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de "Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk."[388] âyet-i kerimesiyle insanların her biri için uyulması gereken kurallar koyduğunu söylemiştir. Şairimiz Ali Ulvî Kurucu da kendisinden ilim ve irfân yönüyle üstün olan bir kimseden ders alıp, Allah'ın koymuş olduğu kurallara boyun eğen ve gecelerini de Allah'a kulluğa ayırıp gözyaşı döken kimselerin olgunlaşacağını dile getirmiştir.

Üstad önünde diz çöken,
Şerîate boyun büken,
Seherde hem yaşlar döken,
Tekâmüle ünvân olur. (s. 167)

---

[384] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 975.*
[385] Fatih Büyükyıldız, *Hadislerde Şehitlik Kavramı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi S.B.E. 2010, s. 4-5.
[386] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 340.
[387] Talip Türcan, *"*Şeriat", *D.İ.A,* İstanbul 2010, c. 38, s. 571.
[388] Mâide, 5/48.

8.35. Şükür

Sözlükte kişinin kendisine verilen nimetlerin kıymetini bilmesi, başına gelen iyiliklere teşekkürde bulunması[389] anlamına gelen "şükür", kulun Rabbi'ni tanıyarak kendisine verdikleri karşısında ona hamd etmesidir.[390] "Hakk'ı arayan için namazın şartları mesabesinde olduğunu belirttiğimiz ahlâkın ilk kısmı. Bir diğer görüşe göre; kişinin Allah'ın verdiği nimetleri veya kendisinden uzaklaştırdığı sevimsiz şeyleri gereği gibi düşünmesi"[391] "şükür" olarak adlandırılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de Allah; "Eğer şükreder ve iman ederseniz, Allah size niye azab etsin ki? Allah şükrün karşılığını verendir, hakkıyla bilendir."[392] buyurarak şükredenlerin azaptan kurtulacağını ve yapılan şükrün karşılığının mutlaka verileceğini zikretmiştir. Peygamber Efendimiz (sav) de bu kavramı "Allah'ın in'am ve ihsanını ikrar şükür, onun terki ise küfürdür"[393] şeklinde ifade etmiştir.

Merhum şairimiz, "Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin."[394] âyetinin işaretiyle Allah'ı zikretmeyi, âyetlerini tefekkür etmeyi ve nimetlerine şükretmeyi şiirinde birlikte işlemiş ve kulun bu şekilde yaşaması durumunda gönül şehrinin sultanı olacağını söylemiştir.

Mevlâsını zikreyleyen,
Âyâtını fikreyleyen,
Nimetlere şükreyleyen,
Dil şehrine sultan olur! (s. 167)

8.36. Tekbir

"Büyük görme, yüceltme, büyüklüğünü kabullenme"[395] anlamlarına gelen "tekbir", Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini ilân etme amacıyla söylenen "Allahu Ekber" sözüdür.[396]

[389] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 466.
[390] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 338.
[391] Abdurrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, İstanbul 2004, İz Yayıncılık, s. 315.
[392] Nîsâ, 4/147.
[393] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c. 4 s. 258-375.
[394] Bakara, 2/152.
[395] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 358.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ı yüceltmesi ve ululuğunu kabul etmesi mü'minlere emredilmiştir.[397]

Ali Ulvî Kurucu'nun şiirlerinde "tekbir" kavramı çoğunlukla Allah yolunda savaşan askerlerin "Allahu Ekber" nidaları için kullanılmışken sadece bir şiirinde "ezan sesi" anlamında zikredilmiştir. Ali Ulvî Bey'in en meşhur şiirlerinden olan "Mehter"[398] şiirinde kavram, askerlerin harp meydanında aşk ile söyledikleri "Allahu Ekber" sözünü anlamak için kullanılmıştır.

Gâfil ne bilir, neşve-i pür şevk-i vegâyı,
Meydan-ı celadetteki envâr-ı safayı,
Merdan-ı gaza, aşk ile tekbirler alınca,
Titretdi yine rûy-i zemin arş u semayı! (s. 161)

Ayasofya'nın ibadete kapalı oluşundan duyduğu üzüntüyü kaleme aldığı şiirinde de şairimiz "tekbir" kavramını "ezan sesi" yerine kullanmış ve meleklerin asırlarca okunan ezanlara eşlik ettiğinden bahsetmiştir.

Gaşyolmuş ibadetlere hayrandı felekler,
Tekbirine ses verdi, asırlarca melekler! (s. 145)

8.37. Türbe

Genellikle önemli kimseler için ziyaret edilmesi maksadıyla yapılan üstü kapalı veya yarı açık kabir[399] olan "türbe", peygamberler, sahabîler, âlimler, velîler, hükümdarlar ve halk tarafından kıymet verilen insanlar için yapılan mezardır.[400] Şairimiz bu kavramı özellikle "Fatih Türbesi'nde"[401] isimli şiirinde, Fatih Sultan Mehmet'in türbesinin o günlerdeki

[396] Saffet Köse, "Tekbir", *D.İ.A,* İstanbul 2011, c. 40, s. 341.
[397] ""Hamd, çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, zillet ve acizliğin gerektirdiği bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a mahsustur" de ve O'nu tekbir ile yücelt." İsrâ, 17/111.
[398] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 161.
[399] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 1115.*
[400] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 370.
[401] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 142-143-144.

durumunu anlatırken sıkça kullanmıştır. Fatih Türbesi'nin ziyarete kapalı oluşunu hapishaneye benzeten şairimiz başka mısralarda da türbenin bakımsızlığını anlatmıştır.

Mâbed gibi, hürmetle ziyaret edilirken,
Mahpeslere dönmüş, kapatılmış yüce türben! (s. 142)

8.38. Ümmet

Sözlüklerde aynı dili konuşan insanların oluşturduğu topluluk[402] manasına gelen "ümmet", dinî bir kavram olarak aynı peygambere inanıp tâbi olan insan topluluğu demektir.[403] Hac yolcularına seslendiği şiirinde şairimiz, yaratılmış bütün âlemlere rahmet olan cihânın varlığıyla şereflendiği Peygamber Efendimiz (sav)'in "ümmetim gel" diyerek bir davette bulunduğunu gerçek âşıkların da hiçbir dünyevî engele takılmadan maksatlarına ulaşarak sevdiklerine kavuşacaklarını vurgulamıştır.

Masivalar, ebedî gayeye engel mi olur?
Gerçek âşıklar erer maksada, cânânı bulur!
Ümmetim gel! dedi madem, sana bak, Fahr-i Cihân
Bütün âlemlere rahmet, O bütün cânlara cân! (s. 139)

8.39. Yedi Kat Gök

Kur'an-ı Kerim'e göre Allah'ın sağlam bir şekilde bina etmiş olduğu gök katları yedi tanedir.[404] Ali Ulvî Bey, Türk gençliğine seslendiği bir şiirinde ülkemizi saran Komünizm'in kızıl tehlikesi karşısında gençlerin, imanla gürleyerek seslerini Allah'a duyurmalarını ve bu tehdidin önüne geçmelerini istemiştir.

Yedi kat göklere aksetmeli, şimşekli sesin,
Kıpkızıl yangını söndürmeli, kudsî nefesin! (s. 103)

[402] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 1128.
[403] Halil İbrahim Bulut, "Ümmet", *D.İ.A.,* İstanbul 2012, c. 42, s. 308-309.
[404] "Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik." Nebe, 78/12.

9. DİNİ MEKÂNLAR

9.1. Arafât

Hac ibadetini yerine getiren hacıların belirli bir zaman dilimi içerisinde vakfeye durdukları[405] "Arafât", Mekke'nin güney doğusunda bulunan Cebel-i Rahme yani Rahmet Dağı'nın etrafında bulunan düzlüğün adıdır.[406] Merhum şairimiz şiirlerinde Arafât'ı anlatırken bu beldenin hac ibadeti sırasında vakfeye durulduğunda âdeta rahmet-i Rahman'a açılan bir kapı haline geldiğini toplanan kalabalığın mahşerin bir provasını yaptığını bu topluluğa Peygamber Efendimiz (sav)'in ruhunun rehberlik yaptığını[407] ufkunu meleklerin doldurduğunu ve toprağının amber koktuğunu söylemiştir.

Arafât'ın bütün âfâkı meleklerle dolu,
Öptüğün secde edip toprağı, amber kokulu!..
Bu ne mahşer! Ne büyük harikadır ya Rabbi!
Bu büyük kitleye rehberlik eden Ruh-ı Nebi,
Ne mehâbetli duruş! Mahşeri temsil ediyor,
Malikelmülk olan Allah'a yol almış gidiyor! (s. 140)

9.2. Ayasofya

Ayasofya; İlk çağ İstanbul'unda İmparator I. Constantin'in yapımına başlayıp oğlu Constantinus tarafından yapımı tamamlanmış bir kilise iken, Fatih Sultan Mehmet Han'ın İstanbul'u fethinden sonra camiye çevrilerek Müslümanların kullanımına sunulan eşsiz bir mabettir. 1453'ten 1934'e kadar cami olarak kullanılan yapı 1934 yılında alınan bir kararla müzeye dönüştürülmüştür.[408]

Ayasofya, İstanbul'un fethinden sonra camiye dönüştürülmesiyle fethin sembolü olmuş bir mekândır. Yüzyıllar boyunca Müslümanlar tarafından cami olarak kullanılmış bu

[405] "Arafat'ın tamamı vakfe yeridir", Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), Hac, hn. 149.
[406] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 27; Abdullah Boks, "Arafat", *D.İ.A*, İstanbul 1991, c. 3, s. 261-263.
[407] "Haccınızı benden alınız." Nesâî, *Sünen-i Nesâî* (I-III), Konya Kitapçılık, Konya 2005, Menâsik, hn. 27.
[408] Semavi Eyice, "Ayasofya", *D.İ.A.,* İstanbul 1991, c. 4, s. 206-210.

kutlu yapının müzeye dönüştürülmesinin, bilinçli her Müslümanda olduğu gibi, Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'de de derin bir tesiri olmuştur.[409] Yaşadığı inkisâr-ı hayâli "Ayasofya"[410] isimli uzun şiirinde dile getirmiştir. Bu şiir Ulvî Bey'in en uzun şiirlerindendir. Geçmişin ihtişamlı günlerinden eser kalmadığını gören şairimiz, şiirinin her mısraına âdeta hüzün ve gözyaşı nakşetmiştir. İbadete kapalı olan mabedin karanlıklar içinde kaldığını çöller gibi ıssızlaştığını anlatırken kalbinin bu manzara karşısında nasıl yandığını anlatmıştır.

Ürperdi hayalim, bu nasil korkulu rüya?
Şaştım, neyi temsi1 ediyorsun, Ayasofya? (s. 145)

9.3. Kerbelâ

Irak sınırları içinde Bağdat'ın güneybatısında bir şehir olan "Kerbelâ", Hicrî 10 Muharrem 61 (10 ekim 680) tarihinde Hz. Hüseyin (ra) ve Ehl-i Beyt mensuplarının şehit edildiği beldedir. Hz. Hüseyin (ra)'in türbesi de bu şehirdedir.[411] Edebiyatımızda hüznü ve matemi anlatmak için kullanılan "Kerbelâ" kavramını Ali Ulvî Bey de aynı şekilde kullanmıştır. Ayasofya'nın ibadete kapalı olmasından duyduğu üzüntüyü anlattığı mısralarında bu acı tablonun ölüler âlemini ağlattığını ve Kerbelâ'nın dahi onun yasını tutacağını söylemiştir.

Bugün ağlattın eminim, ölüler âlemini,
Kerbelâ tutsa gerektir, yeniden matemini! (s. 147)

9.4. Mekke - Kâbe

Arabistan'ın Hicaz bölgesinde yer alan Mekke şehrinde[412] Müslümanların hac ve umre ibadeti için ziyaret ettikleri[413] Hz. Âdem (as) tarafından yapılmış fakat Nuh tufanıyla yıkılmış,

[409] Güngör, *Yeni Türk Şiirinde Cami ve Ezan,* s.31.
[410] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 145-146-147.
[411] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 201.
[412] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 326.
[413] "Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler." Hac, 22/29.

daha sonra Hz. İbrahim (as) ve oğlu Hz. İsmail (as) tarafından yeniden inşa edilmiş[414] küp şeklinde bir bina olan "Kâbe", Beytullah ve Beyt-i Atîk gibi isimlerle de adlandırılır.[415] İnsanların Allah'a ibadet amacıyla dünyada bina ettikleri ilk mabet de Mekke şehrinde bulunan Kâbe'dir.[416] Mekke şehri Kur'an-ı Kerim'de güvenli belde olarak anılmıştır.[417] Şairimiz Ali Ulvî Kurucu da "Hac Yolcusu"[418] şiirinde Mekke'yi anlatırken özellikle hac mevsiminde şehrin bambaşka bir şekle girdiğini ve âdeta cennetten bir köşe haline geldiğini anlatmıştır.

Beytullah yani Allah'ın evi olan Kâbe, Müslümanlar için dünyadaki en mukaddes mekândır. Hac ve umre ibadetini geçekleştirerek Kâbe'yi ziyaret etmek ve mukaddes beldeleri görmek, kulluğunun şuurunda olan her Müslümanın hayâlidir. Şairimiz de aşağıdaki mısralarında Kâbe aşığı bir Müslümanın hislerine tercüman olmuştur.

Ne tehassüsle yaşatdın, o mukaddes emeli;
Kâbe'nin âşıkısın kendini bildin bileli! (s. 139)

Ezelî bir nur saçan Kâbe, katılaşmış hissiz kalplere de âdeta yeniden can verir. Sen de durma Kâbe'ye sarılıp feryâd ederek Allah'a yalvaranlar gibi coşup ağlayarak Allah'a yönel diyen şairimiz, Müslümanları Allah'ın huzurunda tevbeye çağırmıştır.

Saçıyorken, ezeli nûrunu ulvî Kâbe;
Heyecanlar verir, hem kaskatı hissiz kalbe!

Sarılıp Kâbe'ye, feryad eden âşıklara bak,
Sen de yalvar, hemen onlarla, coşup ağlıyarak! (s. 140)

[414] "Hani İbrahim, İsmail ile birlikte evin (Kâbe'nin) temellerini yükseltiyor, "Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin" diyorlardı." Bakara, 2/127.
[415] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 475.*
[416] "Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ'be'dir." Âl-i İmrân, 3/96.
[417] Tin, 95/3.
[418] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 139-140.

Ali Ulvî Kurucu, hac ibadetinden dönen Müslümanlara seslendiği bir başka şiirinde onlara, her ezan sesinde Beytullah'ta ettiği tevbeleri hatırlamasını, orada temizlendiğini, arındığını unutmamasını ve tekrar aynı günahlara girmekten sakınmasını tavsiye etmiştir.

Ezanlar yükselirken Arş'a Beytullah'ı hatırla,
Şu pak olmuş gönül, kirlenmesin tekrar günahlarla! (s. 141)

9.5. Süleymaniye

Süleymaniye; Kanûnî Sultan Süleyman'ın emriyle Mimar Sinan tarafından İstanbul'un bugün kendi adıyla anılan Süleymaniye Semti'nde inşa edilen cami ve külliyenin adıdır.[419] Süleymaniye Camii'nin muazzam yapısından etkilenen şair, caminin gökyüzüne yükselen kubbe ve minareleriyle geçmişin şanlı günlerini gelecek nesillere aksettirdiğinden söz etmiştir.

Ufku bir dağ gibi yardıkça: Süleymaniye,
Şanlı mazileri aksettiriyor: âtiye! (s. 94)

[419] Selçuk Mülâyim, "Süleymaniye", *D.İ.A.,* İstanbul 2010, c. 38, s. 114-119.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALİ ULVÎ KURUCU'NUN ŞİİRLERİNDE TASAVVUF

Sözlükte "yün giymek, saf olmak"[420] ve kalbini Allah'a bağlayarak sofulaşma[421] anlamlarına gelen "tasavvuf", dışta ve içte şeriatın edeplerini yerine getirerek[422] güzel ahlak sahibi olmak ve kötü işleri terk etmektir.[423] Kâlden ziyade bir hâl ilmi olan tasavvuf sonsuz mutluluğa ulaşabilmek için nefsin arzularını dizginleme, insanın ahlakını yüceltme, iç ve dış âlemini tenvir etme ilmidir.[424]

Mutasavvıflar, Hakk'a boyun eğmeyi, O'ndan gelen hakikatleri alarak halktan alakayı kesmeyi, nefsanî şeylerden uzaklaşarak Hakk'a yaklaşmayı, kovsa bile sevgilinin kapısından ayrılmayarak yakıcı bir ateşle yanmayı "tasavvuf" olarak tanımlamışlardır.[425] İslâmiyet'in ilk yıllarında Hz. Muhammed (sav)'in yaptırmış olduğu Mescid-i Nebevi'de "ashâb-ı suffe" ismiyle anılan fakir sahabîlerden oluşan topluluk zamanla bir eğitim kurumu haline gelmiş ve Efendimiz (sav)'den öğrendikleri hakikatleri İslâm'ı yeni kabul etmiş beldelere taşımışlardır. İslâmî ilimlerin gelişmesine zemin hazırlayan bu topluluğun yaşantısı sonraki nesiller tarafından da örnek alınmıştır. Hicretin 2. asrından başlayarak şekillenmeye başlayan tasavvuf ilmi de, bu sahabîlerin hallerinden etkilenmiştir. Bununla birlikte dünya hayatının fâni oluşu ve hakikî bir âlemin varlığını Kur'an-ı Kerim'in beyanlarıyla[426] öğrenen Müslümanlar bu

[420] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 634.
[421] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s.1036.*
[422] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 135.
[423] Mehmet Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul 1992, Kitabevi Yayınları, s. 220.
[424] Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler,* İstanbul 1981, Marifet Yayınları, s.15.
[425] Abdulkerim Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi,* Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 2014, Dergâh Yayınları, s. 367-369.
[426] "Onlara dünya hayatının örneğini ver: (Dünya hayatı), gökten indirdiğimiz yağmur gibidir ki, onun sebebiyle yeryüzünün bitkileri boy verip birbirine karışırlar. Fakat bütün bu canlılık sonunda rüzgarın savurduğu kuru bir çer çöpe döner. Allah, her şey üzerinde kudret sahibidir."; "Mallar ve evlatlar, dünya hayatının süsüdür. Baki kalacak salih ameller ise, Rabbinin katında, sevap olarak da ümit olarak da daha hayırlıdır." Kehf 18/45-46.

gerçek âlem için hazırlık yapma ihtiyacı duymuştur. İşte tasavvuf da bu ihtiyacın neticesi olarak ortaya çıkmıştır.[427]

Günümüze kadar mutasavvıflar tarafından yaşadıkları çevre ve içinde bulundukları ruh halinin de etkisiyle tasavvufun bir çok tanımı yapılmıştır.[428] Bu tanımlar konusunda farklı kaynaklarda değişik rakamlar verilmekle birlikte, sayının iki binin üzerinde olduğu söylenmektedir.[429] Yukarıda bir kısmını zikrettiğimiz bu tanımlar ışığında diyebiliriz ki tasavvuf; Hakk'a yönelen ve hakikî kul olmayı amaçlayan Müslümanların kalplerini masîvadan arındırmak ve Allah'la bir olmak maksadıyla tutukları yoldur. Bu yolun yolcularına mutasavvıflar, az yemeyi, az uyumayı, az konuşmayı ve Allah'ın varlığıyla huzur bulup halktan uzaklaşmayı tavsiye etmişlerdir.[430]

Şairimiz Ali Ulvî Kurucu, almış olduğu eğitim ve terbiyeyle tasavvuf yolunu tutanlardandır. Yaşadığı dönem itibariyle İslâm âleminin içinde bulunduğu durumdan oldukça etkilenmiş olan şairimiz, çocukluğunda ailesinden aldığı ve gençliğinde Mısır'da gördüğü eğitimin etkisiyle hayatını sürdürdüğü Medine'de, tasavvuf erbabına yaraşır bir ömür geçirmiştir. Şiirlerinde Mehmet Âkif'in üslubunu benimseyen şairimiz her ne kadar coşku ve heyecan dolu şiirler yazmış olsa da, onun şiirlerini tasavvufî düşünceden uzak görmek doğru değildir. *Gümüş Tül ve Alevler* isimli eserinde topladığı şiirlerinin hemen hemen hepsinde dinî ve imânî konulara temas eden merhum, her fırsatta Allah'a yakın olmanın ve Allah yolunda olmanın önemine dikkat çekmiştir. Tasavvuf da zaten bu değil midir? Allah'a yakın olmak ve her an Allah'la beraber olmak…

[427] Reşat Öngören, "Tasavvuf", *D.İ.A.,* İstanbul 2011, c. 40, s. 119-126.
[428] Ethem Cebecioğlu, "Prof. Nicholson'ın Kronolojik Tasavvuf Tarifleri"*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XXIX, Ankara 1987.
[429] Vahit Göktaş, *Kelâbâzî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara Üniversitesi S.B.E 2007, s. 84.
[430] Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'l-Evliyâ,* Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 2015, Semerkand Yayınları, s. 402.

Ali Ulvî Kurucu'nun tasavvuf anlayışını daha iyi alayabilmek için eserinde yazmış olduğu "Tasavvuf"[431] adlı şiirine bakmak daha doğru olacaktır. Bu şiirinde şairimiz, yukarıda bahsi geçen tanımlara benzer bir tasavvuf tanımını manzum bir şekilde yapmıştır. Bu sebeple bu şiir kanaatimizce edebî kıymetinin yanında, tasavvuf ilmine dair de önemli bir değer arz etmektedir.

Şiirin ilk beytinde kalbin Allah'tan gelen tecellileri yansıtan bir ayna olduğunu hatırlatan şairimiz, tasavvuftaki derin manaların ancak gönlün bu tecellileri yansıtmasıyla anlaşılabileceğini söylemiştir. Kuşeyrî, Risale'sinde sûfîyi; "Hak'tan gelen tecellilerle kendinden geçen kimse"[432] olarak tanımlamıştır. Bu tanım ışığında beyte bakıldığında şairimizin yapmış olduğu "sûfî" tanımı daha açık görülecektir.

Gönül oldukça tecellilere ma'kes ve ayna,
Belirir onda tasavvufdaki aydın mana!

Cüneyd-i Bağdadî'nin "tasavvuf; Hakk'ın seni senden öldürmesi ve kendisi ile diriltmesidir."[433] sözüyle işaret edilen manayı yansıtması bakımından bu beyit çok önemlidir. Cenab-ı Hak'tan gelen tecellilere kapalı olan insanın âdeta bir uyku halinde yaşadığını anlatan şairimiz, hakikî lezzetlerin ancak bu uykudan uyanıldığında tadılabileceğini söylemiştir. Çünkü uyku ölüm gibi ağır olan gafletli bir haldir. İnsan bu haldeyken şeytan onun gafletinden yararlanıp gönül hanesine girebilir.[434] İşte bu sebepledir ki mutasavvıflar insanın hep uyanık olmasını nasihat etmiştir.

Uyan ey kardeşim artık, bu uyanmakla olur;
Ölmeden ölmek, onun zevkini tatmakla olur!

[431] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 151.
[432] Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi, s. 371.*
[433] Kuşeyrî, *a.g.e., s. 368.*
[434] Şefik Can, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, İstanbul 2003, Ötüken Neşriyat, s. 236.

Nefsanî duyguların esiri olan kimseyi behîmî (hayvanlara yakışır şekilde yaşamak) olarak gören şairimiz, kişinin ancak cismanîyetten kurtulup ruhunun ufkuna yürümesiyle gerçekten insan olabileceğini söylemiştir. Cüneyd-i Bağdadî'nin yaptığı "maddî ve nefsanî şeylerden alâkayı keserek Allah'la beraber olmak"[435] tanımına bakarsak bu beyit daha doğru anlaşılacaktır.

Yenerek nefsini kurtul, şu behîmîlikden;
Çünkü cisminle değil, rûh ile insânsın sen!

Şairimiz, insanın Allah'tan gelen hakikatlere uyandığı takdirde O'ndan (cc) uzak olmanın hüznüyle harap olan dünyasının yeniden mamur olacağını ve küçük gördüğü nimetlerin büyüdükçe büyüyeceğini söylerken, kâinattaki her hadisenin kendi lisanıyla ona bir şeyler anlatacağını ve böylelikle de ruhunun mutlak ve hakikî ilme ulaşacağını anlatmıştır.

Uyanırsan, küçücük katreler ummân olacak,
Şu harab âlemin artık, bütün umrân olacak!

Uyanırsan, şu şüunatdaki her bir kelime,
Erdirir ruhunu mutlak ve hakiki ilme!

Ruhunun mutlak ve hakikî ilme ulaşmasıyla insanın şerefinin kat be kat artacağını anlatan şairimiz bununla da yetinmeyip her zaman daha yüksekleri hedeflemesi gerektiğini okuyucularına nasihat etmektedir. Öyle ki ölüm gelip çatmadan perdeler sıyrılıp her şey ortaya dökülmeden kişinin dünyada bu hakikate ulaşması gerekmektedir. Muhammed bin Ali Kassab der ki; "tasavvuf; şerefli bir zamanda, şerefli bir insandan, şerefli bir toplulukla bulunurken zuhur eden şerefli huylardır."[436] Bu bağlamda şairimiz bu ilme eren kimsenin şerefinin daha da artacağını ve olgunlaşacağını vurgulamıştır.

[435] Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi, s. 368.*
[436] Kuşeyrî, *a.g.e., s. 368.*

Buna ermek, sana dünyada gerekdir; zira,
Perdeler sıyrılıyor, bil ki ölümden sonra!

Buna ermekle, tekâmül edecekdir şerefin,
Hep kemâl olmalı gayendeki ulvî hedefin!

Şiirin son beytinde şairimiz, Hakk'a kulluk ile sermest olmuş kişinin kâinattaki latifeleri zevk ile sezerek temaşa edeceğini söylerken, sûfînin yaşadığı bu hali anlatmada âciz kaldığını ifade etmiştir. Son mısraya baktığımızda şairimizin de benzer bir hali yaşadığını söylemek mümkündür.

Sezilir, zevk ile ancak bu letâif bahsi,
Kalemin aczidir, artık tutulup inlemesi!

İzah etmeye çalıştığımız şiirden de anlaşılacağı gibi kanaatimizce, merhum Ali Ulvî Kurucu hem çok münevver bir mütefekkir, hem de gönlü Cenab-ı Hak'tan gelen tecellilerle coşmuş ve taşmış hâl ehli bir mutasavvıftır.

1. TASAVVUFÎ KAVRAMLAR

1.1. Ağyâr

Sözlükte "yabancılar, başkalar, gayrılar ve yâr olmayanlar"[437] gibi anlamlara gelen "ağyâr" kavramı, ehl-i tasavvuf tarafından sûfî olmayıp tasavvufî hayata yabancı olan kimseler için kullanılmakla[438] beraber, aynı zaanda Allah'ın dışındaki her şeyi kast etmek için kullanılır. Çünkü Allah'a gönülden bağlı olan âşıklar için, O'ndan (cc) başka her şey ağyârdır.[439] Şairimiz de ağyâr kavramını bu manada kullanmış ve Hakk'ın cemâline aşık olanların ondan başkasına gönül vermemeleri gerektiğini vurgulamıştır.

[437] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 14.
[438] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 26.
[439] Süleyman Uludağ, "Ağyâr", *D.İ.A.,* İstanbul 1988, c. 1, s. 482.

Ey âşık-ı dîdâr, ulu Yezdân'a gönül ver;
Ağyâra değil cândaki Cânana gönül ver. (s. 164)

1.2. Ârif

İrfan sahibi olup Allah'ı hakiki manasıyla bilen kimselere ârif denir.[440] Kâşânî bu kavramı tanımlarken "Hakk'ın nefsini müşâhade ettirdiği kimse" [441] demiştir. Yani Allah'ı bilen kula Allah da kendini bildirir. Bu konuyla alakalı, rivayet edilen "Nefsini bilen Rabbini bilir."[442] sözü mutasavvıflar için delil olmuştur. Her ne kadar âlimler bu sözün hadis olup olmadığı hususunda fikir birliği içinde olmasalar da manası itibariyle doğru kabul etmişlerdir.[443]

Seher vakti kul ile Allah arasında çok kıymetli bir vakittir. Kur'an-ı Kerim'de "Seherlerde bağışlama dilerlerdi."[444] şeklinde ifade edilen bu gerçeği şairimiz, seher vaktinde Cenab-ı Hakk'ın katından inen nurlu tecellilerin onları seyreden Hakk'a âşina kulları mest edeceğini söylemiştir.

Tecellîlerle mest olmuş, seher vaktinde ârifler,
Semâdan Arş-ı Âlâ'dan inen envârı seyreyler! (s. 157)

1.3. Aşk-Âşık-Mâşuk

Sarmaşık manasına gelen "ışk" kelimesinden türemiş olan "aşk", sözlükte "aşırı sevgi, bir insanı belli bir varlığa, bir nesneye ya da evrensel bir değere doğru sürükleyip götüren gönül bağı" [445] anlamına gelir. Tasavvufî bir terim olarak da sevginin insanı tamamıyla tıpkı bir sarmaşık gibi kuşatması ve kul ile Rab arasında kopmaz bir bağ kurulmasıdır.[446] Sözlükte tutkunluk derecesinde haddi aşan bir sevgiye sahip kimse anlamına gelen "âşık" da bu bağı kuran kişidir.[447] "Uşşak" ise âşık kelimesinin çoğuludur. "Sevgili, yâr"[448] manasına gelen

[440] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 52.
[441] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 363.
[442] Aclunî, *Keşfü'l-Hâfa,* c. 2, s. 262.
[443] Aclunî, a.g.e., c. 2, s. 262.
[444] Zümer, 39/18.
[445] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 40.
[446] Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler, s. 111.*
[447] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.* 48.

"mâşuk" ise âşıkın gönülden bağlandığı her yönden en fazla sevilmeye layık olan sevgilidir.[449]

Aşk, âşık ve mâşuk kavramları Ali Ulvî Bey'in şiirlerinde her zaman "Allah" ile alakalı olarak anılmıştır. Şairimize göre aşkın kaynağı Allah'tır ve kul âşık olacaksa gerçek aşkı hak eden tek mâşuk olan Allah'a âşık olmalıdır. Aşk öyle bir ateştir ki cazibesine kapılanların ruhlarını yakar kavurur. Aşk öyle bir temâşagâhtır ki, uçsuz bucaksız uzanan gökler bile ona dardır. Âşık da bu ateşte yanan pervanedir.

Aşk âteşinin, rûhu yakan cezbesi vardır,
Haşmetli temâşâsına gökler bile dardır!
…
Âşıkları, sevdaya yakan cezbe, bu hisdir;
Sevmek ve sevilmek, ebediyyetden akisdir! (s. 88)

Şairimiz eserinde "aşk" kavramını "Aşk Ateşi"[450] şiirinde oldukça güzel izâh etmiştir. Bunun dışında Merhum Ali Ulvî Bey, Ayasofya için yazmış olduğu şiirinde bu ulu mabedin Müslümanlar için geçmişten beri ne kadar önemli olduğunu vurgulamak maksadıyla "aşk" kavramını kullanmıştır. İstanbul'un fethedilebilmesi için dökülen kanları hatırlatan şair, başta Fatih Sultan Mehmet olmak üzere, ondan önce ve sonra bir çok sultanın ona beslediği sevgiyi anlatmıştır.

Senin uğrunda dökülmüşdü mübârek kanlar,
Seni, bin aşk ile sevmişdi büyük hakanlar!

Âşık, Hakk'ı tefekkür eyleyip irfân ufkuna erdiğinde hakîki mâşuku olan Allah'a bir yol açılır. Bir kere de âşık mâşukuna kavuşunca bütün âlem onun gözünde değersizleşir.

Bu tefekkürlerin irfânına ermişsen eğer,
Gizli bir el seni gönlündeki mihrâba çeker!

---

[448] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 585.*
[449] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 237.
[450] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 88.

Ve o mihrâb açılıp marifetin kıblesine,
Bulsa maşukunu âşık, bütün âlem nesine! (s. 149)

Bütün âlemlerin pervane misali nurunun etrafında döndüğü Peygamber'in sesi âşıklarının yüreğini yakar.

İlahi bir güneşsin, nûruna pervânedir âlem,
Yakan uşşakı ol muhrik sadâsın ya Rasûlallah! (s. 157)

1.4. Âteş

Sözlükte "nar, od, hararet ve kızgınlık"[451] gibi anlamlara gelen "âteş", tasavvufta ilâhî aşktan kaynaklanan aşırı sevgi harareti ve muhabbet alevi demektir.[452] Âteş, kâinatın temel unsurlarından yani anâsır-ı erbaadan biridir. Maddî âlemdeki bir çok madde âteş ile değiştirilip dönüştürüldüğü gibi manevî âlemde de durum bundan farklı değildir. Kul, ilâhî aşkın âteşiyle yandıkça terbiye olur ve derecesi yükselir.[453] Kur'an-ı Kerim'in bir çok âyetinde de geçen "âteş" kavramı çoğunlukla cehennem için kullanılmıştır.[454]

Şairimiz Ali Ulvî Kurucu Beyefendi de "âteş" kavramını şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Ahmed er-Rifâî Hazretleri'nin "Aşk âteştir" sözünden yola çıkan şairimiz, kendi açısından aşk âteşinin tanımını yaptığı müstakil bir şiir de kaleme almıştır.[455] Şairimiz, "âteş" kavramının yanında "aşk", "gönül", "ruh", "Allah", "secde", "haşyet", "yanma", "feryâd", "ney", "gözyaşı" kavramlarını da kullanarak aşk âteşinin kaynağı ve etkilerini birlikte zikretmiştir.

İnsanın gönlünde yanan ilâhî aşk âteşinin kaynağı Allah'tır. Kalp ve ruh, yaratıcısının aşkıyla bezm-i elestten beri yanmaktadır. Kulun kalbi, Rabbinden gelen tecellilerin odak

[451] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 49.*
[452] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 50.
[453] İskender Pala, *Dört Güzeller (Toprak, Hava, Su, Âteş),* İstanbul 2008, Kapı Yayınları, s. 243
[454] "Şüphesiz Allah kâfirlere lanet etmiş ve onlara alevli bir ateş hazırlamıştır." Ahzâb, 33/64; ayrıntılı bilgi için bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim Meâli.
[455] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 88.

noktasıdır. Gönül bu âteşli tecellilerle yandıkça, boynu bükülür ve haşyet içinde secdeye varır. İlâhî aşkın ateşiyle yanıp terbiye olan olgunlaşan kul, bir ney gibi inleyerek gözyaşlarıyla yüreğini serinletir.

İnsan, bu muammalara rûhen dalıyorken,
Sırlar ona lâkin yine meçhul kalıyorken,

Ruhun; o elest bezmini yanmakla bilince,
Âteşli tecellîlere mihrak kesilince,

Allah! Diyerek, secdeye haşyetle koyar baş,
Sağnak gibi, gözden ve gönülden dökülür yaş!

Feryâd, o yanık besteyi, bir ney gibi inler;
Aşk âteşi, gözyaşları akdıkca serinler. (s. 88)

1.5. Bâtıl

Sözlükte "hakîkat olmayan, esassız, boş şey"[456] manasına gelen "bâtıl" kavramı, tasavvuf ıstılahında "Hak'tan başka her şey, yokluğa mahkûm olan"[457] demektir. Kur'an-ı Kerim'de "De ki: "Hak geldi, bâtıl yok oldu. Şüphesiz bâtıl, yok olmaya mahkûmdur."[458] âyetiyle de Hak ile bâtıl arasındaki ilişki açık olarak ortaya konmuştur. Allah'ın aşkını yudum yudum içen âşıklar, bu sevginin verdiği sarhoşlukla kendilerinden geçerler. Bu vecd hali aslında kulun dünyalıklardan sıyrılarak Hakk'ı bulmasıdır. Bu hali yaşayan insan hak ile batılı kolaylıkla ayırt edebilir.

Aşkın şerâbından içen,
Vecdiyle kendinden geçen,
Hak ile batılı seçen,
Hep sözleri burhân olur.(s. 167)

[456] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 73.
[457] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s.72.
[458] İsrâ, 17/81.

1.6. Câzibe (cezbe)

Sözlükte "çekmek ve çekim gücü"[459] anlamına gelen "cazibe" kelimesi "cezb" kökünden türemiştir. Cezbe; ruhun hayret ve heyecanla ten kafesinden kurtulması halidir. Tasavvuf ve tarikat ehlinin kendinden geçme hali olarak da görülen "cezbe", "Allah'ın kulunu kendine çekmesi ve yüce huzuruna yükseltmesi" demektir. Bu makama ulaşan kul hiçbir çaba sarf etmeden Allah'ın değişik ihsanlarına kavuşur.[460]

Şairimize göre Kur'an-ı Kerim, ilâhî feyzin kaynağı olan bir câzibe merkezidir.[461] Kul, bu câzibe merkezinden gönüllere akıp gelen nur çağlayanından ilham alan bir aynadır.

Kur'an'daki nur çağlayanından hız alan ses,
Bir câzibenin feyzi ki, ruhlar ona mâkes! (s. 68)

Ruhlara yükselme yolunu açan yüce cezbe imandır. Kalpler ancak Allah'a inanmakla hakîki kıymetini bulur ve derecesini arttırır. İman, kula hasret duyduğu Rabbine bir gün gelip kavuşacağını müjdeleyen yegâne kaynaktır. İmanın çekiciliğini ruhunda yaşayan insan, sonsuzluğun verdiği ilhamdan aşkına feyz alır. Yani Sonsuzluğun sahibi olan Hakk'ın katından yine O'na (cc) giden bir yolun tarifini alır.

Rûha, yükselmeyi te'mîn eden ulvî cezbe,
En büyük vuslatın ilhâmını söyler kalbe.

O büyük cezbeyi rûhunda yaşatmış insan,
Feyz alır aşkına, sonsuzluğun ilhâmından! (s. 86)

1.7. Cemâl (Dîdâr)

Sözlükte "yüz güzelliği"[462] manasına gelen "cemâl", Allah'ın lütfunu ve rahmetini açığa vuran her ismidir.[463] Cenab-ı Hakk'ın Râuf, Lâtif, Settâr gibi isimleri cemâl

[459] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 127.*
[460] Hasan Kâmil Yılmaz, "Cezbe", *D.İ.A.,* İstanbul 1993, c. 7, s. 504.
[461] ""Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'an dinledik de ona inandık." Cin, 72/1-2.

isimleridir.[464] "Allah'ın müşâhede-i ilmiyye olarak kendi zatında ilk müşâhede ettiği ezelî sıfatıdır."[465] Bununla birlikte Kıyâme Sûresi'nde bir âyetten[466] yola çıkarak, cennete girmeyi hak eden mü'minlerin derecelerine göre Yüce Rabbimizi de Cuma günleri Cemâliyle görecekleri rivayet edilmiş[467] ve bu mükâfatın cennetteki diğer bütün nimetlerden daha üstün olduğu anlatılmıştır.[468] İşte "dîdâr" da Allah'ın ilahî güzelliğini seyretmedir.[469]

Bizzât, mükâfatını Rabbim verecektir,
Didar'ını lûfeyliyecek, gösterecektir! (s. 118)

Şairimiz "cemâl" kavramını şiirlerinde hem yüz güzelliği manasında Efendimiz (sav)'i anlatırken, hem de Allah'a bakan yönüyle kullanmıştır. Bu dörtlükte şair, kulun Rabbine ulaşmak ve O'nun cemâlini görmek için ateşe uçan pervane misali O'na yöneldiğini anlatmıştır.

Mevlam sana ersem diye,
Aşka düşen pervaneyim.
Cemalini görsem diye,
Aşka düşen pervaneyim. (s. 166)

1.8. Cevher

Sözlükte "bir şeyin özü ve esası, kıymetli taş"[470] ve " maya, öz"[471] anlamına gelen bu kavram tasavvufta "Rahmânî nefis"[472], "ilâhî nefes, küllî heyula ve bundan belirip ilâhî kelimeyle varlık kazanan mevcut" demektir.[473]

---

[462] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s.132.
[463] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2012, Kabalcı Yayıncılık, , s. 86.
[464] Rıza Ramazanî, *Kur'an ve İrfân Açısından Esmâ-i Hüsnâ,* Kevser Yayınları, İstanbul 2009, s. 121.
[465] Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri *Sözlüğü,* s. 97.
[466] "O gün bir takım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar." Kıyâme, 75/22-23.
[467] M.Sâmi Ramazanoğlu, "Cennet ve Cemâlullah"*, Altınoluk Dergisi*, 2006 Kasım, sy. 249, s. 30.
[468] Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, İstanbul 1985, Bilmen Yayınevi, c. 8, s. 3909.
[469] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 131.
[470] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 98.
[471] Devellioğlu, *a.g.e., s. 137.*
[472] Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ, s. 968.*

Kalp, insanda Hak'tan gelen tecellilerin hayat bulduğu özdür. Ruh, kulun ilâhî âlemlere açılan kapısıdır. İnsan mânâ dünyasını karartıp maddî âlemlere kıymet verdikçe gönlünü dünyalık sevgilere kaptırmıştır.

Madde almakla bugün rûhun ilâhî yerini,
Bin mülevves puta taptırdı gönül cevherini. (s. 67)

1.9. Ezel – Ebed

Sözlüklerde ezel, "başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik"[474], ebed ise "sonu olmayan gelecek zaman"[475] anlamlarına gelmektedir. Bunlardan başka "ezel, Fahreddin er-Râzî'ye göre başlangıcı olmayan takdim olunmuş dehrdir. Ayrıca kıdem ile eş anlamlı olarak hûdusun zıttı, başlangıcı olmayan öncelik ve öncesinde yokluk düşünülmeyen şey anlamlarına da gelir. Ebed ise sona ermesi düşülmeyen süre varlığın istikbal yönünde bütün zamanlarda sürekliliği olarak ifade edilmiştir."[476] Bununla birlikte "ezel" ve "ebed" yaratılmışlar için söz konusu olmayan yalnızca Allah'a ait vasıflardır. Allah'ın öncesizliğine yani başlangıcının olmamasına ezel, sonu gelmeyecek olmasına ebed denir.[477] Bu kavramlar Kur'an-ı Kerim'de de bir çok yerde zamanı ifade etmek için kullanılmıştır. Ezel ile, Cenâb-ı Hakk'ın yalnızca bildiği geçmiş zaman kastedilirken, ebed ile insanların ölümden sonra cennet ve cehennemde kalacakları süre anlatılmıştır.[478]

Şair, mısralarına "ezel" ve "ebed" kavramlarını âdeta nakşetmiştir. *Gümüş Tül ve Alevler* isimli eserinde birçok şiirde bu iki kavramı ustalıkla kullanmıştır. Hatta müstakil olarak bir şiirine de "Ezelî Sır"[479] ismini vermiştir. Şiirlerinde hem başı ve sonu olmayan

---

[473] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 88.
[474] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 245.
[475] Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 198.
[476] Hüseyin Maraz, *Fahreddin Râzî'de Ezel ve Ebed Meselesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E 2013, s. 32.*
[477] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 130; Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 129 – 144.
[478] "İman edip salih ameller işleyenler ise cennetliklerdir. Onlar orada ebedi kalacaklardır." Bakara, 2/82; "Cebrail, "Evet, öyle. Rabbin diyor ki: O benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir mucize, katımızdan bir rahmet kılmak için böyle takdir ettik. Bu zaten (ezelde) hükme bağlanmış bir iştir" dedi." Meryem, 21/19.
[479] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler*, s. 85.

zamanı anlatmış; hem de Cenab-ı Hak'ın vasıflarından bahsederken bu kavramları kullanmıştır.

1) Rûhun ebedî zevki, fezâdan da genîşdir,
   Arzulara hâkim yaşamak en büyük işdir! (s. 49)

2) Ebedî varlığının şâhidi dağlar, taşlar;
   En küçük zerrede, Allah'a giden bin yol var! (s. 86)

3) Bugün insan; yüce mefkûrelerin baş tâcı,
   Ezelî sırrı çözen, Hak Yolu'nun muhtacı!

   Ezelî sır, o güneşlerle silinmez gölge,
   Mânevî körlere, dünyâda görünmez bölge! (s. 85)

4) O derin hasreti nakşetmekliğin zerrelere,
   Gökyüzünden yüce fermânını indirdi yere.

   Ve gören gözlere milyarla delîl sermededir;
   Ezelî varlığının mührünü göstermededir... (s. 86)

1.10. Fânî

Lugâtte "geçici, ölümlü, bitici, sonlu"[480] manasına gelen "fânî", tasavvufta ise "Hak ile bâkî olmaktan dolayı bir şeyi kalmayan ve Fena'ya eren kişi" [481] demektir. Kur'an'ın "Her can ölümü tadacaktır."[482] âyeti ve "Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!" hadis-i şerifiyle ifade edilen manayı mutasavvıflar "ölmeden önce ölmek" olarak hayata geçirmiştir. Şairimiz de Mehmet Âkif'i anlattığı şiirinden onun manevî yönüne vurgu yapmış ve milleti için ölümsüzleştiğini vurgulamıştır.

[480] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 250.
[481] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 158.
[482] Ankebût, 29/57.

Bir milletin Âkif gibi dâhîleri ö1mez!
Faniliği temsil eden eb'ada gömülmez! (s. 122)

1.11. Feyz

Sözlükte "suyun taşıp akması, bolluk, çokluk, verimlilik, ilim, irfan"[483] gibi manalara gelen "feyz", tasavvufta kulun hiç bir çalışması ve gayreti olmaksızın Allah'ın lütfuyla onun kalbine herhangi bir bilgiyi bağışlamasıdır.[484] Mutasavvıflara göre feyzin tek kaynağı Allah'tır. Cenab-ı Hakk'ın ilâhî feyzi Peygamber (sav) vasıtasıyla velilere intikal etmiş oradan da sair insanlara ulaşmıştır.[485]

Sayısız latifelerle donatılarak en güzel surette yaratılan insan[486] Allah'ın saygıdeğer aziz bir mahlûkudur. İnsana yakışan gaflet halinen sıyrılarak Rabbin ilâhî feyizlerini tatması ve gözyaşlarıyla Rabbini anmasıdır. Aksi halde hayatının her ânı onu yakıp kavuran bir ayrılığa dönüşür.

Ey bunca letâifle mükerrem olan insan,
Gafletden uyan, Rabbini yaşlar dökerek an!
Hakk'ın ezelî feyzini tatmazsa bir insân,
Her ânı zehirler gibi hicran, gene hicrân! (s. 158)

1.12. Gaflet

Sözlükte "ihmâl, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık"[487], "kayıtsız kalmak, ihmal etmek, boş bulunmak ve aldanmak"[488] manalarına gelen "gaflet", tasavvufta ise "nefsin hevâ ve heveslerine kapılarak vakti boş beyhude işlerle geçirmek ve kıymet verilmesi gereken önemli hakikatlere ilgisiz kalmaktır.[489]

[483] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 264.
[484] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 192.
[485] Selçuk Eraydın, "Feyiz", *D.İ.A.,* İstanbul 1995, c. 12, s. 513-514.
[486] "Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." Tin, 95/4.
[487] Devellioğlu, *a.g.e., s. 274.*
[488] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü,* s. 193.
[489] Uludağ, *a.g.e.,* s. 197.

Müslüman ancak imanın icaplarını bilerek ve onları yerine getirerek kalbini hatta bütün benliğini kuşatan gafleti dağıtabilir. Taşlaşmış olan kalplerin yeniden Allah'ın aşkıyla yanması, ancak O'nun (cc) feyziyle mümkün olur.

Her Müslüman imanın icâbını bilsin,
Gafletle geçen anları, bir hamlede silsin,
İslam'da cihâd ruhuna, pervâne kesilsin.
Ya Rab, uyuyan kitleyi feyzinle uyandır;
Taşlaşmış olan kalpleri sevdalara yandır! (s. 190)

1.13. Gaşy

Sözlükte "kendinden geçme"[490] manasına gelen "gaşy", "üzerine gelen hal sebebiyle kulun kalbinin gaybet bulması, gayb tefekküründe boğulması, dışarıda vuku bulan olaylardan habersiz hale gelmesidir."[491] "Beklenen Kahraman"[492] isimli şiirinde şairimiz hayalinde tasavvur ettiği Müslüman tipini bir kahramana benzeterek ona duyduğu aşkı ve hasreti anlatırken nasıl kendinden geçtiğini dile getirmiştir.

Müslüman Türk, yanıyor aşkına pervâne gibi,
Hasretindir, bu alevler saçan aşkın sebebi!
En güzel râyihalar, tatlı temâsıyla seni;
Gaşyederken duyalım, marş olacak menkıbeni! (s. 50)

1.14. Gurbet

Sözlükte "gariplik, yabancılık"[493] manasına gelen "gurbet", sûfîlere göre insanın aslî vatanı olan ruhlar âleminden uzak kalarak kendisine yabancı olan bu dünyada bulunmasıdır.[494] Şiirlerinde "gurbet" kavramını genellikle acı ve ızdırap veren bir uzaklık anlamında kullanan şairimiz "Beklenen Kahraman"[495] isimli şiirinde hayalindeki kahramana

[490] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 279.
[491] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 173.
[492] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 50.
[493] Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 294.
[494] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 207.
[495] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 50.

duyduğu hasreti ifade etmiştir. "Gurbet" kelimesinin "yalnızlık"[496] anlamı da olduğuna göre bu şiirde geçen ifadenin de bu manada kullanıldığını söyleyebiliriz.

Nemli gözlerden akarken, yaş olup hasretimiz;
Yeter artık, sona ersin, şu gönül gurbetimiz. (s. 50)

1.15. Hasret

Sözlükte "üzüntü, inleme, iç sıkıntısı, ele geçirilemeyen veya elden kaçan bir şey için hayıflanma"[497] gibi manalara gelen "hasret", tasavvufta "sâlikin geçmişteki hatalarına bakıp hayıflanması ve kendine esef etmesi."[498] demektir.

Hakk'a âşık olan kul için gönül bu sevginin odak noktasıdır. Hz. Âdem (as)'in yaratılması ve cennete yaşamaya başlamasıyla insan ve Allah arasında başlayan yakınlık Hz. Âdem ve Havvâ'nın cennetten dünyaya gönderilmesiyle çok büyük bir hasrete dönüşmüştür ve insan bu hasreti ezelden beri yaşamaktadır.

Hakk'a âşık olan insânda gönül mihrâkı,
Solmayan güller açan bahçelerin müştâkı.

Bu gönül hasreti, ruhlarda ezelden beridir,
Hakka hayrân oluşun, nur saçan örnekleridir! (s. 86)

1.16. Hicrân

Sözlükte "ayrılık, firak ve uzak olma"[499] anlamlarına gelen "hicrân", tasavvufta da "zahiren veya bâtınen Hak'tan başkasına iltifat etme manasındadır."[500] Şairimiz de Allah'tan uzak olma halinin ibadetten huzur alınamamasıyla gerçekleşeceğini, insanın yaslı ve perişan olacağını söylemiştir.

[496] Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ,* Haz. Süleyman Uludağ, s.971.
[497] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 336.*
[498] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 159.
[499] Devellioğlu, *a.g.e., s.369.*
[500] Uludağ, a.g.e., s. 240.

İbâdetden huzur almazsa bir insân, perişândır,
Tükenmez yas taşır zîrâ, geçen her ânı hicrândır. (s. 163)

1.17. Hikmet

Sözlükte "felsefe, adalet, ilim, hilm, peygamberlik, Kur'an, İncil, veciz söz"[501] gibi manalara gelen "hikmet", Allah'ı gerektiği gibi bilme, varlıkların hakikatini kavrama ve kâinatı gücü yettiği ölçüde bilip ona göre hareket etmektir.[502] Allah'ın hikmet verdiği kimse, hikmet sahibidir ve o kimse artık eşyanın hakikatini bilip ona göre hareket eder.[503] Kur'an-ı Kerim'de bu konu "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir."[504] âyetiyle ifade edilmiştir.

Şairimiz bu kavramı şiirlerinin sadece birinde sözlük anlamı ile kullanmıştır. Çin'in Uygur Türklerine yapmış olduğu korkunç zulümleri anlatırken geçmişte kültür ve medeniyette ileri gitmiş bir milletin bu gün geldiği noktaya işaret etmiştir.

Hani, târihde, büyük bir medenî millet olan,
Şanlı mâzîsi, hukuk, felsefe, hikmetle dolan,
Koca Çin ülkesi, çalkanmada hep kanlarla,
Şu kızıl fırtınanın saçtığı buhranlarla! (s. 60)

1.18. İhlâs

"İhlâs", gösterişi bırakmak, ibadette ve amellerinde samimi olarak Allah'tan başkasının rızasını gözetmemektir.[505] Yani ihlâs, amelleri her türlü dünyalık karşılıktan temizlemektir.[506] Çünkü kulun amelinde Allah rızası dışında farklı niyetler taşıması ihlâsa

[501] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 216.
[502] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 138.
[503] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 222.
[504] Bakara, 2/269.
[505] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 232.
[506] Hace Abdullah El-Ensârî El-Herevî, *Menâzilü's Sâirîn,* Ter. Abdurrezzak Tek, Bursa 2008, Emin Yayınları, s. 93.

mani olur.[507] Sonuç olarak diyebiliriz ki; "ihlâs, hangi konuda olursa olsun Hakk'ın rızasına uygun düşen iştir."[508]

Akıl ve cesareti ruhlarda buluşturarak coşturan Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlardan ihlâsla yani Allah'ın rızasından başka her şeyi bir kenara bırakarak çalışmalarını istediğini belirten şairin, "aşk", "şehâmet", "vazife" ve "ihlâs" kavramlarını birlikte kullanması tesadüfî değildir. Hakîki bir Müslümanda olması gereken vasıfları bir arada sayarken Kur'an'dan alınan akıl ve cesaretle, mukaddes vazife olan Allah yolunca mücadele ve mücâhedenin ancak ihlâsla yapılabileceğini vurgulamıştır.

Şehâmet aşkını ruhlarda coşturan Kur'ân,
Vazîfe istiyor ihlâsla, Müslümânlardan! (s. 39)

1.19. İhsan

Sözlükte "iyilik cömertlik ve bağışlama" manalarına gelen[509] "ihsan", "bir işi en güzel şekilde yapmak, Allah'a ihlâsla kulluk etmek" demektir. Ayrıca başkalarına yardımda bulunma ve iyilik etme anlamı da vardır.[510] Bunun dışında Cibril hadisi olarak da bilinen hadis-i şerifte, Cebrail (as)'in "ihsan nedir?" sorusuna Peygamber Efendimiz (sav), "Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmen, her ne kadar sen O'nu (cc) görmesen de O (cc) seni görüyordur." cevabını vermiştir.[511] Bir başka deyişle ihsan, insanın bütün hayatını Allah'ın huzurunda olduğunun bilinciyle yaşamasıdır.[512]

Ali Ulvî Kurucu'nun imansızlık fikrinin ve dünyevî doktrinlerin insanların gönül dünyalarını nasıl kararttığından bahsettiği şiirinin ilk mısraında imanın, insana Allah'ın bir

[507] Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi, s. 289.*
[508] Ebubekir Muhammed bin İshak Buharî Kelâbâzî, *et-Ta'arruf – Doğuş Devrinde Tasavvuf,* Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 2014, Dergâh Yayınları, s. 151.
[509] A.Züyuf, *Dini Terimler Sözlüğü*, s. 241.
[510] Mustafa Çağrıcı, "İhsan", *D.İ.A.,* İstanbul 2000, c. 21, s. 544-546.
[511] Buharî, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII), İman hn. 1.
[512] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 259.

ihsanı olduğu hatırlatılmıştır. "O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı."[513] âyetinin de işaretiyle Allah'ın insanı en güzel şekilde yarattığını ve her derdinin dermanının da yine onda olduğunu anlatmıştır. İman, batmayan nurlu bir güneştir ve insanlık doktrinlerin kalpleri kararttığı bu dönemde onun manevi feyzine daha da muhtaçtır.

Ezelî rahmetin insânlara ihsânı olan,
Her çeşid derdine dermânı beşer, onda bulan,
Batmayan tek güneşin nûruna ruhlar açken,
Manevî feyzine dünden daha çok muhtaçken,
Doktrinlerle gönül mâbedi vîran oluyor, (s. 55)

1.20. İlham

Sözlükte "kalbe doğan şey"[514] manasına gelen "ilham", tasavvufta Allah tarafından insanın gönlüne feyz yoluyla ulaştırılan şey demektir.[515] İlham, "kalpte meydana gelen, nazar ve istidlale ihtiyaç duymadan insanı amele sevk eden ilimdir."[516] Allah bu ilmi insana hiçbir bilgi kaynağını kullanmaksızın doğrudan veya bir melek vasıtasıyla ulaştırabilir.[517]

Ali Ulvî Kurucu, dinin ruhların hayran olduğu vicdanların derinliklerine kadar sinmiş ve insanı tatmin eden ilâhî bir nurlu ilham oluşundan bahsederken bunun kaynağını da Kur'an olarak göstermiştir. Bu şiirde kullanılan "ruhların tatmini", "vicdanın derinlikleri", "kuvve-i kudsiyye", "nur" ve "menba" kavramları ilhamdan bağımsız düşünülmemelidir. Çünkü "ilham", kaynağını Allah'tan aldığı için nurludur ve gönlün derinliklerine nüfuz ederek insan ruhunu tatmin eden kudsî bir düşüncedir.

Din; çünki, beşer rûhunu tatmîn için inmiş,
Vicdandaki en hisli derinliklere sinmiş,

[513] Secde, 32/7.
[514] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 427-438.*
[515] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 392.
[516] Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ,* Haz. Süleyman Uludağ, s. 976.
[517] Yusuf Şevki Yavuz, "İlham", *D.İ.A.,* İstanbul 2000, c. 22, s. 98-100.

Bir kuvve-i kudsiyye ki, ruhlar ona hayrân
İlhamlara nur menbaıdır: Hazret-i Kur'ân! (s. 89)

1.21. İrâde

Lûgatta "dileme, isteme"[518] anlamına gelen "irâde", "hakîkat çağrısına icabet etmeyi gerekli kılan, kalpteki muhabbet ateşinden bir kor parçasıdır."[519] Kul için her işin başlangıcında irâde vardır. Tasavvuf yolunu seçenlerin uğrayacakları ilk durak, yaşayacakları ilk hal "irâde" halidir.

Büyük hedeflere gönülden inanarak bağlanan insan, en karalık görünen günlerde bile ümidini kaybetmeyerek yılmadan gayret etmeye devam eder. İnsan ancak irâdesiyle nefsine söz geçirince aşılmaz gibi görünen engelleri aşabilir. Şairimizin mısralarında "irâde" ve "kudret" kavramlarını birlikte kullanmasının sebebinin, sadece anlama güç katmak olduğunu düşünmüyoruz. Zira irâde, kulun Hakk'a giden yola girişinde etkili olduğu gibi, o yolda sebât edebilmesi için de çok önemlidir. Bu yolun sonu her şeye gücü yeten Allah'a çıktığından kulun irâdesini Hakk'ın kudretinden ayrı düşünmek de mümkün değildir. "Şüphesiz sen sevdiğin kimseyi doğru yola iletemezsin. Fakat Allah, dilediği kimseyi doğru yola eriştirir. O doğru yola gelecekleri daha iyi bilir."[520] âyetinde de ifade edildiği gibi insanın doğru yolu bulması ancak Allah'ın dilemesiyle gerçekleşir. Buradan hareketle de diyebiliriz ki şairimiz, kulun irâdesini Allah'ın kudretine bağlamıştır.

Büyük hedeflere ruhu ile bağlanan insân,
Semâsı kapkara günlerde, yılmıyor bir an!
Bu azme sahib olan rûh ve gaye kahramanı,
Damarlarında coşarken cihâd hıziyle kanı,
İrade kudreti, ruhunda çağlayanlaşıyor,
Çetin barajları bir anda çiğneyip aşıyor! (s. 176)

[518] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 444.
[519] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 244.
[520] Kasas, 28/56.

1.22. İstiğfâr - Tevbe

Sözlükte tevbe edip Allah'tan af dileme manasına gelen "istiğfâr", tasavvufta da hata ve günahların Allah'tarafından affedilmesini istemektir.[521] İsyandan itaate, günahtan sevaba, yanlıştan doğruya ve bâtıldan Hakk'a dönemeye istiğfâr denmiştir.[522]

Hakk'ın yüce dergâhında anılmak isteyen kul gecenin son demi olan seher vaktini fırsat bilmeli ve bu vakitte Allah'a el açıp yalvarmalıdır. Kul, tevbesi ve dünyalıklardan sıyrılması ölçüsünde Allah'a yakın olur. Seher vaktinin Rabbimiz katında hususî bir yeri olduğunu ""Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru" diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah'tan) bağışlanma dileyenlerdir."[523] âyetiyle bilen şairimiz bu zaman dilimini özellikle seçmiştir.

Seher vaktinde istiğfar edip Allah'ı zikret de,
Uzaklaş hem sivâlardan anıl dergâh-ı izzetde! (s. 163)

1.23. İstiğrâk

Sözlükte "gark olma, batma, dalma, içine gömülme"[524] gibi anlamlara gelen "istiğrâk", bir tasavvuf terimi olarak "sâlikin ilâhî sevginin istilâsı altında sevgiliyi temaşa ederken maddî âlem ve mâsiva hakkında hiç bir his, idrak ve şuura sahip olmamasıdır."[525]

Kulun en saf ve berrak hissi, kâinatın esrarını keşfettiği anda yaşadığı tarifsiz duygudur. İnsan bu hâl içinde ellerini açıp Rabbine meramını arz ettiğinde koca âlem onun için âdeta bir mabet haline gelir. İstiğrâk hâli, kulun masivâdan tamamen sıyrılıp Allah'ın varlığında kendini bulmasıdır. Bu hissi yaşayan insan, âlemleri vahdet aynasında temaşa

[521] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 192.
[522] Kelâbâzî, *et-Ta'arruf – Doğuş Devrinde Tasavvuf,* s. 144.
[523] Âl-i İmrân, 3/16-17.
[524] Devellioğlu, Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 456.
[525] Uludağ, *a.g.e.,* s. 193.

ettiğinden Allah'tan başka her şey gözünde küçüldükçe küçülür ve kâinat onun için Allah'ı zikrettiği bir mabede benzer.

Manevî hislerin en sâfı ve en berrâkı,
Rûhun esrârlı semâlardaki istiğrâkı,
Yüce dergâha münâcâtını arz etdiği an,
Ulu bir mabedi temsîl eder ufkunda cihân! (s. 79)

1.24. Kahr

"Ezme, mahvetme, perişan etme ve helâk etme"[526] gibi anlamlara gelen "kahr" kavramı tasavvufta "Hakk'ın yardımıyla nefsi ezmek, arzularını kırmak ve dizginlemek" demektir.[527] Ali Ulvî Bey bu kavramı şiirlerinde sözlük anlamıyla kullanmış ve Allah'tan kullarını perişan etmeyerek cihat aşkını nasip etmek suretiyle onları uyandırmasını istemiştir.

Yâ Rab, bizi kahretme de lütfunla uyandır;
İslâm'da cihâd aşkına mü'minleri yandır! (s. 75)

1.25. Kalb

Sözlükte "yürek, gönül"[528] anlamına gelen "kalp", canlıların en hayâtî yaşam organıdır. Tasavvufta ise "insanın mahiyeti, madde ile mananın birleştiği yer, akıl, ruh, Allah'ın tecelli ettiği mahal, ilahî latîfe gibi çok yönlü manaları ifade eder."[529] Yani kalp, insanın hem maddi hem de manevî âlemi açısından önemlidir. Manevî olarak kulun Rabbini anarak huzur bulduğu ilâhî tecellilere açık bir mekân olarak kabul edilir.[530] Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri bu hakikati "Dil beyt-i Hüdâdır"[531] ifadesiyle anlatmıştır. Kur'an-ı Kerim'in değişik âyetlerinde bir çok defa geçen "kalp" kelimesi Allah'ın kalbin manevî

[526] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 481.*
[527] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,*, s.203.
[528] Devellioğlu, *a.g.e.,* s. 483.
[529] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 264.
[530] "Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur." Râd, 13/28.
[531] Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Divan,* Haz. Numan Külekçi, Turgut Karabey, Erzurum 1997, Atatürk Üniversitesi Yayınları, s. 453 g. 317.

yönüne verdiği önemin de bir göstergesidir. Kalp, imanın tecelligâhıdır[532] ve Allah dilerse iman etmeyenlerin kalplerini mühürleyebilir.[533] Burada mühürlemekten kasıt, kalplerin imanın güzelliklerine kapatılarak insanın yaratılış gayesi olan kulluğun unutturulmasıdır.

Şairimiz, kalplerin tefekkür ederek, Allah'ı anıp O'nun için gözyaşı dökerek uyanacağını anlatırken, Allah'ı hakkıyla bilen kulların da ancak bu yolla ilâhi hakikate ulaşabileceğini söylemiştir.

Veli kullar, erenler, erdiler kalben uyanmakla,
Tefekkürler edip yaşlar döküp Allah'ı anmakla. (s. 163)

Yukarıda zikrettiğimiz kalplerin mühürlenmesi meselesini şiirinde farklı bir biçimde işleyen şairimiz, günahlar sebebiyle ölen kalplerin yarın âhirette Allah huzurunda feryat edeceğinden bahsetmiştir.

Kalbi ölü olanların,
Günahla hem dolanların,
Hakk'ın huzurunda yarın,
Bir ahı bin efgân olur. (s. 167)

1.26. Kemâl

Lûgatta "erginlik, olgunluk, yetkinlik"[534] anlamına gelen "kemâl", tasavvufî manada ise "nefsani vasıf ve sıfatlardan ve bunların eserlerinden münezzeh olarak"[535], "zât, vücud ve sıfat bakımından yetkin olma"[536]demektir.

Kâinatta meydana gelen hadiselerin arkasındaki gerçeği gören insan, mutlak ve hakîki ilme ulaşır. Kul, ölmeden evvel kemâl yani olgunluk noktası olan bu ilme kavuşmayı

[532] "İşte Allah onların kalplerine imanı yazmış ve onları kendi katından bir ruh ile desteklemiştir." Mücadele, 58/22.
[533] "Allah kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler." Âraf, 7/101.
[534] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 505.
[535] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 210.
[536] Süleyman Uludağ, "Kemâl", *D.İ.A.,* İstanbul 2002, c. 25, s. 222.

hedeflemeli; bu ulvî gaye için çalışarak Hak nazarında şerefini yükseltmelidir. İnsanın kemâle ermesi ancak yaratıcısı olan Rabbini tanımasıyla mümkün olacağından dünya hayatının asıl amacı Allah'ı bilip, O'na (cc) hakkıyla kulluk etmektir.

Uyanırsan, şu şuûnatdaki her bir kelime,
Erdirir rûhunu mutlak ve hakiki ilme!

Buna ermek, sana dünyada gerekdir; zira,
Perdeler sıyrılıyor, bil ki ölümden sonra!

Buna ermekle, tekâmül edecekdir şerefin,
Hep kemâl olmalı gayendeki Ulvî hedefin! (s. 151)

1.27. Keşf

Sözlükte "açığa çıkarma, gizli bir şeyi bulma, bir sırrı öğrenme"[537] manalarına gelen "keşf", sûfîlere göre riyâzet ve tasfiye ile ruhun arındırılarak Hak ile kul arasındaki perdenin kalkmasıdır.[538] Allah'ın âlemdeki tecellilerini görerek, aklın ötesine bir yol bulma ve Hakk'ın herkese zâhir olmayan sırlarını idrak etmeye de "keşf" denmiştir.[539]

Kul Hakk'ın zikrinden feyz alarak irfânını yükseltirse ruhu manevî âlemlerde bir çok sırra vâkıf olur. Kişinin ulaştığı her mertebe ve sır, onu Hakk'a kavuşmaya bir adım daha yaklaştırır. Böylelikle her anı vuslat ile geçer.

Zikirden feyizyâb olmuş ve yükselmişse irfânın,
Ne sırlar keşfeder rûhun, geçer vuslatla her anın. (s. 163)

1.28. Kurb

Sözlükte "yakınlık ve yakın olma" manalarına gelen "kurb" kavramı, tasavvufta kulun Hak ile arasındaki bütün engelleri kaldırarak, Allah'ın ibadet ve tâatine, tevfikine ve inayetine

[537] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 511.
[538] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 213.
[539] Süleyman Uludağ, "Keşf", *D.İ.A.,* İstanbul 2002, c. 25, s. 315-317.

yakın olmasıdır.[540] Aynı zamanda insanın Allah'ın ihsan ve lütuflarını fark ederek kendi yaptıklarının hiçliğini anlamasıdır.[541] Kısacası "kurb", Allah'ı bilip tanıyarak kulun kendi küçüklüğünü fark etmesi ve O'nun (cc) emir ve yasaklarına uygun davranmasıdır.[542]

Kul, hem ruhunu hem de bedenini maddî menevî bütün kirlerden arındırırsa Hakk'a yakınlaşır ve böylelikle hayat onun için cennete uzanan bir merdivene dönüşür.

Temiz kalsan biiznillah erersin kurb-ı Mevlâ'ya,
Hayat olsun çıkan bir merdiven Firdevs-i Âlâ'ya. (s. 141)

1.29. Lutf-İnâyet

Sözlükte "hoşluk, güzellik ve iyi muamele" anlamlarına gelen "lutf" kavramı, mutasavvıflara göre kulu Hakk'a itaat etmeye yönelten ve günahlardan uzaklaştıran her şeydir.[543] İnâyet ise "Allah'ın kulunu yardım ederek korumasıdır."[544]

Taşlaşmış kalplerin yeniden uyanması ancak imanla mümkün olur; bu da Allah'ın insana bahşettiği en büyük lütuftur. Şairimiz geçmişte yaşanan günleri özlemle anarken Allah'a o güzel günlerin tekrar yaşanması için dua etmektedir. Milletin çektiği zillet ancak Allah'ın lütfuyla son bulabilir diyen Ali Ulvî Kurucu, yeni nesillerin tarih şuuruna ermeleri için Allah'a yalvarmaktadır. Çünkü "Allah lütfu geniş olandır."[545]

Yüzlerce yıl insanlığa önderdi bu millet,
Mâzîdeki iclâlini Rabbim, gene lütfet,
Lütfet, sona ersin, nice yıl çekdiği zillet...
Târihine bîgâne kalan nesli uyandır,
Taşlaşmış kalbleri sevdâlâra yandır! (s. 190)

---

[540] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 221.
[541] Kelâbâzî, *et-Ta'arruf – Doğuş Devrinde Tasavvuf,* s. 161.
[542] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü,* s. 452.
[543] Uludağ, *a.g.e.*, s. 231.
[544] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 242.
[545] Bakara, 2/261.

Ali Ulvî Bey'e göre gerçek şair, şiiri bir ibadet bir dua gibi günlerce ruhundan taşıyarak Allah'tan bir ilhâm bekleyen kişidir. Şair böyle yapınca da Allah onun kalbine inâyetini bahşeder.

Şi'ri, günlerce ibâdet gibi, rûhunda taşır.
Tâ ki, ilhâmına Rabbimden inâyet ulaşır! (s 82)

1.30. Ma'nâ

Sözlükte "anlam, iç yüz, rüya, düş"[546] gibi anlamlara gelen "ma'nâ", tasavvufta rüya yerine de kullanılır.[547] Şairimiz bu şiirinde "ma'nâ" kavramını maddî olmayan âlemler için kullanmıştır. Rüya âlemi de maddî olmayan bir âlemdir. Şairimiz "kalkmak", "zulmet" gibi kavramları birbirine bağlı olarak zikretmiştir. Ma'nâ yani rüyâ âleminin de Allah'ın yarattığı diğer mahlûkları gibi O'nu zikrettiğini ifade ederken, kulun gece kalkarak gafletten kurtulmasını ve karanlıkları dağıtarak bütün bu mahluk halkasına dâhil olarak Allah'ı zikretmesini tavsiye etmiştir.

Kalk gâfil olma,
Zulmetde kalma,
Madde ve ma'nâ,
Hakk'ı zikrey1er. (s. 165)

1.31. Marifet-İrfân

Sözlükte "bilme, anlama"[548] manâlarına gelen "irfân", Allah'ın ilâhî bir feyzi olarak kulun kalbinde zuhur eden kâinatın sırlarını anlama kabiliyetidir. Süleyman Uludağ "irfân" kavramını "marifet, keşf, hads, ilham, sezgi, manevî ve ruhî tecrübeyle elde edilen bilgi" şeklinde tanımlamıştır.[549] "Hz. Ali (ra)'ye göre marifet; Allah konusunda kalbinde ne tasavvur

[546] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 579.
[547] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 486.
[548] Devellioğlu, *a.g.e.,* s. 445.
[549] Uludağ, *a.g.e.,* s. 189.

edersen et Hakk'ın onun zıddı olduğunu bilmektir."[550] Başka bir deyişle marifet; "kişinin nefsini fehmetmesi, kendini tanımasıyla"[551] kalbin ulaşılacak noktayı önceden görmesi ve kulun da buna göre hareket etmesidir.[552]

Şairimiz, "kudsî çile" olarak tanımladığı Allah yolunca mücadelenin her ânını ihlâs ve samimiyetle geçiren temkîn ve yakîn ehline kendi katından irfan bahşedeceği inancındadır.

İhlâsla, çetin merhâleler kat'edilirken,
Her ânını kudsî çilenin neş'e bilirken,
Temkîn ve yakîn ehline mahsûs olan irfân,
Dergâh-ı İlâhîden iner rûhlara her an! (s. 49)

Hak yolunun yolcuları, ömürlerini Allah'ı ve tecellilerini tefekkür ile geçirir. Kul ne vakit bu tefekkür ufkunu yakalarsa o anda hakikat kapıları ardına kadar açılır. Şiirde geçen "marifet kıblesi", âşığın maşukuna kavuşacağı mekan olarak tasvir edilmiştir.

Bu tefekkürlerin irfânına ermişsen eğer,
Gizli bir el seni gönlündeki mihrâba çeker!

Ve o mihrâb açılıp marifetin kıblesine,
Bulsa maşukunu âşık, bütün âlem nesine! (s. 149)

1.32. Mest

Sarhoş anlamına gelen "mest" kavramı tasavvufta "sekran, âşkın âşığın bütün varlığına hâkim olması, iliklerine işlemesi" demektir.[553]

Bezm-i Elest ruhların yaratıldıktan sonra toplanarak Allah'ın huzuruna çıktıkları meclistir. Bu mecliste ruhlar Allah'ı temaşa ederek O'na (cc) söz vermiştir. O gün kulun hem vuslat, hem de hicran günüdür. En güzel surette yaratılan insan o gün, Rabbini tanımış ve o

[550] Kelâbâzî, *et-Ta'arruf – Doğuş Devrinde Tasavvuf*, s. 196.
[551] İslamoğlu, *Vahip Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlili, s. 210.*
[552] Kelâbâzî, *a.g.e.*, 196.
[553] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 245.

gün Rabbinden ayrılarak dünyaya gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim bizlere o ilâhî mecliste kulların Allah'ın tecellileri ile nasıl mest olduğunu bizlere tekrar tekrar hatırlatıyor.

Kur'an bize yâd ettiriyor Bezm-i elest'i,
Mü'min, o tecelînin ezelden beri mesti. (s. 159)

1.33. Nefs

Sözlükte "ruh, can, hayat"[554] manalarına gelen "nefs" kavramını Ethem Cebecioğlu; "benlik, ruh, akıl, insan bedeni, ceset, kan, izzet, kötü göz, hamiyyet, ukubet, arzu, murad" [555] şeklinde tanımlamıştır. Tasavvufî olarak, "kendisinde iradî hareket, his ve hayat bulunan latif buharlı bir cevherdir."[556] Bunların dışında "insanın özü, kendisi, ilâhî latife, kötü huyların ve süflî arzuların kaynağı"[557] anlamında da kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de "Yakub dedi ki: "Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi."[558] âyeti ve benzer âyetlerde nefsin aldatıcılığı ve kötüye yönlendirişi zikredilmiştir. "Her nefis ölümü tadacaktır"[559] gibi âyetlerde ise nefis, bütün canlıların sahip olduğu hayat yerinde kullanılmıştır.

Kuşeyrî, Risâle'sinde "nefsin heva ve heveslerine muhalefet etmek ibadetin başıdır"[560] demiştir. Şairimiz de, şeytanın en amansız düşman olduğunu ve nefsin arzularına uydurmak suretiyle insanların ayaklarını kaydırdığını anlatmıştır.

Uzaklaş nefse uymakdan, sığın Allah'a şeytândan,
Odur zaten, ayaklar kaydıran en bî-aman düşmân! (s. 141)

İnsanın ancak nefsinin kötü istekleri karşısında cismanîlikten kurtularak gerçek insan olabileceğini vurgulayan şairimiz, "ruh" ve "nefis" kavramlarını birbirinin zıddı olarak kullanmıştır.

[554] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 818.
[555] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 545.
[556] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 557.
[557] Süleyman Uludağ, "Nefis", *D.İ.A.,* İstanbul 2006, c. 32, s. 526-529.
[558] Yusuf, 12/18.
[559] Enbiyâ, 21/35.
[560] Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi, s. 239.*

Yenerek nefsini kurtul, şu behîmîlikden;
Çünkü cisminle değil, rûh ile insânsın sen! (s. 151)

Gönlünün arzu ve isteklerine ulaşmayı isteyenlerin her şart ve durumda öncelikle nefsine hâkim olması gerekir. İnanan insanın en çok arzu ettiği şey cennet ve Cemâllullah'tır. Kişi bu arzusuna ancak nefsini dizginleyerek ulaşabilir.[561]

İsterse gönül şevkine yükselmeyi her kim,
Her veçhile olmak gerekir nefsine hâkim! (s. 49)

Şairimiz aynı şiirin devam eden mısralarında insanın aşk denizinden geçerek hakîki sevgiye ulaşmasının yolunun, nefsin isteklerine iradesiyle hâkim olması olduğunu dile getirmiştir. Nefsin arzularına gem vurma, onu zapt u rabt altına alma Peygamber'in ve onun izinden giden ermişlerin yoludur.

Arzûsuna nefsin, bilerek hâkim olanlar,
Rûhen, o büyük gâyenin aşkiyle dolanlar,
Peygamberi rehber bilen ermişler izinden,
İhlâsa ererler, geçerek aşk denizinden. (s. 49)

1.34. Nûr-Envâr

Sözlükte "ışık, şule ve aydınlık" anlamlarına gelen ve çoğulu "envâr" olan "nûr", Kur'an-ı Kerim'in 35. sûresinin de adıdır. Bununla birlikte Nûr Sûresi'nde geçen "Allah göklerin ve yerin nurudur."[562] âyeti sebebiyle de Allah'ın isimlerinden biri olarak kabul edilir.[563] Tasavvufî anlamda ise "nûr", "Allah'ın zahir ismiyle tecelli etmesi yani tüm eşyanın suretlerinde kendini gösteren ilâhî varlıktır."[564] Bunlardan başka "gizli olanı gösteren, kapalı

[561] "Kim de, Rabbinin huzurunda duracağından korkar ve nefsini arzularından alıkoyarsa, şüphesiz, cennet onun sığınağıdır." Nâziât, 79/40-41.
[562] Nûr, 24/35.
[563] Bekir Topaloğlu, "Nur", *D.İ.A,* İstanbul 2007, c. 33, s. 243-244.
[564] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 413.

olanı açık eden" manâsına da gelen bu kavramı sûfîler, "kalpten âleme ulaşan her türlü varidat" [565] olarak görürler.

Kur'an-ı Kerim'in değişik âyetlerinde de geçen "nûr" kavramı, Kur'an[566] ve Tevrat[567] için kullanıldığı gibi, yol gösterici bir rehber[568] anlamında da kullanılmıştır. Bu anlamlarının dışında bazı mutasavvıflar, kâinatın yaratılmasından önce Peygamber Efendimiz (sav)'in nûrunun yaratıldığını ve bu yaratılış kaynağının da Allah'ın kendi nuru olduğunu söylemiştir. Bütün mahlukâtın mayası olan bu nûr Hz. Âdem (as)'den Hz. Muhammed (sav)'e ulaşmıştır.[569]

Ali Ulvî Kurucu, "nûr" kavramını şiirlerinde, Allah'ın insanlara bahşettiği iman anlamı dışında, yol gösteren ilâhî bir işaret, yüz güzelliği ve Allah'tan gelen değişik ilhamlar gibi değişik manalarda kullanmıştır.

Şiirde "nûr" ve "tecelli" kavramlarının birlikte kullanılması, Allah'ın "Nûr" ismine bakar. Allah hakiki kullarının yolunu ve kalbini kendi nurundan tecellilerle aydınlatır. Bu tecellilerle kalpleri aydınlananların çehreleri nûr olur[570] ve rûh âleminin feyizlerinden de ziyadesiyle istifade ederler. İşte şairimiz de, Allah'ın böyle hususî bir lütfuna kavuşmuş insanların karşılık olarak bütün samimiyetleriyle bu yolda olmalarını istemiştir.

Ey Hak yolunun nûrlu tecellîsine mâlik,
Rûh âleminin feyzine bin şevk ile sâlik,
Nûr çehreli yıldız... Bütün ihlâsını göster,
Kudsî çile senden, bu fedâkârlığı ister! (s. 49)

[565] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü,* s. 563.
[566] "Ey insanlar! Size Rabbinizden kesin bir delil (Hz. Muhammed) geldi ve size apaçık bir nur (Kur'an) indirdik." Nîsâ, 4/174.
[567] "Şüphesiz Tevrat'ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır." Mâide, 5/44.
[568] "Ey iman edenler; Allah'a karşı gelmekten sakının ve peygamberine iman edin ki, size rahmetinden iki kat pay versin, size kendisiyle yürüyeceğiniz bir nur versin ve sizi bağışlasın." Hadîd, 57/28.
[569] Salih Çift, "İlk dünem Tasavvuf Düşüncesinde Nur Kavramı", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 2004, c. 13, sy. 1, s. 139-157.
[570] Mehmet Dikmen, *Esmaü'l-Hüsna*, İstanbul 2010, Türdav Yayınları, s. 142-143.

Aşağıdaki şiirinde de şairimiz "İşte size Allah'tan bir nûr ve apaçık bir kitap (Kur'an) gelmiştir."[571] âyetinde işaret edilen hakikati dile getirerek, Kur'an'ın insanların imanlarını kuvvetlendiren ve kendisine hayran bırakan bir nûr kaynağı olduğunu vurgulamıştır.

Bir kuvve-i kudsiyye ki, rûhlar ona hayrân
İlhamlara nur menbaıdır: Hazret-i Kur'ân! (s. 89)

Muhammed İkbâl için kaleme aldığı bir başka şiirinde de şairimiz, ilk beyitte gönülleri yakan meşalenin ateşinin Kur'an'dan tutuşturulduğunu ve karanlık vicdanların da ancak bu ateşle aydınlanacağını anlatırken; ikinci beyitte, Allah'ın Nûr ismine işaret ederek şair Muhammed İkbâl'in tek amacının her türlü engeli aşarak Allah'a ulaşmak olduğunu anlatmıştır. Üçüncü beyitte ise Allah'ın nurundan feyz alarak yükselen bir imanın bir kıvılcımının âdeta şafaklar söktürecek günler doğuracak güçte olduğunu söylemiştir.

Nasıl yanmaz gönüller, meş'alen, nûr aldı Kur'ân'dan,
Kesâfetten, onun nûruyla ancak kurtulur vicdân!

Ümidin, maksadın, gâyen, senin Tek Nûr'a yaklaşmak,
Eğer engelse, en azgın ölümler, çiğneyip aşmak!

Nûrdan, feyizyâb olmuş ve yükselmişse bir îmân,
Şafaklar fışkırır, günler doğar, bir tek kıvılcımdan! (s. 130)

Ali Ulvî Kurucu başka bir şiirinde, Peygamber Efendimiz (sav)'e olan sevgisini aktarırken, sümbüllerin kokusunu Efendimiz (sav)'in kokusundan, aşk bağının güllerinin güzelliğini Efendimiz (sav)'in nurlu yüzünden aldığını ve bu güzelliklerin de bülbülleri yani Peygamber sevdalılarını mest ettiğini anlatmıştır.

Bûy-ı vaslındır, muattar eyleyen sümbülleri,
Nûr cemalinden eserdir, bağ-ı aşkın gülleri,

[571] Mâide, 5/15.

Gül cemâlindir Habibim, mesteden bülbülleri,
Ben Resûl-i Kibriyâ'nın bülbül-i nâlânıyım,
Mücrîmim gerçi, cemâl-i Mustafa hayrânıyım! (s. 160)

1.35. Pervane-Mum

Geceleri ışığın veya ateşin etrafında uçuşan küçük kelebeklere verilen bir isim[572] olan "pervane", tasavvuf edebiyatında "âşık-maşuk, seven-sevilen" anlatılırken mum (şem) sevgiliyi yani Allah'ı; pervane de O'na (cc) âşık olan kulu temsil eder. Nasıl ki pervane yanan mumun çevresinde döner ve en sonunda da ateşiyle can verirse, kul da Hakk'ın nurunda nefsini öyle yok eder. [573]

Kulun hem bu dünyada hem de âhirette tek hakîki sevgilisi Allah'tır. İnsan her an O'na kavuşmanın iştiyakıyla heyecanlanır ve âdeta yanıp tutuşur. Şairimiz de kalbini yakıp kavuran bu ilâhî aşk ateşini mısralarına nakşederken kendisini pervanelere benzetmiştir.

Mevlâm sana ersem diye,
Aşka düşen pervâneyim.
Cemâlini görsem diye,
Aşka düşen pervâneyim. (s. 166)

Edebiyatımızda âşık-maşuk ilişkisi sadece Allah-kul ile sınırlı değildir. İslâm'ın ilk yıllarından beri Müslümanlar, Peygamber (sav)'e de aşk derecesinde bir sevgi beslemiş ve bu sevgi söz, tavır ve davranışlarında mâkes bulmuştur. Şairimiz Ali Ulvî Bey de, yüreğindeki Peygamber (sav) aşkını, onu (sav) nurlar saçan bir güneşe, âlemleri de o güneşin etrafında dönen pervanelere benzeterek anlatmıştır. Hatta sevgilinin sesi dahi âşıklarını yakmaktadır.

İlahi bir güneşsin, nûruna pervânedir âlem,
Yakan uşşâkı ol muhrik sadâsın ya Rasûlallah! (s. 157)

[572] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 861.
[573] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 255.

1.36. Rahmet

"Acıma, esirgeme, koruma, bağışlama"[574] gibi anlamlara gelen "rahmet", hakikatte kulun Allah katından gelen ihsanlarla kuşatılmasıdır.[575] Rahmetin kaynağı Allah'tır ve O (cc) sınırsız rahmet sahibidir.[576] Kur'an-ı Kerim'de bir çok âyette geçen rahmet kavramı Allah'ın farklı lütuf ve ihsanlarını anlatmak için kullanılmıştır. Mü'minler için kendilerine gönderilen peygamberler[577], kitaplar[578] ve başlarına gelen her türlü iyilik Allah'ın rahmeti olarak zikredilmiştir. Tasavvufta ise iki türlü rahmet vardır: İlki Allah'ın bütün kullarına mahsus olan rahmet-i imtinâniye, yani amel ve ibadet edilmeden ulaşılan rahmettir ki, Cenab-ı Hakk'ın Rahmân isminin tecellisidir. İkincisi ise rahmet-i vücûdîye, yani takva ehline âhirette vaat edilen özel rahmettir ve Rahîm isminin mü'min olarak ölmüş kullar için âlem-i bekada tecelli etmesidir.[579]

Şairimiz, Enbiyâ Suresi'nde geçen "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." âyetine telmih yapmış ve "ebedî mürşid" ifadesiyle Hz. Muhammed (sav)'in son peygamber olduğunu vurgulamıştır.

Ebedî mürşididir, nûrlu hedef rehberimiz,
Bütün âlemlere rahmet yüce Peygamberimiz! (s. 110)

Peygamber Efendimiz (sav)'in kabrinin de bulunduğu Mescid-i Nebevî içerisinde bizzat Efendimiz (sav) tarafından yaptırılan ilk mescid olan ve cennet bahçesi manasına gelen "Ravza-i Mutahhara", peygamber sevdalılarının görmek için yanıp tutuştukları mübarek bir mekândır. Hayatının büyük bir kısmını Medine'de geçirmiş olan şairimiz, Allah'ın bu kutsal beldeyi ziyaret için gelenlere sayısız manevî ihsanlarda bulunduğunu dile getirmiştir.

---

[574] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 874.
[575] "Rahmetim ise her şeyi kapsamıştır." Â'raf, 7/156.
[576] "Eğer seni yalanlarlarsa, de ki: "Rabbiniz geniş rahmet sahibidir." En'âm, 6/147.
[577] "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
[578] "Andolsun biz onlara, bilerek açıkladığımız bir kitabı, inanan bir toplum için bir yol gösterici ve rahmet olarak getirdik." Â'raf, 7/52.
[579] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 290.

Ravza, uşşâkına, cânân olup ağûş açıyor,
Hak Teâlâ, yanan âşıklara, rahmet saçıyor! (s. 140)

1.37. Rûh

Rûh; "can, nefs, Cebrail ve mücerret insan latifesi" [580] manalarına gelmektedir. Fakat Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak "Ve sana ruh hakkında soru soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbimin bileceği bir şeydir. Size pek az ilim verilmiştir."[581] buyurmuştur. İşte bu sebeple İslâm âlimleri ruhun mahiyeti konusunda ihtilâfa düşmüştür. Bazıları Kâşânî'nin de dediği gibi, can ve hayât demektir derken bazıları da beden kalıbına yerleştirilmiş aynî bir varlık olduğunu söylemiştir.[582] Kur'an-ı Kerim'de de zikredildiği gibi, insan aklı ruhun hakîki mahiyetini anlamaya yeterli değildir. Ancak Efendimiz (sav), "Ruhlar toplanmış cemaatler (gibidir). Onlardan birbiriyle (önceden) tanışanlar kaynaşır, tanışmayanlar ayrılırlar"[583] hadis-i şerifiyle ruhun varlığını açıkça tasdik etmiştir.[584]

Rûh, insanın hayatını devam ettirmesini sağlayan anlayışlı ve bilinçli unsurdur. "Rûh" kavramı Kur'an-ı Kerim'de de değişik yerlerde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Âyetlerde rûh, insanın cismânî varlığının dışında da bir mahiyete sahip olduğunu vurgulamanın dışında "rûhu'l-kuds[585], er-rûhu'l-emîn[586]" gibi özel anlamlarda da kullanılmıştır.[587]

Ali Ulvî Kurucu, şu mısralarında nefsin arzularıyla değil de "o büyük gaye" olarak tanımladığı Hak davasının aşkıyla rûhu doldurmak suretiyle ihlâsa erilebileceğini anlatmıştır. İnsan hakîkî aşka ulaşmak istiyorsa, nefsin arzularına mutlâka hâkim olmalı ve bu yolda başta

[580] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 274.
[581] İsrâ, 17/85.
[582] Abdulkerim Kuşeyrî, Kuşeyrî *Risâlesi, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergây Yayınları, İstanbul 1991, s. 223.*
[583] Buhârî, *Sahîhü'l Buharî* (I-VIII), Enbiya hn. 2; Muslim, *Sahîhu Muslim* (I-III), Birr hn. 159.
[584] Hucvirî, *Keşfü'l Mahcub, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 1982, s. 389.*
[585] "Ey Muhammed! De ki: "Rûhu'l-Kudüs (Cebrail), inananların inançlarını sağlamlaştırmak, Müslümanlara doğru yolu göstermek ve onlara bir müjde olmak üzere Kur'an'ı Rabbinden hak olarak indirdi." Nahl Suresi, 16/102.
[586] "(Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) indirdi." Şu'arâ suresi, 26/193.
[587] Yusuf Şevki Yavuz, "Rûh", *D.İ.A*, Ankara 2008, c. 35 s. 187 – 192.

Peygamber Efendimiz (sav) olmak üzere, Hak dostlarını örnek almalıdır. Şair "rûh" kavramını Hakk'a ulaşmada vazgeçilmez bir nokta olarak görmüştür.

Arzûsuna nefsin, bilerek hâkim olanlar,
Rûhen, o büyük gayenin aşkiyle dolanlar,
Peygamberi rehber bilen ermişler izinden,
İhlâsa ererler, geçerek aşk denizinden. (s. 49)

Şairimiz, Cenab-ı Hakk'ın ihsânı olan ilâhî hakîkâtlerin beden ile rûh arasındaki aşkı temin edecek yegâne vasıta olduğunu aşağıdaki mısralarında vurgulamaktadır.

Rabbin insânlara ihsânı: İlâhî gerçek;
Bedenin, rûha olan aşkını te'mîn edecek! (s. 53)

Ali Ulvî'ye göre, bildiğimiz maddî âlemin dışında da var olan âlemler ancak mü'minin ruhuyla temâşa edebileceği âlemlerdir.

Görünen âlemin ardında, ne âlemler var;
Mü'min insan, onu rûhiyle temâşâya dalar! (s. 53)

1.38. Sabır

Sözlükte "dayanma, katlanma"[588] manasına gelen "sabır", tasavvufta ise "başa gelen musibetler karşısında nefsin tahammülsüzlüğüne rağmen insanın kendini şekvadan alıkoymasıdır.[589] Mutasavvıflar nefse hoş gelen şeylerden kaçınmayı da sabır olarak görmüştür.[590] Sûfîler, kaza ve kadere rızayı, belâlara sabretmeyi ve nimetlere şükretmeyi

[588] Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 905.*
[589] Herevî, *Menâzilü's Sâirîn*, s. 98.
[590] Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler, s. 81.*

vacip olarak kabul etmiştir.[591] Şairimiz de Komünizm fikrini savunanların verdikleri zararlar karşısında Müslümanların gösterdiği tavrı dile getirmiştir.

Hâlâ o kızıl sultayı fikren taşıyanlar,
Dünyâyı, yakıp yıkmağa hasret yaşıyanlar,
Birgün azıtıp yolları hepten şaşırırlar,
Türk Milletinin sabrını bir gün taşırırlar... (s. 65)

1.39. Sır-Esrar

Sözlükte "gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey ve esrar" gibi anlamlara gelen "sır", kimi mutasavvıflara göre manevî ve bâtınî hakikatler ve marifetlerdir.[592] İnsan bedeninde ruh ne ise, kalpteki sır da odur ve bu latifeyi Allah sadece has kullarına nasip eder.[593] Allah'ın kalbe koyduğu bu lâtifeyi gönül ehli ve keşf sahiplerinden başkası idrak edemez.[594] Sofîlerce "ruhun bir idrak mertebesi" olarak da tanımlanan "sır", Hak ile kul arasında gizli kalması gereken bir hal olarak görülmüş ve ifşa edilmesi yasaklanmıştır.[595]

Merhum şairimiz Ali Ulvî Kurucu, "Ezelî Sır"[596] adlı şiirinde, Allah'ın insanın kalbine yerleştirdiği ezelî sırrın mahiyetini anlatırken, onun gizliliğine vurgu yaparak güneşlerin dahi aydınlatamayacağı bir gölge olduğunu söylemiştir. Bu sırrı ancak Hak yolunun yolcuları bilebilir. Manen kör olanlar yani kalbi imana ve Hakk'ın tecellilerine kapalı olanlar ise onu göremez.

Bugün insan; yüce mefkûrelerin baş tâcı,
Ezelî sırrı çözen, Hak Yolu'nun muhtacı!

Ezelî sır, o güneşlerle silinmez gölge,
Mânevî körlere, dünyâda görünmez bölge! (s. 85)

---

[591] Abdulkâdir Sühreverdi, *Dervişliğin Âdâbı,* Ter. Hamide Ulupınar, İstanbul 2010, Gelenek Yayıncılık, s. 31.
[592] İbn Haldun, *Tasavvufun Mahiyeti,* Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 1977, Dergâh Yayınları, s. 348.
[593] Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ,* s. 983.
[594] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 317.
[595] Necdet Tosun, "Sır", *D.İ.A.,* İstanbul 2009, c. 37, s. 115-116.
[596] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 85.

Sırlar, gizemler ve bilinmeyen şeyler anlamına gelen[597] "esrar", "tasavvufta sâlikin Hak'ta ve Hakk'a erdiği noktada "Benim Allah'la öyle bir vaktim var ki, o vakitteyken ne bir resul ne de bir melekle ilgilenebilirim" sözünün hükmüyle incelmesi ve erimesidir."[598]

Kâinattaki bütün mahlûklar kendi lisanları ile yaratıcıları hakkında bilgi verir. Güzelliğini Allah'ın nurundan alan korular ve bahçeler de hilkatin sırlarını izleyenlere fısıldar.

Hep sevinç gözyaşı halinde akar, bak dereler,
Nûr'un esrârını, ilham ediyor, meşcereler! (s. 136)

1.40. Şerâb (Şarap)

Lûgatta "içecek şey, içki"[599] manasına gelen "şarap", edebiyat ve tasavvufta aşk ve muhabbette kemâle erenlerin sevgisi anlamında kullanılır.[600] Allah'ın aşkıyla kendinden geçip Hak ile batılı tefrik edenlerin sözleri, her zaman Hakk'ın varlığını ispat eden kuvvetli delillerdir.

Aşkın şerâbından içen,
Vecdiyle kendinden geçen,
Hak ile batılı seçen,
Hep sözleri burhân olur. (s. 167)

1.41. Şevk

Sözlükte "şiddetli arzu, neşe ve sevinç"[601] anlamına gelen "şevk", gönlün sevdiğine kavuşma hususunda duyduğu heyecandır.[602] Tasavvufta ise kulun sevdiğine yani Allah'a kavuşmak için hissettiği arzu ve iştiyaktır.[603]

---

[597] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 235.*
[598] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 127.
[599] Devellioğlu, *a.g.e..*, s. 978.
[600] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 452.
[601] Devellioğlu, *a.g.e., s. 994.*
[602] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 672.
[603] Mustafa Çağrıcı, "Şevk", *D.İ.A.,* İstanbul 2010, c. 39, s. 20-22.

Hakk'ın Müslümanlara en büyük ihsanı olan Kur'an-ı Kerim'le heyecana gelen ve coşan imanımızla, şevkimiz o kadar artar ki yeryüzü bu iştiyaka âdeta dar gelir diyen şairimiz, "şevk" kavramını imandan kaynaklanan "neşe ve sevinç" yerine kullanmıştır. "İhsan, vecd ve şevk" kavramlarının "Hak, Kur'an ve iman" ifadeleriyle birlikte zikredilmesi tesadüfî değildir. Hakk'ın ihsanı olarak verdiği Kur'an'ın insanlara kazandırdığı imanın kişiye vecd ve şevk vereceği birbirine bağlantılı olarak basamak basamak anlatılmıştır.

Hakk'ın bize ihsânı olan mucize varken.
Îmân seli, vecdiyle onun çağlar, akarken,
Toprakların eb'âdı, gönül şevkine darken,
Yüz yılları Kur'ân'la berâber aşalım gel,
Seller gibi dâvada berâber taşalım gel! (s. 20)

1.42. Tecellî

Sözlükte "görünme, belirme"[604] anlamına gelen "tecellî", "Kâşânî ve Cürcânî'ye göre; gayptan gelen ve kalpte ortaya çıkan nurlardır."[605] Yani Allah'ın sıfatlarının âriflerin gönlünde zuhur etmesidir.[606] Mü'min kulun kalbi, Hakk'ın tecellîgâhıdır. Eğer gönül, Allah'ın tecellîlerini en güzel surette yansıtan bir ayna olabilirse, tasavvuftaki hakîki mana da o zaman anlaşılabilir.

Gönül oldukça tecellilere ma'kes ve ayna,
Belirir onda tasavvufdaki aydın mana! (s. 151)

Şairimiz, "Tecelliler"[607] isimli şiirinde "Katımızdan bir nimet olarak bir seher vakti onları kurtardık."[608] âyetinde işaret edilen seher vaktini bir halvete benzeterek Cenab-ı

[604] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 1050.
[605] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 480.
[606] Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler, s. 106.*
[607] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 157.
[608] Kamer, 54/34-35.

Hakk'ın arşından inen nurlu tecellilerin onları seyreden ârifleri mest ettiğini ve bu ilâhî tecellilerle dolan yer ve göğün âdeta topluca ibadete durduğunu söylemiştir.[609]

Tecellîlerle mest olmuş, seher vaktinde ârifler,
Semâdan Arş-ı Âlâ'dan inen envârı seyreyler!
Tecellîyyâta gark olmuş, bütün yer-gök, ibâdette,
Uzaklıklar birer naçiz cemâatdir bu halvetde! (s. 157)

1.43. Tefekkür

Lûgatte "düşünme, zihin yorma"[610]manasına gelen "tefekkür", tasavvufta kulun aradığını ve arzu ettiği şeyi elde etmek için basiretli bir şekilde gayret göstermesidir.[611] Mutasavvıflar tefekkür için "hayrı ve şerri görmeye yarayan kalpteki ışık, hikmet kuşunu avlamaya yarayan ağ"[612] gibi farklı ifadeler de kullanmıştır. Tefekkür, sûfîlerin Allah'a yaklaşmak maksadıyla tevhîd hakikatlerini ve yaratılıştaki hikmetleri düşünmesidir.[613]

Hakk'ı ve O'ndan gelen hakikatleri düşünmek kişiyi irfân ufkuna ulaştırır. Bu ufka ulaşan kimse, eşya ve hadiselerin arkasındaki gerçek manalara vâkıf olur. Rab ile kul arasındaki perdeler sıyrılır ve âşık ile mâşuk marifet kıblesinde buluşur.

Bu tefekkürlerin irfânına ermişsen eğer,
Gizli bir el seni gönlündeki mihraba çeker!

Ve o mihrâb açılıp marifetin kıblesine,
Bulsa maşukunu âşık, bütün âlem nesine! (s. 149)

[609] "Seherlerde bağışlanma dilerlerdi." Zariyat, 51/18.
[610] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 1057.
[611] Herevî, *Menâzilü's Sâirîn, s. 79.*
[612] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s.348 -349.
[613] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü, s. 143.*

1.44. Telkîn

Birine bir şeyler anlatma, yeni şeyler öğretme gibi manalara gelen "telkin" kavramı tarîkata yeni kabul edilen dervişlere şeyhin zikir öğretmesidir.[614] Ayrıca cenaze defnedildikten sonra imamın, kabir suali ile alakalı yaptığı konuşmaya da "telkin" denmiştir.[615]

Şiir, ruhlara esrarlı manaları telkin eden bir araçtır ve yaratılışın sırlarını kulaklara fısıldayan tılsımlı bir rüzgâra benzer. Bu mısralarda şairimizin şiirin yazılış amacı konusundaki düşüncesine de şahit oluyoruz. Ali Ulvî Bey'e göre şiir, okuyanlara yaratılışa ait hakikatleri anlatmada bir vesiledir.

Hilkatin gizli terennümleri geldikçe dile,
Sezilir aşk sesinin tılsımı rüzgârda bile!

Bu ilâhî görüşün verdiği mânâda şiir:
Rûha, esrarlı güzellikleri telkîn işidir! (s. 79)

1.45. Temâşâ

Sözlükte "bakıp seyretme, gezme, müşahede, mükâşefe"[616] gibi anlamlara gelen "temâşâ", tasavvufta "Allah'ın isim, fiil ve sıfatlarının tecellilerini seyretme, maddi ve manevi âlemlerdeki ilâhî güzelliği müşahede etme" demektir.[617] Kul Rabbinin ihsanıyla ilâhî hakikatlere ulaşır ve imanının derecesine göre görünen ve görünmeyen âlemleri temâşâ eder.

Rabbin insanlara ihsânı, ilâhî gerçek;
Bedenin, rûha olan aşkını te'mîn edecek!

Görünen âlemin ardında, ne âlemler var;
Mü'min insan, onu rûhiyle temâşâya dalar! (s. 53)

[614] Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü s. 487.
[615] Devellioğlu, *a.g.e., s. 1071*.
[616] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 1072.
[617] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 352.

1.46. Temkîn

Sözlükte "ağır başlılık"[618] anlamına gelen bu kavram tasavvufta, hakikat ehlinin sıfatı olarak görülür. Temkîn, sâlikin derecesinin yükselerek makamdan makama geçmesi sonucunda olgunlaşarak kemâle ermesi ve ilâhî aşkına vuslat bulmasıdır.[619] Amellerini dünyevî bütün niyetlerden temizleyerek sadece Allah'ın rızasını esas gaye yapanlar, Hak katından gelen irfân ile temkîn makamına ulaşırlar. Bu makam ermişlerin makamıdır.[620]

İhlâsla, çetin merhaleler kat'edilirken,
Her ânını kudsî çilenin neş'e bilirken,
Temkîn ve yakîn ehline mahsus olan irfân,
Dergâh-ı İlâhîden iner ruhlara her an! (s. 49)

1.47. Vahdet

Sözlükte birlik ve teklik anlamına gelen[621] "vahdet", tasavvufta ise her şeyi bir olarak Allah ile görmek demektir.[622] Ethem Cebecioğlu; "Gerçek manada bir olan Cenab-ı Hakk'tır. Sûfîler uykuya vahdet derler. Bu sebeple uyuyan için vahdete vahdet ediyor, vahdete çekildi gibi ifadeler kullanırlar"[623] demiştir. Ali Ulvî Kurucu'ya göre vahdetin kaynağı, imandır. İmandan kaynaklanan birlik düşüncesinin gönülleri ve ülkeleri fethettiğini anlattığı şiirinde, yaşamak benim hakkımdır diyen milletlerin asla esir edilemeyeceğini de vurgulamıştır.

Bu îmândır, gönüller, ülkeler fetheyliyen vahdet,
Esir olmaz: hayat elbette hakkımdır, diyen millet! (s. 130)

1.48. Vecd

Sözlüklerde "bulma, var olma, hâsıl olma ve aşırı heyecan"[624] anlamlarına gelen "vecd", kulun her hangi bir gayreti olmadan Hakk'ın ihsanı olarak kalbine gelen bir neşe ve

[618] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 1074.
[619] Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi, s. 172.*
[620] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü,* s. 152.
[621] Devellioğlu, *a.g.e,, s. 1132.*
[622] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 676 – 677.
[623] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 512.
[624] Karaman vd., *a.g.e.*, s. 685.

sevinç halidir.[625] Vecd, "Hakk'tan gelen tecellilerdir."[626] Allah ve kul arasındaki aşk ve muhabbetin neticesi olarak ortaya çıkan bu sınırsız tecellilerle kulun ferahlayarak o halin zevkine ulaşması ve kendinden geçmesi ve Allah'ı bulmasıdır.[627] Vecd, sâlikin kalbine hiç beklemediği bir anda gelir ve onu beşerî vasıflardan arındırarak Hakk'a ulaştırır.[628]

Ali Ulvî Kurucu şiirlerinde bu kavramı gerek sözlük manasıyla gerekse tasavvufî anlamıyla sıklıkla kullanmıştır. Örnek olarak aldığımız ilk şiirde, Allah'ın huzurunda kıyam eden kulların, sonrasında alınlarını secdeye koyarak O'nun huzurunda eğilmeleriyle Cenab-ı Hakk'ın onların gönüllerine bir neşe ve ilham vereceğini söyleyen şairimiz, bu hal ile coşan kulların da Allah'ı zikre başlayacaklarını anlatmıştır.

Gölgeler yerde,
Bir derin secde,
Gelerek vecde,
Hakk'ı zikreyler. (s. 165)

Şairimiz, cihâd aşkıyla yaşayan bir Müslümanın davasının heyecanını ilhamlarla birleştirerek imanlı nesillere rehberlik etmesi gerektiğini anlatırken, "vecd"" kelimesini sözlükteki anlamı olan "aşırı heyecan" [629] karşılığında kullanmıştır.

İslâm'da cihâd aşkını rûhunda yaşat da,
Dâvânın âsîl vecdini ilhamlara kat da,
Yurdun taşı-toprakları yekpâre kesilsin,
İmanlı nesil, millete rehberliği bilsin! (s. 41)

[625] Kuşeyrî, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi, s. 156.*
[626] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 560.
[627] Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler, s. 103.*
[628] Semih Ceyhan, "Vecd", *D.İ.A.,* İstanbul 2012, c. 42, s. 583-584.
[629] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 1141.*

1.49. Vicdân

"Bulma, duygu, duyma, dalma ve kendinden geçme"[630] gibi anlamlara gelen "vicdân", insanda mevcut bulunan ve onun eylemlerini ahlâk kriterlerine göre sınırlandıran ahlâkî bir alışkanlıktır.[631] Vicdan, "vecdden daha özeldir. Zira vicdânın Hakk'a arkadaşlığı vardır.[632]

İman; bir olan Allah'a kalben inanmak ve inançla ruhunda kesretten kurtulup vahdete ulaşmaktır. İnsanın ahlâkı ancak imanla aydınlanır. Kul, Hakk'a gönül verip vicdânını iman nuru ile aydınlatmazsa ruhu kesretten ve bulanıklıktan kurtulamaz.

Ruhunda kesafet bırakan izleri sil de,
Vicdanların âvizesi imana gönül ver. (s. 164)

1.50. Vuslat

Sözlükte "bir şeye ermek, erişmek, kavuşmak, varmak"[633] anlamlarına gelen "vuslat" "tasavvufta Allah'a ulaşarak O'nunla birlikte olma hâli demektir."[634] Şairimizin bahsettiği ezelî vuslat, Allah'a kavuşmaktır ki bu da ancak sevmenin ötesinde duyulacak ve kalbi yakacak bir aşkla olur.

Sevmek; ezelî vuslata bir merhale, ammâ;
Yanmakla bütün hallolur ancak bu muammâ! (s. 88)

1.51. Yakîn

"Kuşkunun kalkması ve oluşan inanç nedeniyle bilinmeyen hakkındaki sükûn ve mutmainlik"[635] hali olarak kabul edilen "yakîn", delil ve ispatlarla değil de yalnızca imanla hakîkatleri apaçık görmektir. Sadece kalp ile bilinen bir durum olan "yakîn", itiraza mahal

[630] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 1150.*
[631] Osman Demir, "Vicdân", *D.İ.A.,* İstanbul 2013, c. 43, s. 100-102.
[632] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 526.
[633] Devellioğlu, *a.g.e., s.1152.*
[634] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 695.
[635] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü,* s. 597.

vermeyecek kesinlikte şüphelerin tamamen ortadan kalkmasıdır.[636] Bir şeyin hakikati konusunda kalbin doyum noktasına ulaşmasıdır.[637]

Allah'a kulluğunu tam bir teslimiyet içinde ihlâsla yapan ermişlerin sahip olduğu bir irfâna sahip olacaklarından bahseden şairimize göre bu ermişler, yakîn ehlidir. Yani kalplerinden bütün kuşkuları kaldırarak Allah'ın varlığı ve birliği konusunda tam bir imana ulaşmış ve mutmain olmuş kullardır.

İhlâsla, çetin merhaleler kat'edilirken,
Her ânını kudsî çilenin neş'e bilirken,
Temkîn ve yakîn ehline mahsus olan irfân,
Dergâh-ı İlâhîden iner ruhlara her an! (s. 49)

1.52. Zevk

"Tatma, haz, hoşa giden hal"[638] gibi anlamlara gelen "zevk" tasavvufî bir kavram olarak da "ilâhî tecellilerin uç vermesi, vecd, tecellilerin başlangıcı, hallerin başlangıcı, Hakk'ın tecellisi ile evliyanın kalplerine attığı irfan nurudur."[639] Herevî'ye göre zevk, "vecdden daha kalıcı ve berkten daha belirgindir."[640]

Kul nefsin arzularına hâkim olabilir ve hayatını böyle devam ettirebilirse ruhu gökyüzünden de geniş olan ebedî bir zevki tadacaktır. Çünkü o zevkin kaynağı Allah'tır.

Ruhun ebedî zevki, fezadan da genişdir,
Arzulara hâkim yaşamak en büyük işdir! (s. 49)

"Cihâd Ruhu"[641] adlı şiirinde şairimiz, zevkin farklı bir boyutunu dile getirmiştir. Allah yolunda canlarını feda etme isteği, şehitlere ahirette vaat edilen nimetler sebebiyledir.

[636] Kelâbâzî, *et-Ta'arruf-Doğuş Devrinde Tasavvuf,* s. 156.
[637] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s 386.
[638] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 1183.
[639] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,*, s. 392.
[640] Herevî, *Menâzilü's-Sâirîn,* s. 126.
[641] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 46.

Bu nimetler kula o kadar çok zevk verir ki, kul tekrar dünyaya gidip yeniden şehit olmayı arzu eder.[642] Bu mısralarında şair, sonsuzluğa yani Allah'ın huzuruna ulaşmanın zevkinin ancak O'nun uğrunda feda olunarak tadılabileceğinden bahsetmiştir.

Gâye uğrunda fedâ olmanın ulvî şevki,
Ebediyyetlere yol bulmanın eşsiz zevki! (s. 46)

2. BEZM-İ ELEST

2.1. Bezm-i Elest (Elest Bezmi)

Bezm, sözlükte meclis ve sohbet toplantısı manasına gelir. Bezm-i Elest ise, Allah'ın "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim" sorusuna rûhların "evet öyledir" şeklinde cevap verdikleri meclistir.[643] Fakat Prof. Dr. Süleyman Ateş böyle bir toplanmanın gerçekte olmadığını İbn Hazm ile birlikte A'raf Sûresi 172. âyetin bu şekilde yorumlanmaya başladığından da söz etmektedir.[644]

Bezm-i Elest konusunda açık bir hadis de olmamasına karşın yukarıda zikrettiğimiz âyetin ışığında genel kanaat olarak İslâm âlimleri, Allah, yarattığı insanları verdikleri söz konusunda bu mecliste birbirine şahit tutmuştur görüşünü benimsemiştir.[645] Kur'an-ı Kerim'de, Cenâb-ı Hâk bu hakikati şu şekilde zikretmektedir; "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir."[646]

Merhum Ali Ulvî Kurucu, "Bezm-i Elest" kavramını şiirlerinde "Elest bezmi" olarak da kullanmıştır. İlk örnekte şair, Hz. Muhammed Mustafa (sav)'nın varlığının ve mübarek

[642] "Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şey kendisinin olsa bile dünyaya geri dönmeyi arzu etmez. Sadece şehit, gördüğü aşırı itibar ve ikram sebebiyle tekrar dünyaya dönmeyi ve on defa şehit olmayı ister." Nevevi, Muhyiddin, Riyazü's Salihîn (I-III), çev. Burslan, Kıvamüddin, Erdem, Hasan Hüsnü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1981, c.3, hn. 1314.
[643] Uludağ, *a.g.e*, s.75.
[644] Süleyman Ateş, "*Soru ve Cevaplarla İslâm",* c.4, *s. 19-21.*
[645] Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 72.
[646] A'raf, 7/172.

yüzünün güzelliğinin elest bezmini yani ruhlar meclisini mesrur ettiğini anlatırken A'raf Sûresi'nin 172. âyetine[647] telmihte bulunduğu ikinci örnekte Kur'an'ın açtığı yeni ufuklarla marifet iklimine yükselen Mü'minlerin Bezm-i Elest'te Allah'ın cemâlini görerek aldıkları zevki tekrar tekrar hatırladıklarını anlatmıştır.

1) Habîb-i Kibriyâ, bâb-ı recâsın ya Resulallah!
Muhammed Mustafa, hayrü'l verâsın ya Resulallah!
Tecellây-ı cemâlinden elest bezmi şâd oldu!
Dil-i mecrûh-ı uşşâka şifâsın ya Resulallah! (s. 157)

2) Bambaşka ufuklar açıyor rûhlara Kur'ân.
Yükseltmededir mârifet iklimine her an!
Kur'ân bize yâdettiriyor bezm-i elesti,
Mü'min o tecellinin ezelden beri mesti. (s. 159)

2.2. Kalû Belâ

Arapça "evet dediler"[648] manasına gelen "Kalû Belâ", Allah'ın insanların ruhlarını yarattıktan sonra bir araya toplayarak; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi."[649] âyetiyle ifade edilen o toplanma ve ahitleşme gününü ifade eder.[650]

Pakistan'ın unutulmaz şairlerinden Muhammed İkbâl'i anlattığı şiirinde şair, İkbâl'in şiirlerinin güzelliğinden söz ederken, onun şiirlerinin Kâlu Belâ'dan beri tertemiz bir his dünyasına ve üstün bir idrake sahip olanlara ve ilk yaratılan Efendimiz (sav)'den [651] son yaratılan insana kadar herkese seslendiğinden bahsetmiştir.

Hitab eylerdi şi'rin, tertemiz his, üstün idrake,
İlâhi nisbetin, Kâlû Belâ'dan Şah-ı Levlâk'e! (s. 128)

[647] "Hani Rabbin (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demişti. Onlar da, "Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)" demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, "Biz bundan habersizdik" dememeniz içindir." A'raf, 7/172.
[648] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 81.
[649] A'raf, 7/172.
[650] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* s. 206.
[651] Aclunî, *Keşfü'l Hâfâ*, c. 2, hd. 164.

3. ÂLEMLER

3.1. Melekût Âlemi

Melekût, sözlükte "izzet, saltanat ve azâmet"[652] anlamına gelir. Kur'anî bir kavram olarak ise "Allah'ın mülkü, hükümdarlığı ve âlemdeki nizâmı demektir."[653] Melekût Âlemi ise, ceberût âlemi ile şehâdet âlemi arasında zaman ve mekânla sınırlı olmayan arş ile arz ortasında kalan ruhların ve meleklerin bulunduğu âlemdir.[654]

"Madde ve Ötesi"[655] isimli şiirinde şair, Müslümanın görünen âlemin ardındaki âlemleri de ruhuyla temaşa edebileceğini anlatırken, hafızasından bulanık izleri yani dünyaya, masivâya ait düşünceleri silmesini, böylelikle de melekût âlemini seyre dalmasını söylemiştir. Melekût âlemi zaman ve mekândan bağımsız olduğundan insan ancak dünyaya ait düşüncelerinden sıyrılarak bu âleme ulaşabilir.

Hâfızandan bulanık izleri artık sil de,
Melekût âleminin seyrine dal sâhilde! (s. 53)

3.2. Arş (Arş-ı Alâ)

Allah'ın kudret ve azâmetinin en açık şekilde tecelli ettiği göğün en âlî katı "arş" ya da "arş-ı âlâ" olarak adlandırılır.[656] Kur'an-ı Kerim'de bir çok âyette Cenâb-ı Hakk'ın "arşın sahibi"[657] olduğu ve "arşa kurulduğu"[658] anlatılmıştır. Şairimiz şiirlerinde bu kavramı her iki şekilde de kullandığı gibi "dergâh-ı ilâhi" ve "yüce dergâh" biçiminde de kullanmıştır. Şiirlerin hepsinde kavram, "Allah'ın katı" anlamında kullanılmıştır.

[652] Devellioğlu, *a.g.e., s.*
[653] Karaman vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü* s. 423.
[654] Uludağ, a.g.e., s. 243.
[655] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s. 53.
[656] Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü,* s. 21.
[657] "Büyük Arş'ın Rabbidir." Neml, 27/26.
[658] "Rahmân, Arş'a kurulmuştur." Ta Ha, 20/5.

Coşar, Mi'râc okurken, yükselir tâ Arş-ı Âlâ'ya,
Gönüller mest olur, ermiş kadar Didâr-ı Mevlâ'ya! (s. 137)

3.3. Rûh Âlemi

Rûhaniler ve meleklerin, maddi âlemin dışında varlıklarını sürdürdükleri manevî âleme rûh âlemi denir.[659] Kurucu, aşağıdaki mısralarda rûh âleminde bulunan melekleri, Allah yolunun yolcularını karşılamak için ufukta bekleyen birer gözcüye benzetmekte ve bu yolda Kur'ân-ı Kerim'in rehberliğinin önemine vurgu yapmaktadır:

Rûh âleminin, nur saçan ufkunda melekler,
Allah'a giden yollara çıkmış seni bekler,
Hep özlediğin yerlere güller serecekler;
Yüz yılları Kur'ân'la berâber aşalım gel,
Allah'a giden yolda berâber koşalım gel! (s. 20)

3.4. Âlem-i Lâhut

İlâhî âlemin adı olan âlem-i lâhut, ulûhiyyet manasına da gelir.[660] "Mutlak vücudun ilk mertebesi, teayyün. Bunun üzerinde hiçbir mertebe yoktur. Buna alem-i ıtlak, hazreti gayb-ı mutlak, zat-ı Hakk, zat-ı baht, hakikatü'l hakayık, ehadiyyet de denir."[661] Ayrıca mutlak gayp âlemi olarak da isimlendirilen lâhut âlemi, Allah'ın esma ve sıfatlarının yaratışmışlar mertebesine inmediği, bilgisi yalnızca Allah katında olan, mekan olmayan ve bilinip görünmeyen bir âlemdir.[662] Bu âlem sadece mutlak nur olan ve aklın ondan ötesine bilgi veremediği Allah'ın zatından başka her şeyden sıyrılmış olan tecrit âlemidir.[663]

Şairimiz mısralarında yalnız Allah'a mahsus olan âlem-i lâhutun, dünyada Allah'ı yâr ve mürebbi edinenler için, Allah'ın izni ve inayetiyle Mü'minlere kucak açtığını ve bu hissi

[659] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 404.
[660] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 302.
[661] Ferîdüddin Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ,* Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul 2015, Semerkand Yayınları, s. 966.
[662] Sinan Paşa, *Tazarrûnâme*, Yay. A. Mertol Tulum, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, s. 314.
[663] Abdulkadir Geylâni, *Sırrü'l Esrar, Çev. Abdulkâdir Akçiçek, Rahmet Yayın, İstanbul 1968, s. 99.*

yaşayan insanların hayatlarının nur olacağını ve daha dünyadayken cenneti yaşayacaklarını anlatmaktadır.

Mü'minlere ağuş açıyor âlem-i lâhut,
Dünyada da cennette yaşarmış gibi mes'ud!
Allah'tır onun yâri, mürebbisi, velisi,
Andıkça bütün nûr olur hep duygusu, hissi! (s. 158)

4. TARİKATLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR

4.1. Eren

Sözlükte "ulaşan, varan" manasına gelen "eren" kavramı, tasavvufta "ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren, veli, ermiş, kâmil insan"[664] anlamında kullanılır. Hakk'a giden yolları hakkıyla bilen ve insanlara yol gösteren kişi de demek olan "eren" Allah'ın ârif kuludur.

Cenab-ı Hakk'a ulaşmanın yolu, O'na (cc) gözyaşlarıyla yalvarmak, kâinattaki tecellilerinin farkına varmak ve her anını O'nu (cc) tefekkür ile geçirmektir. Bu yolu takip eden veliler ve erenler mânen uyanarak vuslata erdi.

Veli kullar, erenler, erdiler kalben uyanmakla,
Tefekkürler edip yaşlar döküp Allah'ı anmakla. (s. 163)

4.2. Çile

Farsça 40 manasındaki "çihl" kelimesinden türeyen "çile", tasavvufta nefsin süflî isteklerinden sıyrılarak ruh enginliğine erişmek için ıssız ve tenha bir mekâna çekilip 40 gün 40 gece nefis terbiyesi yapmaktır.[665] Çile, nefsin kötü isteklerine karşı kalbin ve ruhun direnerek onu tezkiye etmesidir.[666] Çile; müridin, mürşidinin gözetiminde çokça zikirle

[664] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 125.
[665] Selçuk Eraydın, "Çile", *D.İ.A.,* İstanbul 1993, c. 8, s. 315-316.
[666] Hüseyin Top, *Mevlevî Usûl ve Âdâbı*, İstanbul 2001, Ötüken Neşriyat, s. 177.

meşgul olacağı az yiyip, az uyuyup, az konuşacağı, insanlardan uzak bir mekânda 40 gün süreyle yaradılıştan gelen aşırılıklarını bastırmaya çalışmasıdır.[667]

Ali Ulvî Kurucu "Kudsî Çile"[668] ismiyle kaleme aldığı şiirinde kendi bakış açısıyla Allah yolunca çekilecek çileyi tarif etmiştir. Ona göre çile, hayatın her anında yaşanmalıdır. Şiire bakıldığında "çile" kavramıyla birlikte "neş'e", "yanmak", "hicrân", "cihâd", "vecd", "ilham", "iman", "dert", "deva" ve "cefa" kavramlarının da kullanıldığını görmekteyiz. Bu ifadelerin birlikte zikredilmesiyle, Allah yoluna kendini adayanların durumu, sâlikin 40 günlük çile sürecinde geçirmiş olduğu aşamalara benzetilmiştir. Şairimiz âdeta bir mürşit edasıyla okuyucularına Allah için çekilecek çilenin yolunu göstermiştir.

İslam'a, bütün varını cândan adayanlar,
Her ânını kudsî çilenin, neş'e sayanlar,

Volkan gibi sevdâlara onlar yanacaklar,
Hicrânına elbet, severek katlanacaklar!

İslâm'da cihâd rûhunu îmânla yaşatmak,
Gür hamlelerin vecdini ilhâmlara katmak,

İslâm; bugün îmânlı nesilden bunu ister,
İmânın ey Müslümân icâbını göster!

Her ânı, bu kudsî çilenin derde devâdır!
Bin türlü cefâ, gâyenin uğrunda fedâdır! (s. 37)

4.3. Dergâh

Kökeni Farça olan "dergâh" kavramı sözlükte, "kapı, eşik, kapı yeri, sığınılacak yer, makam, tekke ve âsitanenin küçüğü" [669] gibi anlamlara gelir. Tarikat mensubu şeyhler ve

[667] Ebû Nasr Serrac Tûsî, *El-Luma*, Haz. Hasan Kâmil Yılmaz, İstanbul 1996, Altınoluk Yayınları, s. 516.
[668] Kurucu, *Gümüş Tül ve Alevler,* s.37.
[669] Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ*, s. 968.

dervişlerin ikamet ettiği ve kabirlerinin de içinde bulunduğu büyük tekkeler, "dergâh" olarak adlandırılır.[670] Şairimiz bu kavramı şiirlerinde, Allah'ın makamı anlamında kullanmıştır. Lâkin ilk şiirde "dergâh" ve "el açma" ikinci şiirde ise "dergâh" ve "irfân" kavramları birlikte kullanılarak dergâhın fonksiyonları da vurgulanmıştır. Dergâh; mârifet yani irfânın kazanıldığı bir mekân olduğu gibi, aynı zamanda da kulun Allah'a her an el açıp yalvardığı ibadet mekânıdır.

1) Dergâhına Rabbin el açıp yalvaralım gel,
   Hâlâ kanayan mâtemi birden saralım gel,
   Îmânını Türk Gençliği'nin kurtaralım gel,
   İmânını Türk Gençliği'nin kurtaralım gel. (s. 20)

2) İhlâsla, çetin merhaleler kat'edilirken,
   Her ânını kudsî çilenin neş'e bilirken,
   Temkîn ve yakîn ehline mahsus olan irfân,
   Dergâh-ı İlâhîden iner ruhlara her an! (s. 49)

4.4. Halvet

Lûgatta "uzlet, inziva, yalnızlık"[671] anlamına gelen "halvet", tasavvufta "ne bir meleğin ne de diğer herhangi bir canlının bulunmadığı bir halde ve yerde Hak ile sırren konuşmak, ruhen sohbet etmektir." [672] Halvete giren sûfî, kötü huylarından kurtularak nefsini terbiye ve tezkiyesi için dış dünyadan uzaklaşarak bir mürşidin himayesinde ibâdet, riyazet, murakabe ve zikirle vakit geçirir.[673]

Âriflerin seher vaktinde Hak katından inen nurlu tecellilerle kendinden geçtiği seher vaktinde, yer ve gök içindeki her şeyi bir cemaat hâlinde gören şairimiz, yaşanan bu sırlı durumu dervişlerin yaptığı halvete benzetmiştir. Nasıl ki dervişler, halvette Hak ile beraber

[670] M. Baha Tanman, "Âsitâne", *D.İ.A.,* İstanbul 1991, c. 3, s. 485-487.
[671] Attâr, *Tezkiretü'ül Evliyâ,* s. 972.
[672] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 156.
[673] Öncel Demirdaş, "Tasavvuf Tarihinde Halvet ve Halvetin Manevi Eğitimdeki Rolü", *Ekev Akademi Dergisi*, 2012, sy. 53, s. 131.

olur; seher vaktinde Cenab-ı Hakk'ın tecellilerini müşahede eden ârifler de, aynı hissiyatı yaşar.

Tecellilerle mest olmuş, seher vaktinde ârifler,
Semâdan Arş-ı Âlâ'dan inen envârı seyreyler!
Tecelliyyâta gark olmuş, bütün yer gök, ibâdetde,
Uzaklıklar birer naçiz cemâatdir bu halvetde! (s. 157)

4.5. Himmet-Meded

"Azim, enerji, istek, arzu, meyl, şevk" [674] anlamlarına gelen "himmet", Allah'ın velî kullarının yaşadığı olgunluk hâliyle kendilerini ve müntesiplerini kemâle erdirmesidir.[675] "Meded" ise Allah'ın yardımını istemek veya veli kulların ruhundan duasını ve manevî yardımını almak demektir.[676]

Aşağıdaki mısralarda şah, Peygamber Efendimiz (sav)'dir. Eğer insan, Efendimiz (sav)'in himmetine yani şefaatine ulaşmak istiyorsa, gönülden O'na (sav) âşık olmalı ve ismini evrâd-ı ezkâr olarak sıkça anmalıdır. Kulun yardıma en muhtaç olacağı an kıyamet günü mahşerde Allah'a hesap vereceği an olduğundan, şairimizin şefaat beklentisini "himmet" kavramıyla ifade ettiğini düşünüyoruz.

Ermek istersen, O Şah'ın himmet ü imdâdına,
Cân-ı dilden âşık ol sen, ism-i zât evrâdına. (s. 160)

Şairimiz "meded" kavramını da yine Peygamber Efendimiz (sav)'in şefaati yerine kullanmıştır. Mahşer gününde kimsenin kimseye faydasının dokunmayacağı anlarda nebilerin bile Efendimiz (sav)'den yardım isteyeceklerini anlatan şairimiz, bunun sebebi olarak da Allah'ın O'nu (sav) âlemlere rahmet olarak göndermesini göstermiştir.

[674] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 217.
[675] Mehmet Demirci, "Himmet", *D.İ.A.,* İstanbul 1998, c, 18, s. 56-57.
[676] Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 325.

Mahşerde nebîler bile Sen'den meded ister,
Rahmet, diyen âlemlere, Rahmân'dır Efendim. (s. 162)

4.6. İrşâd

Sözlükte "doğru yolu gösterme, rehberlik etme"[677] anlamına gelen "irşâd", insanları "gafletten uyandırma"[678], dinî görevlerini hatırlatma ve onları hayra yönlendirmek demektir.[679] Şairimiz mısralarında, örnek aldığı önemli bir şahsiyet olan Mehmet Âkif'in *Safahat* adlı eseriyle, insanlara doğru yolu gösterdiğini söylemiştir. Âkif'in hem dini hem de edebî yönü düşünüldüğünde Ali Ulvî Bey'in "irşâd" tabirini ne kadar doğru kullandığını daha iyi anlayabiliriz.

Milyonları irşâd ediyorken *Safahat*'ın,
İnsanlığa örnek oluyor, şanlı hayatın! (s. 122)

4.7. Kutb

Tarikatlarda Gavs mertebesinden sonra gelen makama verilen isim olan "kutb", bir konuda geniş bilgisi olan kimse demektir.[680] Tasavvufta ise "Allah'ın nazar kıldığı yer olan tek kişi" [681] olarak kabul edilir. Kutbun dünyâ ve sair âlemlere Allah tarafından gönderilmiş bir yönetici olduğuna inanılır.[682] Şairimiz bu kavramı, İslâm'dan feyz alarak yetişen yeni imanlı nesiller için kullanmıştır. Gönlündeki iman ateşi Kur'ân'ın nuruyla alev alan bu nesil, ilim ve irfanda en önde yürüyecektir.

Bak yepyeni bir rûh, alev almış büyümekde,
Îmân ve ilim kutbuna dönmüş yürümekde! (s. 69)

---

[677] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s.
[678] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 245.
[679] Fikret Karaman, *Kur'an ve Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s. 58.
[680] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 529.*
[681] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 223.
[682] Süleyman Ateş, "Kutub", *D.İ.A.,* İstanbul 2002, c. 26, s. 498-499.

4.8. Mürşid-Şâh-Velî

Sözlükte "irşâd eden, yol gösteren, rehber, kılavuz"[683] gibi anlamlara gelen "mürşîd" kavramı "şeyh", "dede", "şâh" veya "pir" şeklinde de ifade edilebilir. Mürşîd, kendisine intisâb edenlere Hak yolunu gösteren[684] ve dinin ahkâmını talebelerine ders veren âlim, zarif ve lâtif kimsedir.[685] "Dost, yar, sevgili, Hak dostu"[686] anlamına gelen "veli" kelimesi de mürşid ile aynı anlamda kullanılır.

Şairimiz, âlemlere rahmet olarak gönderilen[687] Peygamberimiz (sav)'den insanlığı ebediyetlere kadar irşâd edecek, nurlu hedefleri gösteren bir mürşid olarak bahsetmiştir. Çünkü Hz. Muhammed (sav) bütün insanlık için Allah tarafından gönderilen doğru yol rehberidir.[688]

Ebedî mürşididir Nurlu Hedef Rehberimiz:
Bütün âlemlere rahmet Yüce Peygamberimiz! (s. 110)

Eğer iki cihânda Peygamber Efendimiz (sav)'in yardımına kavuşmak istersen, O'nun (sav) isimlerinin geçtiği evrâda gönülden âşık ol.

Ermek istersen, O Şah'ın himmet-ü imdâdına,
Cân u dilden âşık ol sen, İsm-i zât evrâdına. (s. 160)

Hak dostları, tefekkür edip gözyaşlarıyla Allah'ı anarak kalplerini uyandırdılar ve böylelikle kemâle yani manevî olgunluğa eriştiler.

Velî kullar, erenler, erdiler kalben uyanmakla,
Tefekkürler edip yaşlar döküp Allah'ı anmakla. (s. 163)

---

[683] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* s. 735.
[684] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 263.
[685] Eraydın, *Tasavvuf ve Tarîkatler, s. 46.*
[686] Uludağ, *a.g.e.,* s. 379.
[687] "(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Enbiyâ, 21/107.
[688] "O halde Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." A'râf, 7/158.

4.9. Tâlib

Lûgatta "talep eden, isteyen" [689] anlamlarına gelen "tâlib", tasavvufta ise her hangi bir tarîkate girmek isteyen kimsedir. Bu kişinin o tarîkate katılmaya liyakatinin olup olmadığına şeyh karar verir.[690]

Hakk'a âşık olup O'ndan (cc) irfân talebinde bulunanlar her an Allah'ı zikreder. İrfân, kâinatı hakkıyla bilme ve anlama ilmidir. Kul, Cenab-ı Hak'tan bu ilmi talep ederse muradına erebilmek için çokça zikirde bulunmalıdır.

Âşık-ı Yezdân
Zikreder dâim.
Tâlib-i irfân,
Zikreder dâim. (s. 168)

4.10. Zikir

Sözlükte "anmak, hatırlamak, ve yad etmek"[691] anlamlarına gelen "zikir", kulun Allah'ı anmasıdır.[692] Riyazetin de en önemli esası olan zikir, kulun dil ve kalp ile Hakk'ı anarak gafletten kurtulması ve Rabbine yaklaşmasını sağlayan en büyük ibadettir.[693] Yerden göğe, yıldızlardan küçücük sineklere kadar her şey kendi lisanlarıyla Allah'ı zikreder.[694] Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın, "Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin. O'nu sabah akşam tespih edin."[695] buyurmasından yola çıkan âlimler, Allah'ı zikretmeyi farz olarak kabul etmişlerdir.[696] Ayrıca "Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım."[697] âyetiyle Allah, zikri katında bir hatırlanma vesilesi olarak görmüştür.

---

[689] Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* s. 472.
[690] Mahir İz, *Tasavvuf,* Rahle Yayınları, İstanbul 1969, s. 119.
[691] Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, s. 1187.*
[692] Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* s. 393.
[693] Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 248; Reşat Öngören, "Zikir", *D.İ.A.,* İstanbul 2013, cilt: 44, sayfa: 409-412; "Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir." Ankebût, 29/45.
[694] Hâc, 22/18.
[695] Ahzâb, 33/41-42.
[696] Aynî, *Tasavvuf Tarihi, s. 239.*
[697] Bakara, 2/152.

Ali Ulvî Kurucu, "Onu sabah akşam tespih edin."[698] ve "Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım."[699] âyetlerinin ifade ettiği manayı, manzum olarak dile getirmiştir. Allah katında hatırlanmak isteyen insan, dünyalıklardan sıyrılmalı ve gecenin sabaha en yakın demlerinde tevbe istiğfar ederek Allah'ı anmalıdır.

Seher vaktinde istiğfâr edip Allah'ı zikret de,
Uzaklaş hem sivâlardan anıl dergâh-ı izzetde! (s. 163)

"Görmedin mi ki şüphesiz, göklerde ve yerde olanlar, güneş ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde etmektedir."[700] âyetine telmihte bulunduğu şu mısralarında şairimiz, kâinattaki sırlı düzenin Allah'ın kudret eliyle nasıl da intizamlı işlediğini anlatırken, bu işleyiş içindeki bütün mahlûkatın lisan-ı halleriyle Rablerini zikrettiğini ifade etmiştir.

Yed-i kudret, nasıl esrâra bürünmüş işler!
Dile gelmiş, O'nu zikretmede: her şey, her yer! (s. 148)

[698] Ahzâb, 33/42.
[699] Bakara, 2/152.
[700] Hâc, 22/18.

SONUÇ

Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'in ilk yıllarını birbirine bağlayan bir dönemde dünyaya gelmiş olan merhum Ali Ulvî Kurucu Beyefendi'nin "üstâd" ve "Âkif-i sânî" ünvanlarına yakışacak güzellikte ve kıymette yazmış olduğu şiirlerini dinî ve tasavvufî muhteva açısından incelediğimiz bu çalışma şairimiz hakkında yapılan ilk tez çalışmasıdır.

Çalışmamızda, Ali Ulvî Bey'in şiir tarzını ve üslubunu, kullandığı kavramları seçmesindeki sebepleri, şairimizin almış olduğu eğitim ve dünya görüşü açısından değerlendirme imkânı bulduk. Şiirlerinde işlenen konuları ve bu konuların işleniş şekillerini detaylı olarak aktardığımız çalışmamızda, şairimizin şiir ustalığının yanında manevi zenginliğini de görme fırsatı bulduk.

Şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmayı tercih eden şairimiz, bu konuda ne kadar usta olduğunu kanaatimizce "Âkif-i Sânî (İkinci Âkif)" nitelemesini alarak göstermiştir. Mehmet Âkif'e üslubu, işlediği konular ve tercih ettiği aruz kalıpları açısından oldukça benzeyen şairimiz, şiirlerinde kullandığı dil itibariyle, Âkif'e göre daha sade tarzı tercih etmiştir.

Kurucu'nun yazmış olduğu şiirler sırasıyla önce *Nurdan Sesler*, ardından *Gümüş Tül* ve son olarak da *Gümüş Tül ve Alevler* ismiyle yayınlanmıştır. Çalışmamızda bütün şiirlerini toplayan Gümüş Tül ve Alevler adlı eserini referans aldık ve incelememizi burada yayınlanmış olan şiirler üzerinden yaptık.

Almış olduğu eğitim ve yaşadığı çevre itibariyle din ve tasavvufla iç içe olan şaiirimizin, şiirlerinde bu konularla alakalı kavramları da sıklıkla kullanılmış olduğunu gördük. Şiirlerinde dinî ve millî konuları işleyen şairimiz, bu konuları kullandığı kavramlarla besleyerek zenginleştirmiştir.

Allah'a olan imanı, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (sav)'ya olan aşkı, onu tanıyan herkes tarafından bilinen Ali Ulvî Bey, bu hislerini şiirlerinde de sıklıkla dile

getirmiş; Cenâb-ı Hakk'ın ve Peygamberimiz (sav)'in isim ve sıfatlarını şiirlerinde fazlaca kullanmıştır.

Şiirlerinde dinî ve tasavvufî kavramları çokça kullanan şairimiz, bu vesileyle insanlarda dinî ve milli bir heyecan oluşturmayı amaçlamıştır. Yazmış olduğu hemen hemen hiçbir şiir, bu düşünceden bağımsız değildir. Şairimizin kavram seçiminde bu duygusunun etkisi olmakla birlikte, o şiirde işlediği konu ve olayların da tesiri inkâr edilemez. Kanaatimizce, kavramları kullanmaktaki ustalığı ve ruh enginliğiyle Ali Ulvî Bey, hitâp ettiği kitleye kimi zaman Davudî bir ses; kimi zaman da Mesihî bir nefes olmuştur.

Bir şair veya yazarın, hayatı bilinmeden, farklı eserleri değerlendirilmeden ve şahsiyeti anlaşılmadan, eserlerinin sağlıklı değerlendirilmesinin mümkün olmadığı bilinen bir gerçektir. Çünkü şair olsun, yazar olsun her müellif, eserine kendinden ve hayat serüveninden izler bırakır. Ali Ulvî Kurucu da böyle müelliflerdendir. Eserlerinde onu ve hayat hikâyesini görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

ACLUNÎ, İSMAİL B.MUHAMMED, *Keşfü'l-Hâfâ*, Mektebetu'l-Kudsi, Kahire 1351.

AKAY, Akif, *İslâm İnancında Şefâat*, (Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi S.B.E 2012.

ARIKAN, Ali Ulvî, *Ali Ulvî Kurucu'nun Ardından*, Marifet Yayınları, İstanbul 2003.

ATAR, Fahrettin, "Nafile", *D.İ.A.*, İstanbul 2006, c. 32, s. 290-292.

ATEŞ, İbrahim, *İslam Tarihinde Ezan Olgusunun Ortaya Çıkışı ve İlk Müezzinler* (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi S.B.E 2011.

ATEŞ, Mustafa, "Hacı Veyiszade Hoca Efendi", *Akademik Sayfalar*, Konya 2007, c.7, sy. 4, s. 71-75.

ATEŞ, Süleyman, "Kutub", *D.İ.A.*, İstanbul 2002, c. 26, s. 498-499.

----------, "Soru ve Cevaplarla İslâm", c. 4, s. 19-21.

ATTÂR, FERÎDÜDDİN, *Tezkiretü'l-Evliyâ*, Haz. Süleyman Uludağ, Semerkand Yayınları, İstanbul 2015.

AYDEMİR, Abdullah, *İslâmi Kaynaklara Göre Peygamberler*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996.

AYNÎ, Mehmet Ali, *Tasavvuf Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1992.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1985, c. 8.

BODUR, Osman, *Buharî Şerhlerinde Deccal Yorumları*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi S.B.E 2010.

BOKS, Abdullah, "Arafat", *D.İ.A*, Ankara 1991, c. 3, s. 261-263.

BOZKURT, Nebi, "Mahya", *D.İ.A*., İstanbul 2003, c. 27, s. 396-398.

----------, "Medrese", *D.İ.A*., İstanbul 2003, c. 28, s. 323-327.

----------, "Minber", *D.İ.A.*, İstanbul 2005, c. 30, s. 101-103.

----------, "Seccade", *D.İ.A.*, İstanbul 2009, c. 36, s. 269-271.

BUHÂRÎ, Muhammed ibn İsmail, *Sahih-i Buhârî* (Muhtasar), *ter*. Harun Yıldırım, Sağlam Yayınevi, İstanbul 2014.

----------, *Sahîhü'l Buharî,* (I-VIII), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

BULUT, Halil İbrahim, "Ümmet", *D.İ.A*., İstanbul 2012, c. 42, s. 308-309.

BULUT, Hayrettin, *Medine Notları*, Marifet Yayınları, İstanbul 1999.

BÜYÜKYILDIZ, Fatih, *Hadislerde Şehitlik Kavramı*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi S.B.E. 2010.

CAN, Şefik, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.

CEBECİOĞLU, Ethem, "Prof. Nicholson'ın Kronolojik Tasavvuf Tarifleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XXIX, Ankara 1987, s. 387-406.

----------, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Otto Yayın, Ankara 2014.

CEYHAN, Semih, "Vecd", *D.İ.A*., İstanbul 2012, c. 42, s. 583-584.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Ahlâk", *D.İ.A*., İstanbul 1989, c. 2, s. 1-9.

----------, "İhsan", *D.İ.A*., İstanbul 2000, c. 21, s. 544-546.

----------, "Şevk", *D.İ.A*., İstanbul 2010, c. 39, s. 20-22.

ÇAKKAL, Ömer (Editör), *Bir Peygamber Aşığı-Ali Ulvî Kurucu,* Tuna Yayın ve Matbaacılık, Selçuklu Belediyesi Yay., Konya 2013.

ÇELEBİ, SÜLEYMAN, *Vesiletü'n Necât/Mevlid,* (haz. Hasan Tuncay), Toker Yayınları, İstanbul 1998.

ÇETİN, Abdurrahman, "Ezan", *D.İ.A.*, İstanbul 1995, c. 12, s. 36-38.

ÇİFT, Salih, "İlk Dönem Tasavvuf Düşüncesinde Nur Kavramı", *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* 2004, c. 13, sy. 1, s. 139-157.

ÇOLAK, Ali, *Kur'an-ı Kerim ve Hadislere Göre Melek,* (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi S.B.E, Adana 2000.

DEMİR, Osman, "Vicdân", *D.İ.A.*, İstanbul 2013, c. 43, s. 100-102.

DEMİRDAŞ, Öncel, "Tasavvuf Tarihinde Halvet ve Halvetin Manevi Eğitimdeki Rolü", *Ekev Akademi Dergisi*, 2012, sy. 53, s. 131-142.

DEMİRCİ, Mehmet, "Himmet", *D.İ.A.*, İstanbul 1998, c, 18, s. 56-57.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993.

DİKMEN, Mehmet, *Esmaü'l-Hüsna*, Türdav Yayınları, İstanbul 2010.

DİLEK, Mehmet, "Hadislerde el-Esmâu'l-Hüsnâ", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2003, cilt: 11, sayı: 6, s. 77-94.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, *Kur'an-ı Kerim Meali,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2011.

DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yayınları, Ankara 1982.

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, "Farz", *D.İ.A.*, İstanbul 1995, c. 12, s. 184.

EBU DAVUD, *Sünen-i Ebu Davud* (I-XVII), çev. Necati Yenel, Hüseyin Kayapınar, Şamil Yayıncılık, İstanbul 2012.

EL-HEREVÎ, HACE ABDULLAH EL-ENSÂRÎ, *Menâzilü's Sâirîn*, Ter. Abdurrezzak Tek, Emin Yayınları, Bursa 2008.

EL-MEVDUDÎ, EBU'L ÂLÂ - KUTUB, SEYYİD, *İslâm'da Cihâd*, Dava Yayınları, İstanbul.

ENGİNÜN, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı – Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.

ERAYDIN, Selçuk, "Çile", *D.İ.A*., İstanbul 1993, c. 8, s. 315-316.

----------, "Feyiz", *D.İ.A*., İstanbul 1995, c. 12, s. 513-514.

----------, *Tasavvuf ve Tarîkatler*, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.

ERBAY, Erdoğan, "Mihrâb", *D.İ.A.*, İstanbul 2005, c. 30, s. 29-30.

ERDEM, Sargon, "Bayram", *D.İ.A*., İstanbul 1992, c. 5, s. 257-259.

ERÖZ, İsmet, "Ashâb-ı Kehf", *D.İ.A*., İstanbul 1991, c. 3, s. 465-467.

ESÂD, MEHMED, *Kenzü'l-İrfan*, Ter. Mustafa Çelebi, Çelik Kitabevi, İstanbul 1982.

EYİCE, Semavi, "Ayasofya", *D.İ.A*., İstanbul 1991, c. 4, s. 206-210.

GEYLÂNİ, ABDULKADİR, *Sırrü'l-Esrar*, çev. Abdulkâdir Akçiçek, Rahmet Yayınları, İstanbul 1968.

GÖKTAŞ, Vahit, *Kelâbâzî ve Tasavvuf Anlayışı*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi S.B.E 2007.

GÜLLE, Sıtkı, "Kur'ân-ı Kerîm'deki Esmâ-i Hüsnâ ve Grupları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, sayı: 16, s. 121-148.

GÜNAYDIN, Fatma Candan, "Nimet", *D.İ.A*., İstanbul 2007, c. 33, s. 129-130.

GÜNGÖR, Zülfikâr, "Aziz Mahmûd Hüdayi Divânı'nda Hz. Peygamber İmajı", *Üsküdar Sempozyumu III: Azîz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 20-22 Mayıs 2005, 2006, cilt: I, s. 437-448.

----------, "Bir Edebi Tür Olarak "Hilyeler", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, 2010, s. 71-88.

----------, *Yeni Türk Şiirinde Cami ve Ezan*, İlâhiyat Yayınları, Ankara 2015.

HARMAN, Ömer Faruk, "Dâvûd", *D.İ.A*., İstanbul 1994, c. 9, s. 21-24.

----------, "Tûfan", *D.İ.A*., İstanbul 2012, c. 41, s. 319-322.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56ab55da5e4193.94735490

HUCVİRÎ, *Keşfü'l-Mahcub*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergâh Yayınları, İstanbul 1982.

İBN HALDUN, *Tasavvufun Mahiyeti*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977.

İBN Hibbân, *es-Sahîh - el-İhsan fi Tagribi Sahihi İbn Hibban*, haz. Alaüddin Ali İbn Belban, Müessesetü'r-risale, Beyrut 1993.

İBN-i MÂCE, *Sünen* (I-II), Çağrı Yayınları. İstanbul 1981.

İBRAHİM HAKKI, ERZURUMLU, *Divan*, haz. Numan Külekçi, Turgut Karabey, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1997.

İSLAMOĞLU, Abdulmecid, *Vahip Ümmî Dîvânı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlili*, İlâhiyat Yayınları, Ankara 2013.

İSLÂMOĞLU, Mustafa, *Kur'an'a Göre Esmâ-i Hüsnâ*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011.

İZ, Mahir, *Tasavvuf*, Rahle Yayınları, İstanbul 1969.

KAHRAMAN, Âlim, "Kurucu, Ali Ulvî", *D.İ.A.,* İstanbul 2002, c. 26, s. 457-458.

KARADENİZ, Osman, "Hidâyet", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşam Ansiklopedisi*, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1997, c. 2, s. 269.

KARAMAN, Fikret, vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

----------, *Kur'an ve Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.

KÂŞÂNÎ, Abdürrezzak, *Tasavvuf Sözlüğü*, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.

KELÂBÂZÎ, Ebubekir Muhammed bin İshak Buharî, *et-Ta'arruf - Doğuş Devrinde Tasavvuf*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

KILIÇ, Sadık, *Kur'an'da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınları, Konya 1984.

KOÇKUZU, Ali Osman, "Hacıveyiszâde Mustafa Efendi", *D.İ.A*., İstanbul 1996, c. 14, s. 506.

KÖSE, Saffet, "Tekbir", *D.İ.A*., İstanbul 2011, c. 40, s. 341-343.

KURUCU, Ali Ulvî, *Gümüş Tül ve Alevler*, Marifet Yayınları, İstanbul 2010.

----------, "Türk Gençliğine", *İslâmın Nuru Mecmuası*, İstanbul-1951, sy. 1, s.36.

----------, *Gecelerin Gündüzü*, Marifet Yayınları, İstanbul 2004.

----------, *Hatıralar-1*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

----------, *Hatıralar-2*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

----------, *Hatıralar-3*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.

KURUCU, Sare, *Bir Ömürden Sayfalar,* Marifet Yayınları, İstanbul 2010.

KUŞEYRÎ, Abdülkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, (Haz. Süleyman Uludağ), Dergây Yayınları, İstanbul 1991.

----------, *Tasavvuf İlmine Dair Kuşeyrî Risalesi*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul 2014.

KUT, Günay, *Anadolu'da Türk Edebiyatı*, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayınları, İstanbul 1998,

KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Kurucu Ali Ulvî (1922-2002)", *Akademik Sayfalar – Ali Ulvî Kurucu Özel Sayısı*, Şubat 2013, c. 13, s. 2-7.

----------, "Hacı Veyiszade Mustafa Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, Kültür A.Ş Yayınları, Konya 2012, c. 4, s. 99-100.

----------, "Hacı Veyiszade İbrahim Efendi", *Konya Ansiklopedisi*, Kültür A.Ş Yayınları, Konya 2012, c. 4, s. 97-98.

MAHMUD, KAŞGARLI, *Divan-ı Lügati't-Türk*, (çev. Besim Atalay), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1990, c. 1, s. 176.

MARAZ, Hüseyin, *Fahreddin Râzî'de Ezel ve Ebed Meselesi,* (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E 2013.

MÜLÂYİM, Selçuk, "Süleymaniye", *D.İ.A*., İstanbul 2010, c. 38, s. 114-119.

MÜSLİM, Ebu'l Huseyn b. Haccâc, *Sahîhu Muslim* (I-III), (Thk.: Muhammed Fuâd Abdulbakî), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

NARİN, İsmail, *Kur'an ve Sünnet Açısından Kurbân İbadeti,* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi S.B.E 2009.

NAZİK, Sıtkı, *Klasik Türk Şiirinde Cennet ve Cehennem,* (Doktora Tezi) Fırat Üniversitesi S.B.E 2015.

NESÂÎ, *Sünen-i Nesâî* (I-III), Konya Kitapçılık, Konya 2005.

NEVEVİ, Muhyiddin, *Riyazü's Salihîn* (I-III), çev. Burslan, Kıvamüddin, Erdem, Hasan Hüsnü, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1981.

NURSÎ, Bediüzzaman Said, *Tarihçe-i Hayat*, Envar Neşriyât, İstanbul 1996.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, TDK, Ankara 1992.

OĞUZ, Ahmet, "*Kurtubî'nin "Et-Tezkire bi Ahvâli'l-Mevtâ ve Umûri'l-Ahire*" *Adlı Eseri Bağlamında Kabir Hayatı ile İlgili Hadislerin İncelenmesi,* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi S. B. E. 2014.

OKAY, Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2013.

ÖNGÖREN, Reşat, "Tasavvuf", *D.İ.A*., İstanbul 2011, c. 40, s. 119-126.

----------, "Zikir", *D.İ.A*., İstanbul 2013, cilt: 44, sayfa: 409-412.

ÖNKAL, Ahmet, "Hicret", *D.İ.A*., İstanbul 1998, c. 17, s. 458-462.

ÖZAVŞAR, Sebahattin, *Atasözleri Sözlüğü*, Birleşik – Tomurcuk Yayınları, İstanbul 2009.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Gazi", *D.İ.A*., İstanbul 1996, c. 13, s. 443-445.

ÖZERVARLI, M. Sait, "Melek", *D.İ.A*, İstanbul 2004, c. 29, s. 40-42.

PALA, İskender, "Tûfan (Türk Edebiyatı)", *D.İ.A*., İstanbul 2012, c. 41, s. 322-323.

----------, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.

----------, *Dört Güzeller (Toprak, Hava, Su, Âteş),* Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

----------, *Süleyman Çelebi-Mevlid*, Kapı Yayınları, İstanbul 2014.

RAMAZANÎ, RIZA, *Kur'an ve İrfân Açısından Esmâ-i Hüsnâ*, Kevser Yayınları, İstanbul 2009.

RAMAZANOĞLU, Mahmud Sâmi, "Cennet ve Cemâlullah", *Altınoluk Dergisi*, 2006 Kasım, Sayı. 249, s.30.

SALUK, Reyhan Gökben, "İslâmî Türk Edebiyatında Tâc ve Tâcnameler", *İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Sütun Yayınları, İstanbul 2012.

SERİNSU, Ahmet Nedim vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, M.E.B Yayınları, Ankara 2009.

SİNAN PAŞA, *Tazarrûnâme*, yay. A. Mertol Tulum, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

SÜHREVERDİ, ABDULKADİR, *Dervişliğin Âdâbı*, ter. Hamide Ulupınar, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2010.

ŞENER, Mehmet, "Mültezem", *D.İ.A*., İstanbul 2006, c. 31, s. 552-553.

TABERÂNÎ, *Mu'cemü's-Sağir Tercüme ve Şerhi* (I-II), çev. İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul.

TANMAN, M. Baha, "Âsitâne", *D.İ.A*., İstanbul 1991, c. 3, s. 485-487.

TANPINAR, Ahmed Hamdi, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

TATLIOĞLU, Durmuş, *Göç Sosyolojisi Açısından Hicret*, Asitan Kitap, Sivas 2013.

TATLISU, Ali Osman, *Esmâü'l-Hüsnâ Şerhi*, TTK Basımevi, Ankara 1963.

TİRMİZİ, Muhammed b. *Îsâ, es-Sünen* (I-V), Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

TOP, Hüseyin, *Mevlevî Usûl ve Âdâbı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001.

TOPALOĞLU, Bekir, "Nur", *D.İ.A*, İstanbul 2007, c. 33, s. 243-244.

TOPBAŞ, Osman Nûri, "Tecellîgâh-ı İlâhî", *Yüzakı Dergisi*, Mart 2014, sy. 109.

TOSUN, Necdet ,"Sır", *D.İ.A*., İstanbul 2009, c. 37, s. 115-116.

TÛSÎ, EBÛ NASR SERRAC, *El-Luma*, Haz. Hasan Kâmil Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İstanbul 1996.

TÜRCAN, Talip, "Şeriat", *D.İ.A*., İstanbul 2010, c. 38, s. 571-574.

ULUDAĞ, Süleyman, "Ağyâr", *D.İ.A*., İstanbul 1988, c. 1, s. 482.

----------, "Kemâl", *D.İ.A*., İstanbul 2002, c. 25, s. 222.

----------, "Keşf", *D.İ.A*., İstanbul 2002, c. 25, s. 315-317.

----------, "Nefis", *D.İ.A*., İstanbul 2006, c. 32, s. 526-529.

----------, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2012.

UZUN, Mustafa, "İlâhî", *D.İ.A*., İstanbul 2000, c. 22, s. 64-68.

UZUNPOSTALCI, Mustafa, "Cemaat", *D.İ.A*., İstanbul 1993, c. 7, s. 288-289.

ÜNVER, İsmail, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 1988, c. XXXII-1, s. 136-137.

YAVUZ, Salih Sabri, "Livaü'l-Hamd", *D.İ.A*., İstanbul 2003, c. 27, s. 200.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "Hidâyet", *D.İ.A*., İstanbul 1998, c. 17, s. 473-477.

----------, "İlham", *D.İ.A*., İstanbul 2000, c. 22, s. 98-100.

----------, "Kader", *D.İ.A*., İstanbul 2001, c. 24, s. 58-63.

----------, “Peygamber”, *D.İ.A*., İstanbul 2007, c. 34, s. 257-262.

----------, “Rûh”, *D.İ.A*, İstanbul 2008, c. 35 s. 187-192.

YILMAZ, Hasan Kâmil, “Cezbe”, *D.İ.A*., İstanbul 1993, c. 7, s. 504.

YILMAZ, Mustafa, “Ramazan’ın Işıklı Rengi Mahyalar”, *İrfân Mektebi Dergisi*, Temmuz 2013, s. 80.

ZÜYUF, *Dini Terimler Sözlüğü*.

SERT, Fatih, *Ali Ulvî Kurucu, Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinde Dinî Muhteva,* Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Zülfikar Güngör, Ankara Üniversitesi 2016, XII+175 sayfa.

ÖZET

Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla başlayan hayatıyla Ali Ulvî Kurucu Beyefendi, 80 yıllık yaşamında ilim ve edebiyat dünyamıza mühim katkıları olmuş kıymetli bir şahsiyettir.

Bu çalışmamızda, Kurucu'nun şiirlerinde kullandığı dinî ve tasavvufî kavramlar, şairin hayatı ve fikir dünyası dikkate alınarak incelenmiş, konuyla alakalı kaynaklar taranarak, şiirin konusu ve kullanılan kavramlar arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur.

Şiirleri incelendiğinde şairimizin manevî anlamdaki doygunluğu, Allah'a olan bağlılığı, Peygamber (sav)'e olan sevgisi, dinî ve millî hislerindeki coşkunluk hemen göze çarpmaktadır. Şairimizin bu hissiyatını şiirlerinde din ve tasavvuf başlıkları altında inceledik. Bu başlıklar altında kaleme alınan bölümlerde, şairimizin şiirlerinde kullandığı dinî ve tasavvufî kavramlar ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmamızın, şairimiz hakkında bundan sonra yapılacak çalışmalara bir girizgâh olması en büyük temennimizdir.

Anahtar Kelimeler : Ali Ulvî Kurucu, Şiir, Din, Tasavvuf.

SERT, Fatih, Ali Ulvî Kurucu, Life, Works, Religious Content in his poem, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. Zülfikar Güngör, Ankara University 2016, XII+175 pages.

ABSTRACT

Coming into the World during the fall of Ottoman Empire and the rise of Republic period, Ali Ulvî Kurucu is a prominent figüre that made great contribution to our knowledge and literature world in his 80 year lifetime.

In this study, the religious and sufistic consepts disposed in Kurucu's poems are examined taking into account of his life an world of thought by means of literatüre review and relation between the subject of the poem and concept.

When analyzed his spritüal satisfaction, loyalty to Allah, love to Prophet Muhammed (sav) and enthusiasm to national and moral feelings are drawing the attention in his poems. We examined his aforementioned feelings under the religion and sufism headings. Under these topics, religious and sufistic concepts in his poems are mentioned.

Our greatest wish is that, this study will be an introduction for the next studies about poet.

Key Words : Ali Ulvî Kurucu, Poem, Religion, Sufism.